



688

I

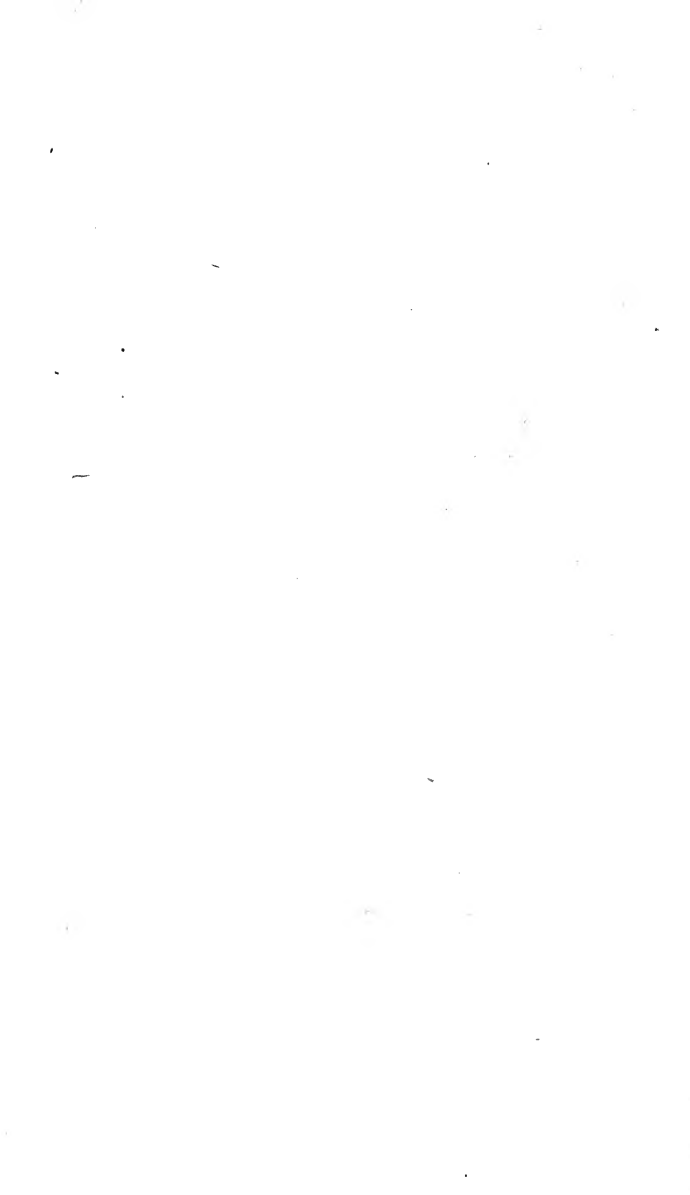
10

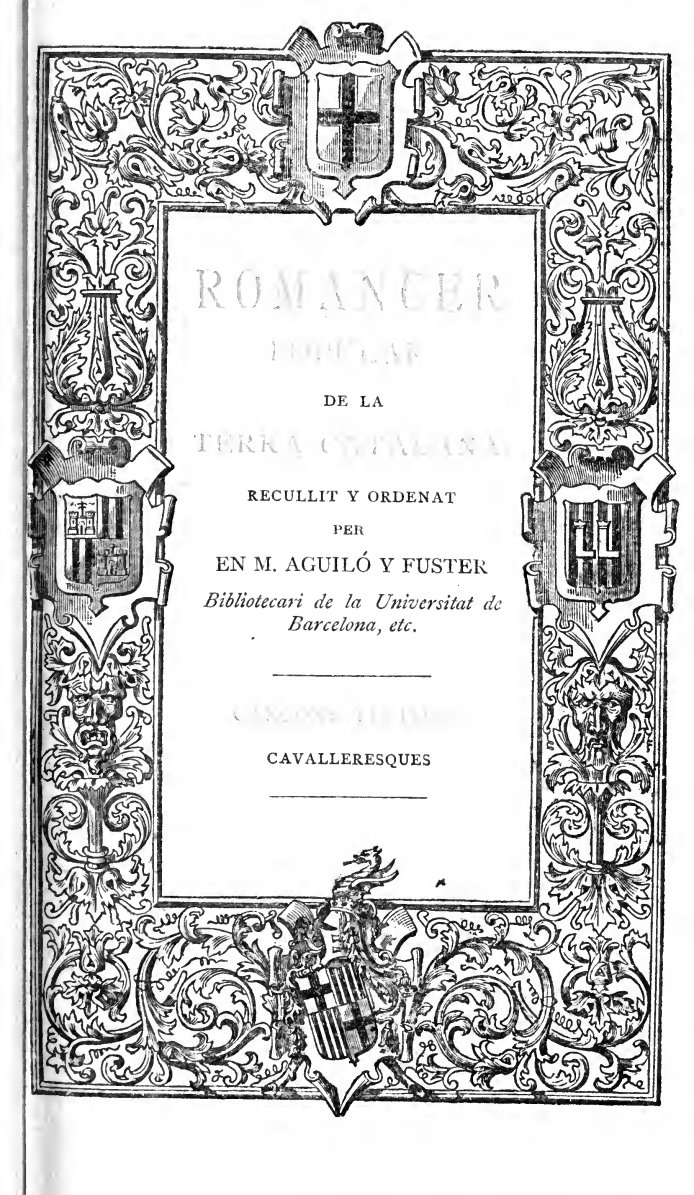
BIBLIOTECA CATALANA

POPULAR

—

ROMANCER





ROMANÇER
POPULAR

DE LA

TERRA CATALANA

RECULLIT Y ORDENAT

PER

EN M. AGUILÓ Y FUSTER

*Bibliotecari de la Universitat de
Barcelona, etc.*

CASONS DE DOR

CAVALLERESQUES



PC
3929
A48

BARCELONA

LLIBRERÍA D' ALVAR VERDAGUER

RAMBLA DEL MITG, N.º 5

En l' Estampa d' Espasa y C.^a — Corts, 221 y 223

A

S. M. LA REYNA REGENT D' ESPANYA

Dona Maria Cristina

D'HABSBURG-LORENA DE BORBON

COMTESSA DE BARCELONA

SENYORA:

Les cançons populars catalanes venen consagrades per l'amor maternal. Generacions d'honrades mares de familia han conservat les mes antigues al breçolar y adormir á llurs infants al só de ses religioses tonades.

Ennoblides están per la virtut del treball que amoroses endolcexen. Fins susara los jornalers d' esta terra feynera les duyen estampades en les entreteles del cor. Lo cant n' era 'l Cirineu quels aydava de sol á sol á manejar les eynes, ó com la Verónica los exugava piadosa la suhor en les hores mes fexugoses de la tasca.

La caritat les escolta y benebeix. Los vells y afollats que no poden guanyarse la vida, captan per les masies montanyanes, y esperan en el llindar lo trist pa de l' almoyna, salmejant la oració rimada ó 'l romanç de la velluria.

Aytals virtuts, y mes que tot vostres bondats, me donan coratge per gosar oferrir á la Comtessa de Barcelona l' aplech d' exes cançons recullides en ma juvenesa de la tradició oral, que vuy cuytadament van oblidantse.

Elles foren, y les que 'ns romanen son encara, fulles espressives de la historia domèstica del poble qui, tot cantant ses amors y ses usances, ve dictantla sens adonarsen. Durant segles elles han estat (tret de l' ensenyança parroquial) la única escola de la gent pagesa, qui no sap altra llengua que la materna; y á elles acudia á tothora per conort y esplay de les tristeses que emboyran l' esperit, com cercava les herbes remeyeres de Maig pera fersen balsams casolans per les ferides del cos.

Elles per fi, ja moridores, empenyeren fortment la maravellosa renaxença de la literatura catalana, de que vos, Senyora, ne foreu la sobirana y triumfal glorificació, en aquella diada providencial en que tenguí la honra immerescuda de proclamar-vos Reyna dels Jochs florals de Barcelona, en lo Consistori de MDCCCLXXXVIII.

Al dignarvos devallar de la tribuna Reyal per pujar al trono de la Poesia, ab una flor per ceptre, la regonexença y llealtat de la nació catalana, representada per milenars de persones qui omplian de gom à gom la espayosa sala del palau de Belles Arts, esclatá en los picaments de mans mes forts que may se hajan obit. Aquelles aclamacions d' escalf indescriptible retrunyirán per sempre mes en les planes agrahides de la historia de les lletres patries.

Permetau, Senyora, que axí com vos anareu à Montserrat à dur à la Moreneta la flor simbòlica d' aquella gloriosa festa, vos oferesca, com à humil recort d' aytal diada, aquesta toya d' unes flors que no 's marcxen. Son cullides en les eroles de la poesia tradicional de cascuna de les encontrades y de les ylles que 's veuen del cim de la montanya santa, cor y homenatge del

*territori catalanesch ; á fi de que totes ses
afraus contribuesquen á agrahirvos l' alta
mercé que dispensareu al desvalgut idioma
matern, que al caliu de la PATRIA, de la FE
y de l' AMOR ha recobrat, per un voler de
Deu, sa poderosa saba per reverdir debell-
nou ab mes ufana.*

*No he gosat sostraure cap flor d' aquest
ramell, encara que algunes sien tan sel-
vatges com los serrals en que de temps
llunyá s' hi congrian. Sa antigor mou á
cullirles ab les espines que duhen, á fi de
mostrar entegres uns brots que les genera-
cions, d' una á l' altra, se trameten.*

*Vostre plorat Espós, qui al cel sia, lo
Rey D. Alfons XII, de benvolguda recor-
dança, subvencioná la publicació d' est
Romancer, no sols per donar una prova
palesa d' amor á Catalunya, sino per co-
nexer tal com es lo poble qui 'l canta y s' hi*

reflecta com en son mes feel mirall; dexanthi veure les consemblances y les diferencies de cascuna de les dues nacions fermades per la naturalesa y refermades per les esposalles dels Reys Catòlichs.

Digneuvos, donchs, Senyora, admetre com ofrena popular est llibre, corona de perpetuines per la tomba del anyorat Rey, qui 'l feu estampar. ¡ Tantdebò vostre Fill august hi conega, quan hora 'n sia, la vitalitat d' esta llengua milenaria, que se gloriejan d' enrahonar milions de sos regnicols, per concedirli la valença que li pertoca!

SENYORA:

Als R. P. de V. M.

Marian Aguiló.

PRÒLECH

COMPROMÈS, per sobirà encàrrech, á publicar lo Romancer popular de la llengua catalana, sobrevinguérenme extraordinaries y greus obligacions de ma carrera, la translació de la Biblioteca provincial y universitaria... y après... la recruada y 'l ròcech d' una malaltía incurable. De llavors ençá he esperat debades, ja que no la salut, les estones de sossech y de escalf que son mester per escriure; y vell, desmemoriat y empeguit de la tardança, entrech als aymadors de la poesía del poble un llibre que no es fill del estudi sino de la paciencia, les fulles rònegues de les cançons de la terra, arrancades á la memoria de menestrals y page-sos, que comencí á percaçar ab inconscient fal-lera allá en les derreríes de ma infantesa.

Estampades de temps y á correcuyta les contingudes en aquest volum, han esperat en va lo pròlech y les notes que deurian acompanyarles. Sols l'agrahiment mou, á males penes, la fexuguesa de ma ploma per pagar lo tribut de regonexença á la Corona que se digná encomanarme la publicació del Cançoner tradicional d'aquesta regió, com lo símbol mes comprensiu de l'amor que nostres Monarques professan á tots los pobles del Principat y dels antichs Reyalmes que la componen, y com una manifestació de benvolença al idioma, que renaix á la literatura per l'enginy del gloriós estol d'escriptors quel conrean.

Mes com est llibre de cançons populars, tretes de la tradició oral, no es pas lo primer que veu la llum á Barcelona, cal remembrar ací als qui m'han precehit en la publicació de consemblants reculls, y forçat per llur exemple dir qualque cosa del present, començat abans que 'ls altres. Deman, donchs, llicencia per comptar á 'la bona de Deu, y molt per demunt demunt, la llarga y enujosa aplega dels materials ajustats per esta tardívola impressió. Catalunya no ha anat á la reçaga en la profitosa feyna d'escorçollar sos cants y ses arreconades tradicions, sens pretendre per açò que tinga sa tasca del tot llesta.

No dech entrar en lo camp flayrós d' exa poesía en que 'm nodriren, trescat per amichs ja tots defunts, sens dirlos, lo peu al estrep per anarlos á trobar: á reveure, á Deu siau! Lo primer qui 'l guaytá des de l' altesa de sa intuició poderosa, mes com á musich que com á literat, fou en Pau Piferrer, de immortal memoria: après lo recorregué y esbriná ab tanta d' erudició com d' amorosa gelosía, l' egregi catedrátich en Manel Milá y Fontanals, de gran y merescuda anomenada: mes tart, ab febrosenca cuyta l' infatigable catalanista en Francesch Pelay Briz, Mestre en Gay Saber; y derrerament en Bertran y Bros, estudiós poeta y folklorista apassionat, qui abans de sa preciosa *Rondallística* nos dugué una toya de *Cançons y follies inèdites* del peu mateix de la montanya de Montserrat, ahont nasqué, y fa poch morí, dexant un dolorós buyt en les lletres regionals.

Moltes son les cançons escaduceres estampades en Revistes y Setmanaris catalans, y mes les incloses en les publicacions dels Excursionistes. De totes voldria recordarmen per citarles en son lloch; puix de cascun romanç sen pot formar tot un romancer, ab tantes de fulles com persones hi ha qui 'l sapian, ja que may he pogut trobar dues copies verament pariones ni

entre la gent mateixa qui 'ls cantava á chor en una treballada ò tall de feyna. Les nostres cançons, sobretot les antigues, si no mudan la pell sencera com les serps, se pot dir que cambían moltes de ses escates, no ja en cada vila, sino en cascuna de les boques que les galejan.

*
* *

Durant la llarga temporada en que 'l començat renaxement literari de la llengua materna dormia com un infantó malaltic ensopit en el breçol, sens que 'ls pochs qui 'l vetllavam poguessen endevinar la vinguda dels Jochs florals, que havian de transformar per encantament aquell breç en carro triunfal; lo dalè de veurel pujar y crexer sanitós me feya esperar-ne el miracle mes aviat de la poesia popular que de la artística, atesa la fredor ab que entre 'ls literats aquesta fou rebuda en un principi.

Un llibre de cançons catalanes, dictades per gent qui no sap de lletra, era lo millor memorial de greuges, que un poble entoçonit per sentiment y per necessitat á conservar sa llengua materna pogués presentar als fills qui la renegan y á aquells qui 'ns la han bandejada de nostres escoles. Exa poesia anònima y

humil, la única capaç de desarmar la crítica y la enveja, me semblava aposta per tornar á encendre 'l foch de l' amor patri en los cors en que n' hi covás una sola espurna. La fruició misteriosa, increíble á qui no la haja sentida, que exos cants atractivols tenen pels infants qui ab ells se agombolaren, y l' amor que mes tart despertan á la llengua que s' ha après de confegir tot breçolantse y condormintse al sò de ses tonades, me 'n exageravan el poder y la válua, fins al punt de creurels ab prou força per axecar ells sols la sacrílega llosana d' oblit que n' Aribau, en Cortada, en Martí, y singularment en Rubió y Ors havian intentat remoure y alçapremar ab llurs rimes catalanes.

Desgraciadament per realisar aquest somni juvenivol tot lo que 'm sobrava d' entussiasme y d' abnegació, mancava de temps y de medis; puix calia visitar encontrada per encontrada tots los territoris ahont se parla nostra llengua. Desitg que may logrí satisfer del tot, jatsía á copia de viatges arribás personalment á recullir ab mes ò manco sort un bon esplet de cançons en distints pobles de cascuna de la vintena de vegueries en que Catalunya abans estava compartida, y en especial en totes les valls pirinayques, en les ylles Balears y en diferents llochs del antich regne de Valencia.

Mentres poguí dispondre de les vacances d' Agost, que llavors se 'ns concedian, solia destinar quasi cada any dita mesada á una d' exes treballoses caceres que 'm tenian el cor robat. L' espectacle de la naturalesa, la riquesa del llenguatge de la pagesia, los monastirs y les esglesies bizantines, los castells, sovint los archius parroquials ò 'ls de les batllies, y á vegades los llibres vells tirats en les gorfes ò graners, compensavan llargament les molesties y perills d' algunes d' exes apressades exploracions.

Ventura d' açò, puix que l' aplega dejs cants tradicionals es una de les feynes mes fexugues y de mal fer. Tot lo que aquesta poesia té d' agosarada y franca, sembla que les minyones, axí vilajanes com camparoles qui son les qui especialment la guardan, ho tingan de desconfiades y de vergonyoses per dirla al foraster qui de sopte se presenta ab desitg de transcriurela. May arriban á creure que persona de distint estament pugua fer cabal d' exes cançons passades de moda com lo ret y la filosa; y quan se 'n persuadexen no saben explicarsho sino per un ram de bogeria.

Lo temps que 's pert en cada poble en que un atura á pararhi los filats que 's fan mester per exa caça singular, acaba per ferse incom-

portable, atès lo migrat profit que les mes de les voltes se'n sol traure. Per acursarne tan amohinós preparatiu, sempre á recomençar, puix que 'n lloch es possible arribar y moldre, triava los llogarets arreconats de les comarques mes enderrerides, ahont la poesia popular, amiga dels pobres, hi conserva ecos llunyans de les veus de la Edat mitjana. Sovint les afraus mes rònegues me donavan les millors cullites; y quan no, un que altre exemplar sencer é incorrupte d'exa poètica flora, marcida, esfullada y quasi perduda en la terra baxa y á punt de perdres fins en l'alta Montanya. Si la fosca m'hi atrapava ab unes quantes cançons de'les desitjades ja en cartera, me aconortava ben aviat de no trobarhi llit ni palliça ahont jaure (com prou vegades m'esdevingué), y estesa la manta demunt la terra broxa, lo sach de nit per coxí, m'adormia somiant aquell cant ideal que may de la vida arriba á copiarse.

Trencada en la guerra dels Set anys la cadena de la tradició, del tot rovellada y fesa desde la de la Independencia, cuytava á replegarne ses anelles escampades, ab la febre ab que se acudiria á salvar los documents d'un archiu en que s'hi calás foch. La antiguitat visible d'algun romanç d'aquests avivava la dèria de descobrir als que fantasiava amagats

derrera de cada serralada, que al acabarsem los dies vagarivols havia de dexar ab prou racança per trescarla un altre any, si á Deu plahia.

Recorregut tan sols, y encara ab sobrera cuyta, una tercera part del territori catalanesch que 'm proposava seguir, vaig inventariar los materials que tenia, ajustant en un plech totes les versions de cada romanç, y distribuint aquests en les seccions que 'm semblaren mes propies, senyalantles ab sengles rètols á fi de colocar totduna en son lloch les copies que de nou replegaria. *Cançons feudals cavalleresques* posí interinament á les incloses en est volum, y ab eix títol, que no tractaré ací de defendre, romanen.

* * *

Quan n'estenia l'inventari, fa una quarantena d'anys, me animava la falaguera ilusió de ordenar lo romancer ab consell y ajuda d'un gran literat amich, qui 'm demaná escriuren lo proemi per ferhi l'estudi de la poesia popular que rumiava. Joyós d'exa espontánea proferta, á la qual no 's fixá temps per cumplirla, redoblí l'esforç per acrexer la colecció, y fins les importunances als coneguts qui tinguessen

alguna avinentesa d' ohir cantar á gent forana, perque m' aydassen á augmentarla.

Abans d' empendren la publicació lo cor me deya, y no m' enganá, que era mester visitar les ylles d' Esvissa y Formentera, ahont necessariament la vella poesía que cercava, s' hi havia de trobar viva encara é *in fraganti*. Mes les vacances de 1852 se 'n vingueren, y en lloch de ficarme en un dels llauts d' exa travessía, que cap vapor disputava á les veles llatines, quedí de sopte compromès per l' amistat á pujar á la diligencia que 'm dugué á la coronada vila ab la excelent companyía de mon amich y mestre D. J. M. Quadrado.

La passió prou arrelada per conexer nostres MSS. literaris triumfá aviat de l' anyorança de la poesía popular. L' antich menyspreu de nostra llengua dexá traure, ja des de principis del segle XVI, nombrosos còdices, molts d' ells únichs, que expatriats de Catalunya fan grossa falta á la llengua renaxent, freturosa de semblants caminadors. Los recondits en les Bibliothèques del Escorial, de Madrit y de Çaragoça m' obligaren á perllongar fins á l' any següent lo viatge á les Pityuses.

Cal recordar, emperò, que en esta temporada la veu del catalanisme, tan sumorta en lo Principat, ressoná per primera volta, que jo sapia,

en la Cort; y dins lo petit y triat cercle en que podia ferse ohir, va trobarhi llavors un eco mes simpátich, al pareixer, que en la matexa Barcelona. La alarma hi tardá uns quants anys encara á despertar aquell yrat é imprudent rebuig, que, com era natural, serví de contier ò burjó per acabar d' encendre el foch en la capital de Catalunya.

Á Madrit hi sortí, aquell any, un notable article á favor de la escola literaria catalana, axí dels qui 's servian de la llengua oficial com de la materna, escrit per persona autorisada, qui feu ses primeres armes en *El Artista*, heralt del romanticisme espanyol, y viu per honra de les lletres y de les Academies. Al cap de tant temps, molts dels pensaments ab que encoratjava nostra literatura poden servir de pròlech per justificar actuals publicacions regionalistes. Aparegué lo dia 14 de Novembre en lo acreditat periòdich *La España*, té per títol *Poetas modernos mallorquines.....* y per autor D. Pedro de Madrazo.

La entretinguda revisió dels MSS. catalans de les Biblioteques del Escorial, de la Nacional y del Archiu de la Reyál Academia de la Historia, y 'l regonexement de quasi totes les demás de Madrit, incloses les dels principals bibliòfils, la de Don Pascual de Gayangos, en

particular, m' hi ocuparen mes d' un any. Esperançant ab l' ilusió de trobar l' auxili que era mester per publicar la *Biblioteca Catalana* que de temps somiava, llegia curós les obres desconegudes, n' inventariava els mots y refrans que m' innovavan, testimoniejats ab son text corresponent, y copiava entegres aquelles obretes que 'm parexian mes propies per enllepolir als lectors y fer estimar nostra llengua.

Toledo, ahont s' hi venian llibres de D. B. J. Gallardo, y Çaragoça, ab son *Cançoner* desconegut, allargaren profitosament encara mon viatge de retorn. Á Lleyda, cercant al matí recorts de sa antiga Universitat y volums de ses estampes primeres, y al capvespre cançons entre la pobriçalla dels arravals, torná á reapareixer lo assedegament d' aquella poesia embriagadora, ab tal força, que vaig resoldre anarmen cuytós á espassarlo á les ylles d' Esvissa y de Formentera, ahont la mesada curta que hi romanguí fou tan fruytosa, que sempre mes m' ha racat no trobar lleure per tornarhi.

Capficat en estes investigacions (ridícules cabories als ulls de la generalitat), ignorava, y tardí molt á saberho, que París al entretant les hagués posades de moda, donant sa poderosa empenta per l' estudi y l' enaltiment d' exes cançons desvalgudes.

Un decret del príncep President de la República, del 13 de Setembre de 1852, preparat per Mr. Fortoul, ministre d' Instrucció, maná recullir y publicar les poesíes populars de tots los departaments de la França; y poch après sortiren de la Estampa, ja Imperial, les *Instructions du Comité de la Langue, de l' Histoire et des Arts de la France*, redactades pel sabi catedrátich Mr. Ampère, per servir de norma en la replega y classificació de les cançons que se anavan á cercar.

Aquest decret, que despertá aviat en la nació vehina nombrosos colectors, y n' ha fet y 'n fa tot sovint exir de nous, trascendí á sa guisa en lo conreu literari de nostra llengua; jatsía no se haja publicat encara la edició oficial del Cançoner ques demanava. En 1854 aparegueren á Barcelona *Observaciones sobre la Poesía popular, con muestras de romances catalanes inéditos, por D. Manuel Milá y Fontanals*. Imprenta de N. Ramírez, 1853; y est llibre benvolgut, escrit en castellá, tingué mes tart, sens que son autor s' ho proposás, una influencia decisiva y ara per tots regoneguda en nostre renaxement, provant una volta mes lo poder marvellós de la poesia del poble.

Encalçat per la mort, no m' entretindrè á comptar les rèmores y entrebanchs de tota mena que han empatxat la publicació del present Romancer. Sens ells tal vegada n'hi havia prou per deturarmen ab les indecisions porugues de ma insuficiencia, ab mes ilusories confiances en vanes promeses de cooperació, y mes que tot, ab la impossibilitat de donar jamay per acabada una recolecció que sempre dexa tant que espigolar. Tot sacrifici me semblava poch en la empresa de reconstruir eix trocejat monument nacional, creat pel poble catalá ò enmol-lat per ell mateix á sa imatge y semblança.

Ací donchs oferesch aquest volum com un primer grahó en la llarga volta d' una escala en que han d' encabírsenhi molts: los materials replegats en mitja centuria per bastir los demás jauen oblidats en una prestatjada, y sols Deu sap qui 'ls veurá aprofitats. No es cosa d' arriscar desde abaix apreciacions y paritats que al arribar al cim pugan quedar enjòliques y mal fundades. Un escaló s' ha de recolzar demunt l' altre, y es mester pujarlos tots per conexas millor á cascun, y guaytar des de dalt la fesomia del poble qui 'ls ha construïts.

Prou sabuda es la consemblança que 'ls cants populars y les rondalles de les nacions del Mitgdía de l' Europa tenen entre sí, y no fre-

tura tant conjuminar nous coteigs ni ponderar la importancia d'aquests estudis per una ploma despoderada com la meva. Per sort l'estudi de les literatures populars segueix per hont se vulla estant de moda, una de les de mes durada en est segle mudadiç. Poetes y erudits, sabis y aficionats les han tretes de la fosca de sos amagatalls, venjantles del menyspreu ab que abans se les tenia. La nova generació no ha rebujat, com sol succehir, l'exemple de la pasada, ans al contrari, l'amor un xich poruga per la poesia tradicional que 'ls avis y pares mostraren, los fills l'han convertida en escalfada devoció, y los nets quasi en fanatisme. Si de primer començá per abellir y robar el cor ab l'encantament de les tonades ab que enmantella y cubreix á voltes la cruesa de sos dictats, al conèxerse aquests per l'estampa, la lletra prová que no era menys que la musica, y com el vi generós, pujá al cap d'alguns escriptors, qui á força d'erudició y d'enginy, filosofant, comparant, y fins fantasiant, de rondalles y cançons n'han fet una ciencia, encimbellada ja entre les trascendentals, que l'aristocrática Anglaterra batejá ab lo nom de *Folk-Lore*, acceptat per tot arreu. Tal es la munió d'obres compilades á est fi, en un sens nombre de llengues y de dialectes que caldria consultar

per saber pregonament aquest novell ram de la literatura, que bastarian per sí soles á formar una gran biblioteca.

*
* *

Exa cobejança viva que empeny als colctors á salvar del oblit los vells cants populars, senyala sa pròxima desaparició, tota vegada que ningú se entreté á estojar lo que abunda, sino lo que, minvant de dia en dia, perilla aviat de perdres. Tantdebò que esta frissor, estesa per tot arreu com un providencial contagi, hagués arribat á temps per archiuar tots los testimonis d' una poesia may escrita de que 'l llibre 'n será la tomba. Maravellosa força tenen les tradicions per arraparse de nou y reverdir; mes, ara per ara, romanen esmortuïdes y quasi esborrades en la memoria del poble, qui ensibornat en la transformació que lo adalera, romp ab son passat, y rebuja y menysprea l' exam de recordances del avior, que abellia y delitava la mesquinesa de les llars mes freturoses.

Dever es, donchs, de recullir estes flors boscanes y cuytar á trasplantarles á les planes de la conservadora estampa, ja que 'l baf de nostre segle s' ha tornat mortal per elles. Mes si 'l fum de les fábriques de vapor sembla que les em-

boyra y les sema, y 'ls esbufechs de les locomotores les acaban de neulir y abrusar, també es prou cert que la malura les mustigava y consumia de temps enrera.

De lluny ve 'l menyspreu literari per nostra poesia popular, un dels baluards derrers de la nacionalitat catalana que hem vist acabar d'enderrocarse per sí sol. Veritat es que la actual renaxença de la poesia artística, sentint la necessitat d'exa força un temps inexpugnable, se afanya coratjosa á reconstituirlo debellnou; mes encara que tinga molt guanyat per alcançarho, si 'l poble no s' hi ajuda, no 'n reexirá victoriosa. Nostre romancer tradicional, per les memories que conserva, pareix que ha devallat tota l' escala dels estaments, des de l' alterós palau á la cabana camperola; y desgraciadament fins que ha tingut un peu fora del derrer grahó no hi hem acudit, ab pietat tardívola, á traure'l d' una mort segura.

Quan l' aristocracia buydá sos acimats castells y paratgivols casals, per gaudir en les ciutats ò ferse palaciana en la Cort, los regalats joglars qui hi pujavan á solaçar als catllans ab cants y lligendes, glosanthi lo cas esdevingut de nou que 'l romanç èpich escampava, veren decaure l' ofici de la jotglaría, que mancat de protectors poderosos aná de rotabatuda sempre

mes fins á abolirse. De tart en tart se 'ls troba acompanyant noccs y bateigs; y quan algun dels vilatges principals los crida á festa major, fan la *passada* al sò de les gralles, cantan com *albaders* el *bon jorn* davant de les cases de la prohomenía, son *capdancers* en les ballades de plaça, y seguexen á les pabordesses en la capta del *llevant de taula*. La menestralía fou la derrera que 'n les professons anyals de Corpus Christi, ò en les extraordinaries de cossos sants y de vingudes de Rey á jurar los Furs, duya sa cobla de joglars tras de ses costoses invencions y de ses honrades banderes gremials.

La època del Renaxement, de recordança trista per la llengua materna, ab sos novells ideals, la generalisació del estudi del llatí, lo predomini del magestuós idioma oficial ennoblit per tants d' escriptors eximis, ab son Tèatre y son Romancer, començaren á arreconar y subplantar á poch á poch la nostra poesia tradicional, viltinguda per la gent lletrada. L' erudit barceloní Mossen Francesch Alegre, al definir en lo quinzen segle la *Poesia e la Faula*, prescindeix, al ocupar-se de la primera, de dir res de la del poble, y nota al parlar de la segona *que dexa de fer mensio de una specia de faula, ficta en fets e apariencia, que no parteix dels poetes ans es cosa de dones e de homens ignorants,*

e ha degudament perdut lo nom de faula nomenantse rondalla, dita a rodando, porque rodando del començ a la fi, acaba sens donar altre fruyt

La avorrició de sabis y moralistes per la poesia del poble, tan palesament confessada pel romançador y glosador de les Transformacions d' Ovidi, no 'n tingué prou d' excomunicar cançons y rondalles, sino que l' oy arriba fins al mateix llenguatge en que s' hi dictavan. Ben aviat quasi tots los qui volgueren escriure pel públich dexaren la llengua en que enrahonavan en la privadesa de la familia y en tot los actes de ciutadanatge, desviantse de son idioma nadiu y desamparant á aquells de llur compatricis que no n' entenian d' altre!

Afrontada la tradició popular ab lo desdeny dels homens sciens del pahís y ab lo menyspreu dels forasters; confosa als ulls de molt ab la poesia vulgar y mercadera, germanastrabordissenca que li sortí trasantó per escarnirla y afollarla ab parades de barrueres fulles ve minvant y decaent de generació en generació fa segles, y ara desvalguda y moridora roman abandonada de sos derrers feels, le classes jornaleres.

Los milenars de milenars de fusos que saltants dels rius y les fábriques de vapor fa giravoltar per tot Catalunya, no sols han ofega

el cant ab llur soroll, sino que aturaren pera sempre lo torn casolá de filar llana ò seda, que no mancava en l' axovar de les menestresales ni de moltes senyores, arrancant á la vegada la filosesta de canya de mans de les pageses, qui en no treballant la terra duyan á tothora atravessada en les vetes del devantal.

Arreconades exes eynes feyneres, que foren per tantes centuries el dot y els arreus de les mestresses de sa casa, y les companyones especials de cançons y de rondalles, han anat també abolintse les *filades de veynat*, que en los llogarets aglevats de montanya donavan abrigh y solaç en les vetles de l' hivernada. Entrada de fosch ò acabat de sopar se ajustava la pobre gent al alberch convingut, que en temps del fret fort solia esser una de les bouals ò establíes escalfades per la bafor del bestiar, y allí á la claror d' unes teyes ò del llum ganxut de ferro, de doble carola, pagant l' oli una nit per hom, la miserable cabana se convertia tantost, per encant de la tradició, en una mena d' escola reglamentada del saber popular, ahont s' hi perpetuavan, com en eternal planter, les ensenyances, cants, lligendes y adagis de l' Edat mitjana, y qualcuna de ses fatilleríes.

He dit reglamentada, porque 'ls jays, apropiats al foch, dirigian, segons costum, aquell

aplech, en que fins els setis hi estaven senyalats. Les dones, afanyades á filar, seyan arrambades á la paret, y decantats d' elles, los homens, se aflotonavan al mitg y descansavan del treball de la jornada asseguts damunt ses capes oldanes ò de sos caputxos rossos. En exes reunions s' hi trobava temps per tot, des de passarhi en comú la corona del Roser, fins á tenirhi ses estones de platxeria y de gatzara; mes les rondalles, les cançons, les endevinalles y en alguns llochs unes quantes corrandes ballades, abans de despedirse, n' eran divertiment y solacís que no solian mancarhi.

Per armar de sopte una de les dances antigues catalanes, ara oblidades ò en desus les mes, no hi calen sonadors, ab lo cant n' hi ha prou per guiarla. *Ballets* ne diuen, á l' Empurdá y en altres territoris, á les cançons romancesques que solen servir per acompanyar la dança, com se 'n digueren *balades* ò *ballades* fins á principis del segle XVI. Los esturments preferits per dit acompanyament eran los mes sentimentals, los que mellor imitaven la veu humana. En les viles de Montanya, la gravetat del ball tradicional *del ofici* el dia de la festa major davant de la portalada de l' església bizantina, sol servirse de les tenores, encara que tingan llogada altra cobla pel sarau.

*
* *

La poesia popular catalana es mes per ohida que per llegida. Cada romanç viu dins sa tonada propia, que no sols es el segell quel distingeix, sino que n' es l' essencia, l' ánima. La lletra, en boca de cantadores cofoyes de sa bona veu, tot sovint es una especie d' ossamenta mal lligada, á voltes sens cap ni peus. En saberne unes quantes posades y la tornada ne tenen prou; entregades al encís d' aquelles notes, tan senzilles com potents y consiroses, les cantan y galejan fent poch cabal de les paraules que hi diuen. Dura encara l' eco del derrer mot de cada responament, qual sò perllongan bella estona, y ja 's desitja acurçar la pausa solemnial que separa una posada de l' altra, despertantse exa set insaciable, exa anyorança viva de ohir rependre 'l cant per escoltar una vegada mes sa melodía tendríssima que fa somiar de despert dolcíssims somnis.

La fruició que esta lley de musica fa sentir es quasi indefinible. El romanç divorciat de sa tonada pert mes que l' arbre quan li cau sa fulla, mes que la rosa d' olor quan li fuig sa flayre. Quí haja ohit aquest cants en plena vida, prop d' arbredes ahont els rossinyols refilan ò 'ls

moxons hi xarrotejan, al trobarlos reclosos en un volum recorda 'ls armaris dels museus ornitològichs, plens de virolats aucells que 'n postures escayentes mostran llurs plomes irisades; mes per bonichs que sien son muts, no cantan. Profá en l' art, m' ha racat molt no poder recullir personalment la melodía de cada cançó. Confés que qualque pich al apuntar la lletra morta d' algun d' aquets ballets curts, mitg infantivols mitg lírichs, ara entremaliats adés tranquils, seguits quasi sempre ab gracioses taral-les de mots incoherents (que grans mestres no desdenyarian d' encastar en llurs obres com les pedres mes, precioses), n' he esquexat felló el paper, ab la impressió del qui cull una d' aquelles floretes de borriçol, y ab l' esforç de trencarla, la corona s' espolsa, el vent l' escampa, y en la ma sols queda el trist capoll, un bri que 's llança. Y no es per minvar la válua literaria d' exes antigues narracions, dir lo que perden separades del cant que les informa y vivifica, sino per fer constar que les devem á la bellesa de ses melodíes que les han fetes arribar á nostre segle, salvantles com la eura ufanosa que estoja ruines importants.

I

DON JOAN Y DON RAMON

ò

LES 29 LLANÇADES

CATALUNYA

Les versions d'aquest romanç foren arreplegades á
Ager,—Alella,—Alentorn,—Arançá,—Arties de la
Vall d' Aran,
Baget,—Balaguer,—Banyoles,—Barcelona,—Ber-
ga,—Besalú,—Bruguera,
Camprodon,—Caralps,—Cervera (D. A. de B.) (*),
Gombreny,
Folquer,
La Roca de Palancá,
Llanás,
Olot,
Pira (J. M. y F.),—Puigcerdá (F. M.),
Ribes,—Ripoll,
Sagás,— Sant Feliu Saserra,— Sant Johan de
les Abadesses,— Sant Martí de Provençals,—
Sant Quintí de Puigrodó,—Sarroca de Bellera,
Tarragona,—Tordera (J. R.),
Vilallonga.

BALEARS

Bunyola,— Felanitx,— Lluchmajor,— Palma,—
Pollença (R. P. y C.).
Ciutadella,— Mahó.
Esvissa,— Sant Llorens,— Formentera.

Á VALENCIA s'hi troban versions burlesques pa-
rodiant aquesta cançó. Vide les NOTES que van al
capdevall del volum.

(*) Les versions en que no s'indican per ses inicials los
noms dels qui les reculliren per aumentar aquest aplech,
s'entén que foren escrites directament de la tradició oral
pel colector del present ROMANCER, y quasi sempre en les
poblacions matexes que van posades per *abecé* enfront de
la primera copia de cada romanç.

1

(De Mallorca.)

DON Joan y don Ramon
venian de la caçada;
don Joan cau del cavall,
y don Ramon hi colcava.

5 Sa mare qui 'l veu venir
per un camp que verdetjava,
còhint violes y flors
per curar les seues nafres :

9 —¿D' hont veniu, mon fíy Ramon,
d' hont veniu, colors mudades?

—Ma mare, saynat me som,
la saynía m' han errada.

13 —¡Oh malhaja tal barber
qui tal saynía eus ha dada!

—Ma mare, no flastomèu,
que es la darrera vegada.

- 17 Entre jo y el meu cavall
portam vint y nou llançades,
el cavall ne porta nou
y jo totes les que faltan.
- 21 Mon cavall morirà á nit,
y jo á la dematinada;
el cavall l' enterrarèu
al millor lloch de l' estable;
- 25 y m' enterrarèu á mi
en el vas de Santa Eularia,
y demunt hey posarèu
una espasa entravessada;
- 29 y tothom qui passarà -
dirá : ¡Ay la pobre mare!
tots dos fiyets que ha tengut
se son morts á la caçada.

2

(De Catalunya.)

N' hi anaren quatrecents,
no 'n tornaren ni quaranta:
á les batalles del Rey
molts hi van, no 'n tornan gayres.

5 Dos dels que varen tornar
son hereus de bones cases:
quan ne foren pel camí
tots dos cavallers debaten.

9 Don Joan cau mort al camp,
don Gastó ferit quedava.
Sa mare n' ha hagut esment
dalt de la torre mes alta.

13 Ja se 'n baxa á rebre al fill
al capdevall de l' escala.

— Descavalca, fill Gastó,
Gastó mon fill, descavalca.

17 Válgam Deu, lo meu fillet,
¿no 'm dirias d' hont vens ara?
¿còm vens tan desfigurat?
tens la cara trasmudada.

21 — Mare, vinch de cal barber,
sangries de mort m' ha dades.

— Malehit siga 'l barber
y el metge queu ordenava.

25 — Mare, no 'l malehigau,
que vos matexa 'n sou causa,
no teniau sino un fill
y l' heu fet aná 'n batalla.

- 29 À les batalles del Rey
 molts n' hi van, no 'n tornan gayres:
 trist de mi jo 'n só tornat
 per morir al arribarne.
- 33 — Mare, apariaume 'l llit
 ahont jo solia jaure;
 posaum'hi los llançols prims,
 serán per amortallarme.
- 37 Entre jo y mon cavall
 portam vint y nou llançades;
 mon cavall porta les nou,
 trist de mi totes les altres.
- 41 Mòriré á la mitja nit,
 mon cavall á punta d' alba,
 mon cavall roig estelat
 de les quatre potes blanques!
- 45 — Fill, no penses ab axò,
 bones noves tinch á darte;
 puja, pújaten á dalt
 á la cambra encortinada;
- 49 trobarás á ta muller
 que Deu la 'n ha deslliurada;
 una infanta n' ha parit,
 clara com l' estel de l' alba.
- 53 — No vuy veure á ma muller
 ni al infant que té á la falda,
 que no n' he de viure prou
 perque surta á obrir la dança.
- 57 Ací en el llit de repòs
 dexaume reposar, mare;
 moriré á la mitja nit
 y les set ja son tocades.
- 61 Soterraume al monestir,
 davant l' altar de Sant Jaume,
 y que enterren mon cavall
 á la porta de la clasta.

65 Tan bon punt com seré mort
feune tocar les campanes
perque la gent puga dir,
al sentirles totes plányer:

69 Deu perdó lo cavaller
que n' es mort á la batalla.

Al cap d' un any y un jorn
me 'n destaparèu la caixa
y llavors podrèu comptar
73 en mon cos les vint llançades.

Al punt de la mitja nit
l' ànima á Deu entregava.

77 Lendemá per don Gastó
tocaven á punta d' alba,
y tres dies y tres nits
se sentiren les campanes.



3

(De Menorca.)

Don Joan y don Ramon
pactaren una caçada,
com foren al mitg del camp
jugaren á espasinadès.

5 Don Joan va caure mort,
don Ramon ferit n' estava.
Sa mare qui 'l veu venir
ple de sanch que li ratjava:

- 9 —Ay! ¿d' hont vens, fillet Ramon,
ab la cara tramudada?
- Ma mare, de ca 'l barber,
y la sangría m' ha errada.
- 13 —Oh! mal any per tal barber
que la sangría t' ha dada!
- Ma mare, no flastomeu,
que es la darrera vegada.
- 17 Entre jo y el meu cavall
portam vint y nou llançades,
el cavall ne porta nou
y jo les demás, ma mare.
- 21 Mon cavall morirá á nit
y jo demá á l' auba clara.
El cavall l' enterrarán
en el pla de la batalla:
- 25 per senyal li posarèu
la sella ab totes les armes.
Y m' enterrarèu á mi
en el vas de Santa Clara;
- 29 per senyal hi posarèu
l' espasa desembaynada.
Si demanan quí m' ha mort:
don Joan á la batalla.
- 33 Aquells que sabrán axò
dirán: Ay! la trista mare,
no ha tengut sino dos fills
y s' han mort á la batalla.

4

(*D' Esvissa y Formentera.*)

Don Joan y don Ramon
escuses d' una caçada
sen anaren á un born
y junyiren á llançades.

5 Don Joan romangué mort,
don Ramon poch li mancava.
Sa mare estava al terrat
estenant blanca bugada.

9 Veu venir son fill Ramon
ab la color tremudada.

— Mon fill Ramon, ¿qué teniu?
les colors vos veig trencades.

13 — Mare, de saynarme vench,
les saynés s' han soltades.

— Mal renech d' un tal barber
que no ha sabut embenarles.

17 — Ma mare, no 'l flastomeu,
que no me 'n donará d' altres.
Jo 'm moriré en el castell
y ell es mort á dins la plaça.

21 — Pujau dalt, mon fill Ramon,
pujau dalt fins á la cambra,
trobarèu vostra muller
partera d' un infant mascle.

25 — No m' empaig de ma muller,
ni del fill puch empatxarme,
que no 'n he de viure tant
per vèureli portar armes.

- 29 Jo y mon cavall valent
portam vint y nou llançades,
el cavall ne porta nou
y el cos meu totes les altres.
- 33 Jo moriré á mitja nit
y el cavall á trenca d' auba.
El meu cos l' enterrarèu
davant l' altar de Sant Jaume,
- 37 y el cavall l' enterrarán
en el peu de la murada.
Feu posar damunt mon vas
m' espasa y les altres armes;
- 41 y els qui passen porán dir:
Bon repòs ne prenga l' ànima
daquest cavaller valent
que n' es mort per la batalla.

II

LA VIUDA

ò

LA SORTIDA Á MISSA

•

CATALUNYA

Andorra, — Baget, — Balaguer, — Barcelona (B. R.),
Erilavall,
Gombreny, — Gòsol,
La Ral, — La Roca de Palancá, — La Tor,
Llanás,
Molló,
Olot,
Puigcerdá (J. M. T.),
Ripoll,
Sallent (J. M. S. y M.), — Sant Aniol d' Agujas, —
Sant Feliu Saserra, — Sant Pau de Seguries,
— Sant Quintí de Puigrodó, — Sant Vicens de
Camós,
Tordera (J. R.), — Torelló (M. V. A.), — Torroella de
Montgrí,
Vich, — Vilatorra (F. M.).

5

Tant ho desitjava
que oferí sa vida
per dexarne un fill
hereu de la vila.

5 La muller del Comte,
dona Agna d' Hungría,
n' ha parit un noy
com l' estel del dia.

9 No 'l veurá son pare
fer cavalleríes,
ni 'l veurá tan sols
en sa minyonía.

13 Sa mare está al llit
molt ben assistida,
té 'l Comte á l' espona
de nit y de dia,

- 17 Quan el Comte veu
que ja está guarida
y que 'l bell infant
á sa falda cria,
21 se 'n entra á sa cambra
pera despedirse :
—Amor del meu cor,
n' irás mal servida.
25 —No será, bon Comte,
mentres que tu visques.
—Hauré de partir,
una veu me crida.
29 —No te 'n vages, Comte,
¿per qué no hi envias?
—Allí ahont jo vaig
may negú hi envia;
33 he dat ma paraula,
no puch desexirmen.
—Si dexas lo fill
que Deu nos envia,
37 dígam almenys, Comte,
quín temps estarias?
—D' aquí á la tornada,
un any y un dia.
41 —¿Voldrá dir axò
que may tornarias?
Oh! quín temps tan llarch,
may se acabaria!

45

Per amagá 'l plant
lo Comte se gira
y surt de la cambra,
que 'l cor defallia.

49

Defora la cambra
cau mort de sobines.
Los patges hi corren,
lo Comte ja fina...

53

—Ay mare, la mare,
¿còm tanta gent crida?

—Axò son los patges
que tornan de missa.

57

—Ay mare, la mare,
¿s' ou gran ploradiça!

—Son els cans que udolan,
no son plors, ma filla.

61

—Vogan les campanes
de Santa María,
ay mare, la mare,
¿per quí vogarian?

65

Per lo mercader
mes rich de la vila.

—¿Per un mercader
tal campanería?

69

Si 'l Comte fos mort
axí tocarian.

—Ay filla, filleta,
¿qué es lo que somias?

- 73 —Jo no dormo, mare,
no estich adormida
ni podré dormir
que 'l Comte no vinga...
- 77 —Ay mare, la mare,
¿quín dia iré á missa?
—No sé, filla meva,
no sé quán te diga;
81 les pobres pageses
están trenta dies,
y fins á quaranta
la menestralía.
- 85 Tu com á Comtesa
no estará be que iscas
si trenta setmanes
no esperas cumplides...
- 89 —Ay mare, la mare,
¿quín vestit duria,
el d' or, el d' argent
ò 'l de pedrería?
- 93 —Si jo fos de tu
no me posaria
ni aquell de Nadal
ni Pasqua florida,
97 ni 'l de Cinquagesma
ni 'l de Corpus Christi,
lo de seda negra
mellor t' escauria,

- 101 que 'l sortir de dol
n' es us d' esta vila...
Lo jorn senyalat
la dama isqué á missa.
- 105 Quan surt de la casa
los infants se diuen :
«Mirauvos la dama
que va quedar viuda.»
- 109 —Ay mare, la mare,
¿sentiu lo que diuen?
—¿Quí de la maynada
fa cas del que diga?
- 113 Quan son á la plaça,
fadrins y fadrines :
«Mirau la senyora
que ara surt á missa!»
- 117 Y l' un diu á l' altre:
«¡Qué n' es de bonica!
bonica casada
y encara mes viuda!»
- 121 —Ay mare, la mare,
¿sentiu lo que diuen?
Lo que 'ls infants deyan
els grans també ho diuen.
- 125 Entrant á l' esglesia
la dama se mira
una tomba nova
com may s' era vista.

- 129 —Ay filleta meva,
ja cal que t' ho diga,
ací jau lo Comte,
morí al despedirse.
- 133 —Ay mare, la mare,
mon marit m' hi crida;
jo me 'n vaig al cel
ab qui tant volia.
- 137 Tot mirant la tomba
la tomba s' obria,
tot mirant la tomba
va caure esmortida.

6

Se 'n va lo bon Comte
á la Romanía,
pensant va en sa dona
que dexa molt trista.

5 «Si 'm calgués morir,
content moriria
sols tingués un fill,
un fill ò una filla...»

9 Sa esposa s' estava
sentada en cadira,
n' espera lo part,
les dolors tenia;
13 pareix un infant
ab molta alegríá.

No 'l veurá son pare
baxar á la vila...

17 Lo Comte caçava
com l' infant naxia;
caçant una cérvola
la Mort sent que 'l crida:

21 «Tórnaten, bon Comte,
de la cacería,
dona Agna ha parit
ab molta alegríá.

25 N' ha parit un noy
com l' estel del dia;
tórnaten, bon Comte,
tens lo que desitjas...»

- 29 — Dona Agna, dona Agna,
serás mal servida.
- No tinch por d' axò
si 'm fas companyía.
- 33 Á dintre la cambra
tot son alegríes;
les donzelles cantan,
y 'l Comte suspira.
- 37 No triga mitja hora
gran dol hi havia;
exint de la cambra
lo Comte moria...
- 41 La sogra se 'n hi entra
consirosa y trista.
— ¿Qué es tant d' avalot
qué fan, mare mia?
- 45 — Ne son les criades
que cantan y riuen.
— ¿Tan poques minyones
fan tal cridadiça?
- 49 — Volen fer sarau,
mouen les cadires.
— ¿Ahont es lo Comte?
¡Ay mare, còm triga!
- 53 — Ha hagut de sortir,
arreu tornaria...
L'endemá al matí
sent una musica.
- 57 — Ay mare, la mare,
¿qué es aqueix cantiri?
— Galejan la dama
novella parida.
- 61 — Lo cant d' un enterro
á mi 'm parexia.
— Ay filleta meva,
axò tu ho somias.

- 65 —Jo no dormo, no,
no estich adormida;
al mitg del meu cor
hi tinch una espina.
- 69 Sent olor de cera,
¿còm creman tants ciris?
—Es la processó
de les rogatives
73 que ací se detura
quan puja á l' hermita.
—Les campanes tocan
de nit y de dia.
- 77 Ay mare, la mare,
¿per quí tocarian?
—Es per un albat
del mes rich de vila.
- 81 —¿Per un albat, mare,
tant campanarian?
Ay mare, digaume
si 'l Comte 'n seria?
- 85 —Ay filleta meva,
axò tu ho somias.
—Jo no dormo, no,
no estich adormida;
89 al mitg del meu cor
hi tinch una espina...
—Han vingut soldats,
que la plaça omplian;
93 per orde del Rey
lo Comte los guia;
los mena á la guerra
de la Morería;
97 n' estaré á tornar
un any y un dia...
—Al mitg del meu cor
hi tinch una espina.

- 101 — Mare, passa d' hora
de sortir á missa.
— No, filleta meva,
ací molt se triga.
- 105 Si les menestrals
están trenta dies,
y les nou setmanes
les pageses riques,
- 109 naltres som comteses,
mitg any n' estaria.
— Mare, ab tal tardança
jo m' hi moriria...
- 113 ¿Quína roba, mare,
quína 'm posaria?
¿duch la de Nadal
ò Pasqua florida?
- 117 — Si 'm volguesses creure,
negra la durias;
pel primer infant
ací 'l dol s' estila.
- 121 — Ay mare, la mare,
axò no 'u faria,
si 'm vestís de dol
l' infant ploraria...
- 125 Al exint de casa
tothom se la mira.
« Ara ve la dama,
ara ve la viuda;
- 129 ne té 'l marit mort
y ella va bonica.»
— Ay mare, la mare,
els infants ¿qué diuen?
- 133 — Dexa está 'ls maynatges,
no saben qué diuen.
— Si 'ls grans no 'u diguessen,
los xichs no 'u dirian...

137

—De saber ho has,
tant es que t' ho diga,
lo que t' he callat
tothom ho publica.

141

Despúllat les gales,
vesteixte de viuda.
Morí á la tornada
de la Romanía.

145

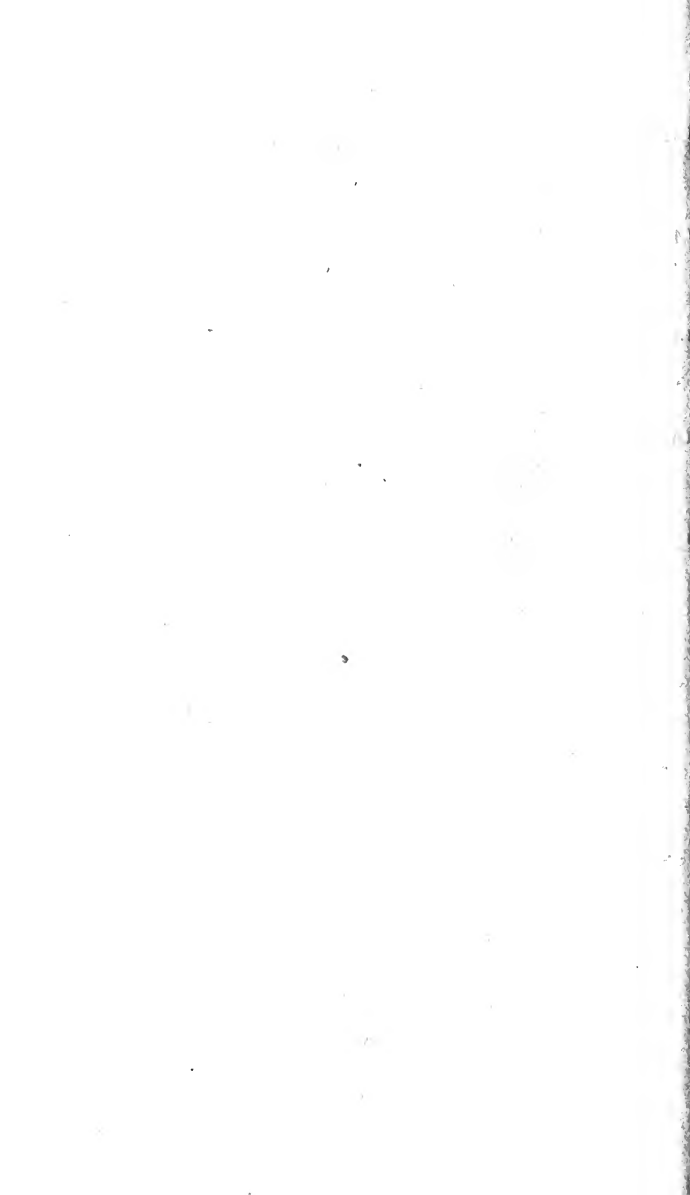
—Mare, al meu marit
vull fer companyía,
cuydau del meu fill
com mare y padrina.

149

Los ulls gira al cel
y cau esmortida.
Un ángel s' hi acosta:
« Álçat, bona viuda,
tórnaten á casa
ab lo fill que crias,
vetlla ton infant,
que ell te necessita.»

153

—Mon marit es mort,
no me 'n so sentida;
la sanch del meu cor
n' es molt afligida.



III

DON BLASCO

ò

LO PATGE TRAYDOR

CATALUNYA

La Roca de Palancá,
Llanás,
Ripoll,
Sora.

FORMENTERA

La Mola.

7

(De Catalunya.)

N' han vengudes novelles
de França á l' Aragó
que 'l mal patge don Blasco
n' ha mort al seu senyor.

5 No l' ha mort ab espasa,
ab llança ni espuntó,
sino ab un tayant d' armes
de tay com un rasó.

9 Tan bon punt lo té á terra
li 'n lleva l' anell d' or,
se 'n va á cridar les guardes,
les guardes de la tor.

13 —Bon jorn, bon jorn, les guardes,
bon jorn que Deu los dó,
lo vostre senyor mana
que m' obrièu la tor.

- 17 Si no me voleu creure,
mirau son anell d' or.
Les guardes ho ben creuen,
li 'n van á obrir la tor.
- 21 Se 'n va de cambra en cambra
cercant la Blancaflor;
la troba agenollada
que feya oració.
- 25 —Bon jorn, bon jorn, la bella,
bon jorn que Deu li dó.
¿De qué plorau, ma vida,
de qué plorau, amor?
- 29 —Mes llágrimes, don Blasco,
me par son de rahó.
Don Blasco, ¿no 'm diríau
hont es lo meu senyor?
- 33 —Aquí baix á una prada
se 'l menjan cans y llops.
—¡Ay! mal haja, don Blasco,
sempre heu estat traydor.
- 37 —No m' enujeu, la bella,
sino faré pijor.
—No hu farèu, no, don Blasco,
que 'ns casarèm los dos.
- 41 Anem, pujau, don Blasco,
á dalt del mirador,
veurèu les terres nostres
vint lleugues al entorn.

- 45 La pren per les mans blanques,
la puja al mirador:
—Escampaune la vista,
li diu la Blancaflor;
- 49 mirau castells y masos,
mirau prades y bosch,
de totes exes terres,
de tot serèu senyor...
- 53 Mentre ell se les mirava
li 'n fa volar la tor.
—Moriu ací, don Blasco,
moriu com fals traydor.
- 57 Quan n' era mitg en l' ayre
demana « confessió. »
—N' haurás la que ha tinguda
per tu 'l meu car senyor.

8

(De Formentera.)

Don Enrich surt ab don Blasco,
á caçar se 'n van los dos
y don Blasco ab traydoría
tira, y mata al seu senyor.

5 Axí que 'l té mort á terra
se' n va á veure á Blancaflor,
y la troba que plorava
guaytant dalt del mirador.

9 —¿Qué teniu vos, dona bella,
per qué plorau, Blancaflor?

—Plor que veig tornar don Blasco
y no torna 'l meu senyor.

13 —Ni tornaré; estès á terra
en bosch de gran espessor,
marts y genetes se 'l menjan
y los cuchs de Faraó.

17 —Ay callau, callau, don Blasco,
lo mateix farán de vos.

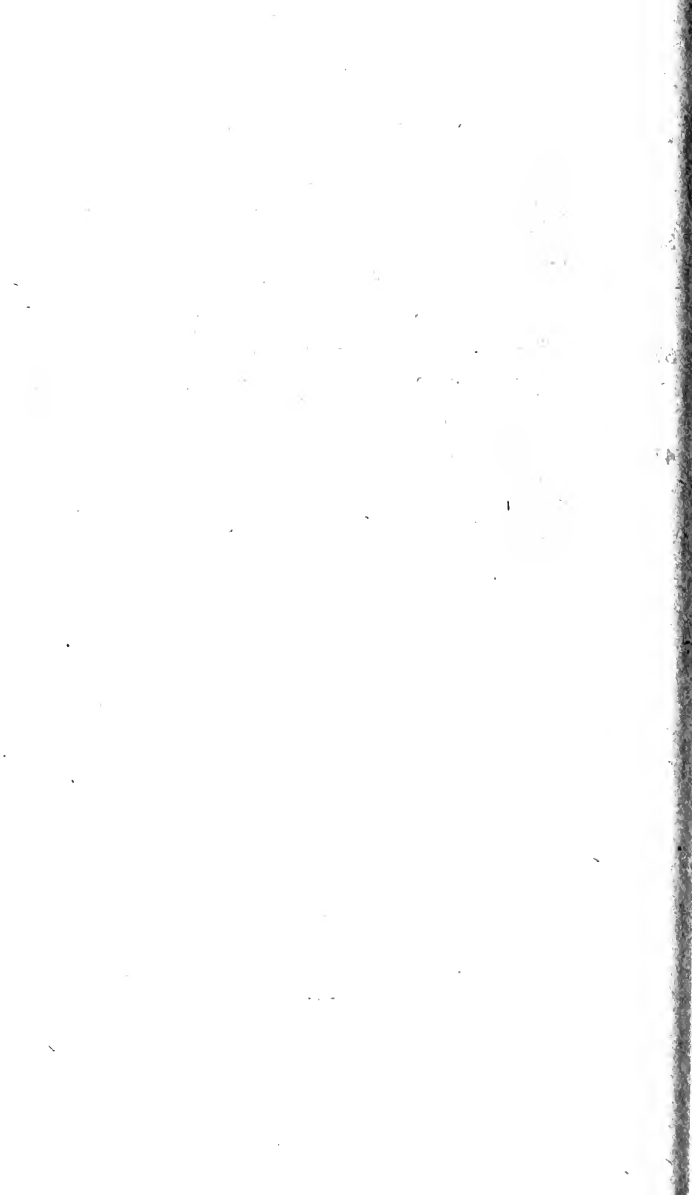
—Callau, callau, dona bella,
que no faça en vos pitjor.

21 —Ell no 'u farèu, no, don Blasco,
qu' heu d' esser lo meu senyor.
La agafa per les mans blanques
y baxan al dormidor.

25 —Desvestiuvos, gentil dona,
desvestiuvos, Blancaflor.

—Vos despullauvos, don Blasco,
com solia 'l meu senyor.

- 29 Ell se deslliga l' espasa,
ell se descorda 'l gipó,
y al llevarse les sabates
desfent un nu del cordó,
- 33 ella l' espasa mateixa
li clava su 'l mitg del cor.
—Don Blasco, axó es la revenja;
axí 's matan als traydors...
- 37 L' endemá 'l cap de don Blasco
penjava en el mirador.
Lo bon Rey com ho va sebre
va dir aquestes rahons:
- 41 —Ben haja la bella dona,
ben haja la Blancaflor
que tan prest se 'n es venjada
de la mort del seu senyor.



IV

LA FILLA DEL REY DE FRANÇA

y

LO RICHOM ARAGONÈS

CATALUNYA

Erilavall,
Folgaroles (J. V.),
Gòsol,
Llanás,
Ripoll,
Sant Feliu Saserra, — Sant Pau de Seguries.

9

BALLADES n' han guarnides
al camp aragonès,
ballan comtes y dames,
dames y cavallers.

Sona, viola, sona,
fesne lo sò cortès,
mira que ballan dames,
comtes y cavallers.

5 Si n' hi balla una dama
filla del Rey francès;
se enamorà d' un comte,
richom aragonès.

Sona, viola, sona,
fesne lo sò cortès,
mira que ballan dames,
comtes y cavallers.

- 9 Lo Comte l' ha robada
y á llunyes terres n' es;
des qu' es á llunyes terres
se plany d' anyorament.
 Sona, viola, sona...
- 13 Li 'n fa fer una roba
cusida del través;
de roba com la seva
no se 'n veurá cap mes,
 Sona, viola, sona...
- 17 A tallar dotze sastres,
á cusir trenta tres,
cada punt una perla,
cada basta un joyell.
 Sona, viola, sona...
- 21 Des que porta la roba
suspira encara mes.
—¿De qué ploreu, la dama,
dama, de qué ploreu?
 Sona, viola, sona...
- 25 —Al pare y á la mare,
que no los veuré mes.
—¿En ploreu vostron pare?
sota la llosa n' es.
 Sona, viola, sona...

29 ¿Ne ploreu vostra mare?
temps ha enterrada n' es.
Si ploreu los germans,
dels quatre n' han mort tres.

Sona, viola, sona...

33 —No ploro los meus pares,
no ploro 'ls germans meus;
me dolch de la cintura
de tan estreta que es.

Sona, viola, sona...

37 Dexaume 'l punyal vostre,
que be l' afluxaré.

Quan ella té 'l punyal
al mitg del cor se 'l met...

Sona, viola, sona...

41 —Malehit lo punyal,
punyal y punyaler;
malehit lo punyal
y 'l mestre qui 'l va fer.

Sona, viola, sona...
fesne lo sò cortès,
mira que ballan dames,
comtes y cavallers.

10

Á plaça hi ha ballades
com no 's veurán may mes,
hi ballan duchs y comtes,
dames de cavallers.

Sona, viola, sona,
fesne lo sò cortès,
mira que ballan dames,
comtes y cavallers.

5 Hi balla una senyora,
negú no la coneix,
lo ballador que hi dança
prou sab ella qui s' es.

Sona, viola, sona...

9 Lo ballador que hi dança,
richom aragonès,
se 'n ha emportat la filla,
filla del Rey francès.

Sona, viola, sona...

13 Des qu' es á llunyes terres
se anyora y s' entristeix;
per veure de alegrarla
aquesta dança n' es.

Sona, viola, sona...

17

La saya que ella porta
no se 'n farà cap mes,
set sastres la tallaren,
cusintla vint y tres.

Sona, viola, sona...

21

Á cada punt d' agulla
la seva perla hi es,
á cada plech de roba
n' hi penja un ramellet.

Sona, viola, sona...

25

Mentres que ella ballava
molts grans sospirs n' ha fet.
—¿De qué sospiras, dona,
qué son tants de gemechs?

Sona, viola, sona...

29

—Pensava ab los meus pares,
que no 'ls veuré may mes.
—Si ploras lo teu pare,
los moros lo 'n han pres.

Sona, viola, sona...

33

Si ploras á ta mare,
temps ha que morta n' es.
Si 'ls teus tres germans ploras,
jo los matí tots tres.

Sona, viola, sona...

37

—No ploro dels germans,
que 'ls m' hages mort tots tres,
no ploro de la mare
que soterrada n' es.

Sona, viola, sona...

41 No ploro del meu pare
que 'ls moros tenen pres,
jo ploro de la saya
que massa estreta m' es.

Sona, viola, sona...

45 Déxam, déxam la daga,
que be l' axamplaré.
—Punyals en mans de dames
no hi solen estar be.

Sona, viola, sona...

49 —Mes mans n' han tocats d' altres
¿y aquest no 'l tocaré?
Axís que té la daga,
ella al cor se la met.

Sona, viola, sona...

53 —Malehida la daga
y lo mestre daguer,
me 'n ha morta la dona
la que jo aymava mes.

Sona, viola, sona,
fesne 'lo sò cortès,
mira que ballan dames,
comtes y cavallers.

V

LÉS DUES DIANES

ò

LO FALS TESTIMONI

CATALUNYA

Alcover (M. C.), — Andorra (Les Escaldes), — Id.
(Sant Juliá),
Barcelona,
Dosquers (J. R. y B.),
Esterrri de Aneu,
Sant Feliu de Codines (I. P.), — Sant Hipòlit de
Voltregá (F. C.), — Sant Johan Despí,
Llanás,
Mataró (T. T.), — Molins de Rey,
Palafrugell, — Palamós, — Puigcerdá (J. M. T.),
Ripoll,
Sagás, — Sarroca de Bellera, — Setcases (P. A.),
Tabèrnoles (J. C.), — Tordera (J. R.), — Torelló
(M. V. A.), — Torroella de Montgrí,
Vilatorta (F. M.), — Vilallonga.

BALEARS

Palma (G. R.)—Id. (B. M.)—Id. (M. F.)—Id. (S. F.)
—Bunyola, — Sóller.
Mahó, — Ciutadella (J. M. Q.), — Id. (P. A.)
Formentera.—La Mola.

11

DIANA cullia flors
per l' hort del Rey passejantse,
mentres les está cullint
una serpent se la guayta.

5 «Jesús! axò es lo dimoni
que se 'n ve pera tentarme;
si no es un senyal de guerra,
ò es que 'l viure se m' acaba.»

9 —Jo som un rey encantat,
set anys per tu penes passa,
set anys per amiga 't cerca,
amiga y amistançada.

13 À ma taula 't vull de dia,
de nit te vull en ma cambra.
Diana, si m' obehexes
ne serás molt estimada;

- 17 serás princesa de Troyes,
 governadora d' Espanya.
 Diana, si no 'm vols creure
 morirás á colp d' espasa.
- 21 — Mataume, si axí vos plau,
 no vull viure deshonorada;
 la deshonra dura molt,
 la mort aviat se acaba.
- 25 La Reyna, com es traydora,
 part d' arrera s' ho escoltava;
 ha entès be lo que 'l Rey diu
 y ha mal entès á Diana.
- 29 La Reyna crida á un convit
 tots los comtes del realme,
 sobre tot el comte Floris,
 que per ell se fa la gala.
- 33 En sent á mijan dinar
 de les dones llurs los parla:
 —Tots teniu bones mullers,
 tots teniu mullers honrades,
- 37 totes son dones de be,
 exceptat dona Diana
 que n' es la amiga del Rey,
 amiga y amistançada...
- 41 —No digau axò, la Reyna,
 que Diana n' es honrada.
 —Lo que he dit vaja per dit,
 no 'm desdich de cap paraula.

45 —Si axò es veritat, la Reyna,
promptament vaig á matarla.

—Tan veritat es, lo Comte,
com l' evangeli que 's canta.

49 Quan lo Comte ho ha sentit
les galtes li tornan blaves,
se tira 'l barret als ulls
de vergonya que se 'n dava.

53 Se axeca de la cadira,
escala avall se 'n anava;
mana ensellar son cavall,
cap al castell se 'n tornava.

57 Lo seu cavall no corria,
no corria, que volava;
lo camí, que té set lleugues,
en un' hora y mitja 'l passa...

51 Na Diana espera al Comte
desd' una rica miranda;
axí que lo 'n veu de lluny,
per lo camp que verdejava,
55 baxa á sortirli á camí
tota alegre y enjoyada,
correns á ell braços estesos
y la rialla á la cara.

59 —¿De qué rius, falsa, traydora,
de qué rius, muller malvada?
Per tu en lo palau real
grossa afronta m' han donada;

- 73 sé qu' ets la amiga del Rey,
amiga y amistançada.
—Comte, axò no es veritat,
¿quí s' es que axí me malfama?
- 77 —Digas la confessió
mentres preparo la espasa,
digas la confessió,
que has de morir escapçada.
- 81 —Marit meu, si 'm vols matar
pensa abans qu' estich prenyada.
—Si n' estás te mataré
encara de mellor gana.
- 85 —Ay marit, si 'm vols matar
mátam á dalt de la cambra,
mátam davant del Santcrist,
que li entregue la meva ánima.
- 89 Fes venir ma Dianeta,
ma filla mes estimada.
—Vina ençá, Diana filla,
fes lo que 't mana ta mare.
- 93 —Dianeta, filla meva,
escolta be mes paraules,
vaig á morir, de ma mort
no 'n quedarás afrontada:
- 97 n' es per un fals testimoni
de la Reyna mal pensada.
En el punt que seré morta
y me veges escapçada,

- 101 agafarás lo meu cap
y l' passarás en nou aygues,
fent que 'n sia la darrera
de neu y de roses blanques.
- 105 Pentínal y déxal dintre
d' una bacina de plata,
posantli abans una toca,
la millor que hi ha en mes caxes;
- 109 de les flors de gessamí
m' enrevoltarás la cara,
cubrintla ab la tovallola
la mes fina que has brodada.
- 113 Demá á l' hora de dinar
te 'n anirás endolada
á portarho al senyor Rey
abans del llevant de taula.
- 117 Com serás davant del Rey
sias, filla, ben parlada,
que may negú puga dir:
mal haja qui t' ha criada...
- 121 Lo Comte la troba sola,
ab lo Santcrist abraçada.
«Be sabeu vos, Jesús meu,
que sens culpa moro ara.»
- 125 —Digas la confessió,
la teva hora es arribada.
A mijan confessió
lo cap del piló saltava...

- 129 La filla n' es obedienta,
fa lo que ha manat sa mare.
Lendemá pren la bacina
per durla al Rey quan dinava.
- 133 —¿Quí es aquesta donzelleta
què se 'n ve tan endolada?
—Vinch á fervos un present
de part de la meva mare.
- 137 —Destápal donchs, Dianeta,
vejam qué es lo que 'm regala.
—Destapaulo, senyor Rey,
que á mi lo cor no 'm hi basta...
- 141 «Ab la color del cabell
conech lo cap de Diana.
¡Diana, Deu te perdó,
Deu t' haja ben perdonada!»
- 145 —Dianeta, ¿no 'm dirias
esta mort quí l' ha causada?
—Qui l' ha causada es la Reyna,
lo qui l' ha feta es mon pare.
- 149 —Lo qui mata ha de morir;
demá morirá 'l teu pare:
la Reyna, per mes afronta,
ha de viure aparedada.
- 153 —Senyor Rey, no 'l me mateu,
no 'm dexeu desamparada.
—Tu te casarás ab mí
y serás reyna d' Espanya.
- ~~~~~

12

Na Brianda es matinera,
cap al jardí se 'n davalla
á cullir clavells y roses
y violetes boscanes.

5 En aquest jardí florit
hi ha una font d' aygua clara
ab quatre canons d' or fi
que de nit y dia rajan.

9 Entremitg d' aquests canons
una serp hi ovirava.

«¿Qué fas aquí tu, serpent,
que tota m' has esglayada?

13 Ay! la boca se 'm axuga
y lo cor sent que me manca;
ò se 'm acursa la vida,
ò 'l dimoni ve á tentarme.»

17 —No 'us esglayeu vos, senyora,
no 'us espanteu, dona Brianda,
que per la vostra hermosura
set anys fa qu' estich penantne.

21 S' ha acabada la setena
y 'l cor res de vos alcança;
si cumpliu lo meu voler
serèu rica y estimada,

25 mestressa de set castells
y del Rey la enamorada;
y sino haurèu de morir
al fil de cruel espasa.

- 29 —Mes val morir ara ab honra
que viure y morir damnada;
no puch ser muller del Comte
y del Rey la enamorada.
- 33 La traydora de la Reyna
de amagat se 'ls escoltava;
la Brianda ha respost be
y la Reyna ho capgirava.
- 37 Un dia que 'l Rey n' es fora
la Reyna empren la venjança;
promptament fa fe' un pregó,
tots los comtes convidava;
- 41 vol tenirlos á dinar
lendemá á la sua taula,
sobre tot el comte Floris
aquest que no hi faça falta.
- 45 Mentres n' estavan dinant
diu la Reyna estes paraules:
—Tots los comtes que 'm escoltan
tenen la muller honrada;
- 49 no 'u es la del comte Floris,
qu' ella se 'n es dispensada
fentse la amiga del Rey,
servey de dona mundana.
- 53 L' un comte al altre se mira
dihent: «La Reyna s' enganya.»
—Mentiu, la Reyna, mentiu,
Brianda no ha fet cosa mala.
- 57 Se 'n treu la ma del manguito
y li 'n pega bofetada.
—Lo qu' he dit es veritat,
jo matexa m' ho mirava...
- 61 Brianda, com acostuma,
á rebre al marit anava;
quan lo veu, braços uberts
corre á ferli una abraçada.

- 65 —Ben vingut, bon cavaller,
¿còm vos ha provat la anada?
—No la 'm farás, malehida;
fuigme d' ací, deshonrada.
- 69 Vuy mateix has de morir
al tall de la meva espasa;
per tu davant tots los comtes
queda afrontat mon llinatge.
- 73 Brianda, n' has de morir,
la teva vida se acaba.
—Prou ho sab un Deu del cel
que 'n só innocent y me matas...
- 77 Crida sa filla major
per donarli una abraçada.
—Ay filla, la meva filla,
lo teu pare vol matarme.
- 81 Demá abans no será dia
me trobarás escapçada;
com veges ma testa en terra
procura de recaptarla.
- 85 Ab l' aygua de set olors
la rentarás set vegades,
y axuta la posas dintre
d' un bací de roses blanques,
- 89 y la dus demá al palau
l' hora del llevant de taula.
La Reyna es qui 'n té la culpa
de que restes sense mare...
- 93 —Deu lo quart lo senyor Rey,
aytambé á tot son reyalme;
vinch ací á ferli un present
d' una fruyta regalada;
- 97 per la Reyna 'n será dolça
tant com per mi n' es amarga.
Desplega la tovallola,
veu lo cap de la Brianda.

- 101 —Ay! Brianda, ¿quí t' ha morta?
Brianda, ¿quí t' ha escapçada?
—La senyora Reyna sab
lo que va dir á mon pare.
- 105 Lo Rey se gira á la Reyna:
—¿Conexes aquesta cara?
—Per la blancor de les dents
sembla la bona Brianda.
- 109 —¿Còm axí vuy li dius bona
y ahir deyas qu' era mala?
La qui l' ha feta escapçar
be mereix ser escapçada;
- 113 lo qui l' ha morta sens culpa
ben merescut té que 'l maten.
—Ay trista! ¿còm ho faré
jo sense pare ni mare?
- 117 —No t' espantes, Briandeta,
ja 'n serás ben col-locada,
serás reyna benvolguda,
prest ab mi estarás casada.
- 121 Quan sentí la Reyna axò
caygué en terra desmayada...
Al cap d' any feren les bodes
y duraren set setmanes.

13

(De les Balears.)

Estava la gentil dama
á l' ombra d' una murtera
ab una pinteta d' or
pentinant sa cabeyera;

5 en l'altra má té un miray
per mirar sa cara bella.
Quan se va haver pentinat
á su-baix d' una font fresca,
9 ella sent una ramor
y ficsa sos uys en terra;
veu venir una serpent
que axeca 'l cap y 'l redreça.

13 « ¡Ay mesquina, válgam Deu,
válgam Jesús y la Verge,
ò ma vida será curta,
ò 'm vendrá una forta pena! »

17 —Jo som un rey encantat,
no vos retgireu, Comtesa,
fa set anys patesch per vos
y altres set per lo meu reyne.

21 Si voleu venir ab mí
serèu la estimada meua,
serèu duquesa de Troya,
ab mes poder que la Reyna.

25 —Som maridada ab el Comte,
may li faré cap ofensa.

La Reyna los escoltava
goytantlòs d' una finestra;
29 escolta axò que l' Rey diu,
no 'l que Diana contesta;
y plorant y suspirant
tota enutjada se 'n entra,
33 fent retronar el palau
ab sos laments y ab ses quexes.

El Rey perque se sossech
se 'n va á fer una cacera...

37 La Reyna convida als comtes
á diná' á la seua taula,
y estant á mijan dinar
d' esta manera los parla:

- 41 —Tots sou uns bons cavallers
que teniu la dona honrada,
fora 'l Comte de Florença
qui la té molt descarada,
45 que n' es l' amiga del Rey,
amiga y amistançada.
Un al altre 'ls comtes deyan:
«Diana té bona fama.»
- 49 —Callau, Reyna portuguesa,
filla de sanch renegada,
que si 'l Rey cuydás de s' honra
ja 'us hauria aparedada.
53 La Reyna 's treu un tapí
y ley tira per la cara.
El Comte d' empeguehit
s' axeca y fuig de la taula;
57 mana ensellar el cavall
y correns se 'n torna á casa...
Diana que 'l veu venir
se posa molt afeytada,
61 y á rebrel, tota joyosa,
va al capdevall de l' escala,
caminant braços uberts
per donarli una abraçada.
- 65 —¿Còm vos ha sabut, bon Comte,
el dinar d' hont veniu ara?
—Llévat de devant mi, perra,
depártat, perra malvada,
69 que á la taula de cal Rey
m' han afrontat per ta causa;
sé qu' ets amiga del Rey,
li serveys de enamorada.
- 73 —Anemhí á que 'us ho desmenten,
devant mi, á la meua cara;
digaulos que menten, Comte,
digauho á les seues barbes;

- 77 si teniu muyer polida,
mes que polida es honrada.
—Digues la confessió,
que has de morir degollada;
- 81 morirás aquesta nit
baix de la creu de ma espasa.
—Comte, si 'm heu de matar
mirau que 'n estich prenyada.
- 85 —Si estás prenyada, Comtesa,
vaig á matarte ab mes gana.
—Comte, si 'm heu de matar
feune venir ma Diana.
- 89 Se 'n va entrar dins un estudi
á resar per la seua ánima:
y allá en els peus de un sant Cristo
va romandre agenoyada.
- 93 —Vina, fiyeta de Deu,
fiyeta de la meua ánima,
á 'n aquest jo t' encoman
que 't fará de pare y mare.
- 97 El Comte me vol matar,
y sense cap culpa 'm mata.
Com ton pare m' haurá morta,
la gargamella tayada,
- 101 agafarás el meu cap
y 'l rentarás tres vegades
ab aygo de soliman
y aygo fresca llimonada;
- 105 pòsal llavò en la bacina,
la millor, feta á Granada,
tápal ab la tavayola
que veges mes ben brodada,
- 109 y 'l durás axí á cal Rey
com el Rey estiga á taula...
—Tenga, tenga, senyor Rey,
prenga aquest plat de maçanes.

- 113 —¿Còm dus fruyta tan novella?
—Perque á la Reyna li agrada;
per ella será ben dolça
si per mi n' es molt amarga.
- 117 El Rey destapa aquell plat
y veu el cap d' una dama,
ab lo girant de sos uys
conegué qu' era Diana.
- 121 «Set anys d' enamorament
per vèuret desfigurada!
Ay Diana de ma vida,
¿quí la vida t' ha llevada?»
- 125 —El meu pare, senyor Rey,
per la Reyna malparlada.
—Als qui t' han llevat la vida
jo los tench de llevar l' ánima.
- 129 Al sendemá dematí
troban la Reyna estirada;
al Comte tayan el cap,
la justicia ho demanava.
- 133 Llavò 'l Rey va cridá als comtes
perque tornassen la fama
á Diana, que si es morta,
altra Diana quedava.
- 137 El Rey va casarse ab ella
y va esser reyna d' Espanya:
si Diana era polida,
sa fiya molt mes encara.

VI

LA CANÇÓ DELS PRESONERS

ò

«¡LA VIDA MIA, LA VIDA AMOR!»

BALEARS (*)

Palma (B. F.),—Bunyola,—Puigpunyent (T. A.),—
Sóller.

CATALUNYA

Barcelona (C. B.) (P. C.) (B. R.),
Cedó,—Centelles (S. S.),—Cervera (D. A. de B.),
Escaldes de Andorra,
Folquer,
Gombreny,
Hostalrich,
La Ral,
Lleyda,
Monclar (P. A.),
Prats de Llussanès,—Puigcerdá (F. M.),
Ripoll,
Sagás,—Sant Feliu Saserra,—Sant Joan Despi
(P. N.),—Sant Quintí de Puigrodó,
Tarragona,—Tordera (J. R.).

(*) D. J. M. Quadrado, qui entre moltes d'altres glories superiors té la de haver publicat, fa una cinquantena d'anys, la primera cançó popular en nostra llengua materna (N.º 1), volgué mes tart estampar, entre varies, la següent (N.º 14) en un seu escrit titulat CANTOS POPULARES, imprès en el DIARIO DE PALMA del 23 de Novembre de 1853, per donar á conèixer la present colecció, que á les hores constava d'unes trescentes cançons.

14

(De Mallorca.)

A la ciutat de Nápols
hi ha una presó, *la vida mia!*
hi ha una presó, *la vida amor!*

Hi ha vint y nou presos
que cantan la cançó, *la vida mia!*
que cantan la cançó, *la vida amor!*

5 La dama está en finestra
qu' escolta la cançó, *la vida mia!*
qu' escolta la cançó, *la vida amor!*

Los presos se 'n temeren,
ja no cantaren, no, *la vida mia!*
ja no cantaren, no, *la vida amor!*

9 —¿Per què no cantau, presos,
per què no cantau tots? *la vida mia!*
per què no cantau tots? *la vida amor!*

—¿Còm cantarèm, senyora,
estant en greu presó? *la vida mia!*
estant en greu presó? *la vida amor!*

13 Sense menjar ni beure
mes que una volta al jorn, *la vida mia!*
mes que una volta al jorn, *la vida amor!*

—Mon pare, lo meu pare,
jo vos deman un dó, *la vida mia!*
jo vos deman un dó, *la vida amor!*

17 No vos deman Valencia
ni tampoch Aragó, *la vida mia!*
ni tampoch Aragó, *la vida amor!*

Ni tampoch Barcelona,
ciutat de gran valor, *la vida mia!*
ciutat de gran valor, *la vida amor!*

21 —Ma filla Margalida,
¿quín dó voleu que 'us don? *la vida mia!*
¿quín dó voleu que 'us don? *la vida amor!*

—Mon pare, lo meu pare,
les claus de la presó, *la vida mia!*
les claus de la presó, *la vida amor!*

25 —Ma filla Margalida,
axò no 'u faré, no, *la vida mia!*
axò no 'u faré, no, *la vida amor!*

—Dels presos que allá cantan,
digau, ¿qué 'n farèu vos? *la vida mia!*
digau, ¿qué 'n farèu vos? *la vida amor!*

- 29 —Demá será dissapte,
los 'penjarán á tots, *la vida mia!*
los penjarán á tots, *la vida amor!*
—Mon pare, lo meu pare,
no penjeu l' amador, *la vida mia!*
no penjeu l' amador, *la vida amor!*
- 33 —Ay filla Margalida,
¿quín es ton amador? *la vida mia!*
¿quín es ton amador? *la vida amor!*
—Lo de la roba blava,
qui té 'l cabey tan ros, *la vida mia!*
qui té 'l cabey tan ros, *la vida amor!*
- 37 —Ay filla Margalida,
será 'l primer de tots, *la vida mia!*
será 'l primer de tots, *la vida amor!*
—Ay pare, lo meu pare,
á mi penjaume y tot, *la vida mia!*
á mi penjaume y tot, *la vida amor!*
- 41 A cada part de forca
posauhi rams de flors, *la vida mia!*
posauhi rams de flors, *la vida amor!*
Perque la gent qui passe
senta la bona olor, *la vida mia!*
senta la bona olor, *la vida amor!*
- 45 Y diga un Parenostro
per l' ánima de tots, *la vida mia!*
per l' ánima de tots, *la vida amor!*

15

(De Catalunya.)

A la ralla de França
n' hi ha una presó,
la vida mia!
n' hi ha una presó,
la vida amor!

De presos may n' hi mancan,
prou n' hi porta 'l Baró.

5 N' hi ha trentatres presos,
cantan una cançó.

L' ha treta y l' ha dictada
lo mes jove de tots.

9 La nina se 'l escolta
de dalt del mirador.

A cada posadeta
ne debaxa un grahó.

13 Los presos se 'n adonan
y aturan la cançó.

— Canteu, canteu, los presos,
no resteu per mi, no.

17 — ¿Còm cantarèm, senyora,
tancats en greu presó?

Sense menjar ni beure
sino una volta al jorn,

21 Y encara aquesta volta
nos ne donessin prou.

—Canteu, canteu, los presos,
acabeu la cançó.

25 Aniré á 'n el meu pare,
recaptaré 'l perdó.

Acabeula abans, presos,
que 'm encativa l' sò.

29 ¿Quí s' es qui l' ha dictada
la joliva cançó?

—Lo del barretet negre,
aquell jove alt y ros.

33 —Digau, digaume, en jove,
¿de qu' es que viviu vos?

—Nina, la gentil nina,
de les vostres amors,
la vida mia!
de les vostres amors,
la vida amor!

37 —Ay pare, lo meu pare,
jo vos deman un dó.

—Ma filla Margarida,
¿quín dó vols que te dó?

41 —Ay pare, lo meu pare,
les claus de la presó.

—Ma filla Margarida,
aquest no 'l haurás, no;

45 Los presos fugirian,
¿còm quedaria jo?

¿Dignes per què vols, filla,
les claus de la presó?

- 49 —Ay pare, lo meu pare,
per treuren l' aymador, *la vida mia!*
per treuren l' aymador, *la vida amor!*
—Ma filla Margarida,
¿quín es ton aymador?
- 53 —Ay pare, lo meu pare,
aquell del cabell ros.
—Ma filla Margarida,
axò no pot ser, no;
- 57 Han cremat la Garriga,
Confient y Rosselló.
S' acosta 'l sant dissapte
y 'ls penjarán á tots.
- 61 —Ay pare, lo meu pare,
no penjeu l' aymador.
—Ay filla Margarida,
será 'l primer de tots.
- 65 Les cordes son filades,
ne costan á pes d' or.
—Ay pare, lo meu pare,
penjáunoshi á tots dos,
- 69 Feu les forques de plata,
feune los dogals d' or,
Y á cada cap de forca
posauhi un ram de flors
- 73 Perque la gent qui passe,
sentint la bona olor,
Resen un Parenostre
per l' ánima dels dos,
- 77 Y diguen : ¡Ay la trista,
que ha mort per l' aymador!

¿Quí s' es esta donzella
qu' es morta per amor?

81 — Neta es del Rey d' Hungría,
parenta d' Aragó.

¡Deu l' haja perdonada
la filla del Baró!

la vida mia!

la filla del Baró!

la vida amor!

85 Mentre 'l Baró dormia (*)
la filla no dorm, no,

lironfalireta!

la filla no dorm, no,

lironfaliró!

Li 'n ha dat dormitori,
dormitori del bo,

89 Que de vintiquatre hores
no tornarà á rahó.

Sota 'l cuxí li troba
les claus de la presó.

93 — Exiu, exiu, los presos,
exiu, exiune tots,

Aneusen cap á França
y feune una cançó.

(*) Les versions de Gombreny, La Ral, Puigcerdá y Ripoll allargan la susdita cançó, afeginthi lo acabament que copiam, ab aquest altre *respost*, quasi tan usual á Catalunya com lo primer.

- 97 La filla vos lliberta,
 la filla del Baró.
 El qui no se 'n vol moure
 n' es lo seu aymador.
- 101 —Anem, anem, la bella,
 á fira á Tarascó,
 Vos compraré les robes
 dels mes bonichs colors.
- 105 Les tallarán set sastres,
 cusintles vint y dos,
 A cada estisorada
 durèu un ram de flors,
- 109 A cada punt d' agulla
 refermaré l' amor.
 Quan les tindrèu cusides
 ens casarèm los dos.
- 113 Los presos tots corrian,
 no corre l' aymador,
 Girat cap endarrera
 guaytava al seu amor,
 lironfalireta!
 guaytava al seu amor,
 lironfaliró!

VII

LA PELEGRINA

ò

LOS DOS AYMADORS NATS Á UN MATEIX DIA

CATALUNYA

Alcover (M. C.),
Baget,— Balaguer,
Campdevánol,— Camprodon,— Caralps,— Cente-
lles (J. S.),
Escaldes de Andorra,
Gerri,
Molló,
Olot,
Puigcerdá (F. M.),
Ripoll,
Sant Feliu de Llobregat (P. A.),—Sant Johan Despí,
—Sant Johan les Abadesses,
Tordera (J. R.), — Torelló (M. V. A.).

16

LA mare de don Bertran
y la de dona María
totes dues han parit
en una nit y un dia.

5 Tots dos infants á unes fonts
reberen lo sant Batisme;
tots dos tenen un padrí
y una matexa padrina.

9 Tots dos los breça un breçol,
tots dos los cria una dida;
tots dosets, quan eran xichs,
jugaren á minyoníes;

13 mes ara ja s' han fet grans
y l' amor los encativa;
axí que han tingut quinze anys
de paraula 's prometian.

- 17 El pare de don Bertran
ha dit que no convenia
y n' ha enviat lo seu fill
á la vora de marina.
- 21 Els moros l' han agafat,
l' han portat á Morería,
y lo tenen á un palau
ò castell del Rey d' Egipte...
- 25 María en cambra s' está,
que plora de nit y dia,
y á sa mare está dihent,
á sa mare ella dehia:
- 29 —Mare meva, ¿don Bertran,
don Bertran quán tornaria?
—Ay filla, ¿què t' he de dir?
ay filla, ¿què vols que 't diga?
- 33 Un consell te vull donar,
un consell te donaria:
María, vesten al camp,
sembrarás sal y farina;
- 37 si sal y farina neix
don Bertran be tornaria.
—Mare, ab axò voleu dir
que may per may lo veuria!
- 41 Mare meva, he fet un vot
y cumplirlo me calria,
á Sant Jaume tinch d' anar,
á Sant Jaume de Galicia.

45 — Si la prometença has fet
no puch empatxarho, filla.
¿Quántes de criades vols?
¿quántes de patges necessitas?

49 — De criada no 'n vull cap,
de patge cap ne voldria;
tota sola he fet el vot,
soleta lo compliria.

53 Mare, feumen un vestit,
un vestit de pelegrina.

Quan tingué lo vestit fet
va partir com á romía,
57 lo bordonet á la má
y posada l' esclavina.

No se 'n va á Sant Jaume, no,
se 'n va cap á Morería.

61 «Aniré de lloch en lloch,
cercaré de vila en vila,
y fins que 'l haja trobat
he de córrer mentres visca.»

65 Cent lleugues va caminar
y encara res no 'n sabia,
quan passant pel mitg d' un bosch
troba una dama morisca.

69 — Senyora, Deu me la guart.
— Deu vos guart, la pelegrina;
¿tota sola aneu pel mon?
¿soleta, sens companyía?

- 73 —Pare y mare se 'n son morts,
jo só quedada fadrina,
y me 'n vaig pel mon enllá
de feyna si 'n trobaria.
- 77 —Aquí dalt d' aquell castell,
ahont don Bertran habita,
de feyna n' hi trobarèu
pel temps de la vostra vida.
- 81 A la sortida del bosch,
al costat d' una font viva,
va veure uns grans llavadors
hont rentavan moltes nines.
- 85 —Deu vos guart, nines gentils.
—Benvinguda, pelegrina.
—Nines, ¿no 'm sabriau dir
de feyna si 'n trobaria?
- 89 —Pujausen dalt el castell,
la Regina us en daria.
Ella se 'n puja al castell.
—Ave María puríssima.
- 93 Regina, Deu me la guart.
—Benvinguda, gentil nina.
—¿Voldriau fer caritat
á una pobre pelegrina?
- 97 M' han encaminat ací
de feyna si me 'n darian.
Quan l' almoyna li doná,
mirantla diu la Regina:

- 101 — ¡Válgam Deu y quínes mans,
quínes mans teniu tan fines!
¿Què saben fer estes mans?
digaumho, la pelegrina.
- 105 — Brodan seda y brodan or,
or y plata y perles fines,
aytambé brodan cabell
si 'l brodarne convenia.
- 109 — Pelegrina, ¿què haveu nom?
— Me anomeno Florentina.
— A la fè que vos semblau
de tot á dona María,
- 113 la que 'l Rey pintada té
á la cambra ahont dormia,
la que du estampada al cor
y á les armes porta escrita.
- 117 — Una pobre noya som
que ha de guanyarse la vida;
los meus pares ne son morts
dexantme encara fadrina,
- 121 y ara som pujada ací
per si feyna me darian.
— Una camisa pel Rey
¿en quin temps la brodariau?
- 125 — En sis dies y set nits
m'apar que la brodaria.
— Vos donaré per brodar
feyna per un any y un dia.

- 129 La Regina puja á dalt
 y li talla una camisa...
- Al davant hi broda 'l sol,
 al faldar l' estel del dia,
- 133 á l' un muscle hi pinta al Rey,
 damunt l' altre ella s' hi pinta,
 y en tot lo voltant del coll
 l' amor que 'ls dos se tenian.
- 137 Abans del dia promès
 ella brodada l' havia.
 La Regina com la veu
 promptament l' ha despedida.
- 141 —Vesten fora del palau,
 no 't vull en ma companyia;
 l' estimada fores tu
 y jo 'n fora l' avorrida;
- 145 pel portal hont has entrat
 cuyta á cercarhi la exida...
- ¡Deu del cel ho ha volgut,
 lo Rey aquell dia arriba!
- 149 Tot suat ve de caçar,
 demana mudar camisa.
 Pensant ferli un gran present
 li 'n treu la de la romía.
- 153 Lo Rey axí que la veu:
 —¿Quí ha brodat esta camisa?
 —Jo l' he brodada, Bertran,
 jo l' he tallada y cusida.

- 157 — Si no 'm dius la veritat
prou te costará la vida.
— Jo l' he tallada, Bertran,
jo l' he brodada y cusida.
- 161 — Ments pel coll, traydora, ments,
que tal traça no hi tindrias.
La qui l' ha brodada ¿hónt es?
dígasho ò t' escapçaria.
- 165 — Jo l' he tallada, Bertran,
l' ha brodada una romía
que ha estat set dias ací
y segueix sa romería.
- 169 — ¡No es una romía, no,
qu' es l' amor que jo tenia!
l' un per l' altre havem nascut,
y hem nascut un mateix dia.
- 173 Prest fa ensellar un rocí,
lo millor de l' establía,
que li posen brida d' or,
la sella de plata fina.
- 177 Tots los patges fa sortir
á cercar la pelegrina,
y promet un gros regal
á 'n el qui la trobaria.
- 181 Don Bertran puja á cavall,
lo rocí detrás seguia.
Sota d' un arbre florit
ja l' ha trobada adormida;

- 185 ja li'n dona tres besets,
al segon se dexondia.
— ¡ Despèrtat, ma dolça amor,
vida de la meva vida!
- 189 Don Bertran ne té un desmay
y ella va caure esmortida...
Quan ell ha tornat en sí
en los braços la prenia
- 193 y com marit y muller
á cavall els dos partiren.
— A despit ens casarèm
dels parents qui no 'u volian.
- 197 « Ay adeu, palau castell,
adeu, adeu, la Regina,
quédats lo realme tu,
me'n vaig ab la pelegrina. »
- 201 Desde dalt del mirador
la Regina los espia,
guaytantlos á cada pas
fellona y engelosida.
- 205 « Ay si hagués sabut axò
no la te'n duyas tu viva;
prou la feya esquarterar
per los lleons ò pels tigres. »

VIII

LO PRESONER

Y

LOS TRES AUCELLETS

CATALUNYA

Escaldes de Andorra,
Sagás,
Sant Aniol d' Agujas,
Sant Pau de Seguries.

17

MES de Maig, lo mes de Maig,
temps que porta la calor,
temps que 's cubrexen les prades
de poncelles y de flors;
5 temps que les civades granan
y lo blat se torna ros.
Temps que cantan les calandries,
refilan els rossinyols,
9 y tots los bons cavallers
van á servir ses amors.
No hi vaig pas jo, mesquinet,
tancat ací en greu presó
13 hont no conech si es de dia,
si es de dia ni si es fosch,
sino per tres aucellets
que cantant voltan la tor.

- 17 Lo un canta al trench de l' alba
per declarar que ve 'l jorn,
l' altre aucellet no mes canta
l' estona que 'l sol se pon,
21 y l' altre les meves penes
declara al cim de la tor...
Ací creix ma cabellera
fins arribarme als talons,
25 els pels de la mia barba
m' arriban fins als genolls,
y les ungles de les mans
me valen per tallador.
29 ¡Quí tingués un missatger
per la dona del meu cor!
Aucell que cantas mes penes
ves á contarli mos dòls,
33 ò dónam paper y ploma
y li durás quatre mots:
Que 'm trameta d' amagat
una lima y un picot,
37 llimaré ab la lima sorda
los forrellats de la tor,
ò ubriré lo mur que 'm volta
fentme pas ab lo picot.
41 Vull veure la llum del dia,
vull veure la mia amor!...
L' escarceller l' escoltava,
dexa uberta la presó.

IX

BLANCAFLOR

δ

LA TORNADA DEL MARIT

CATALUNYA

Alcover (M. C.),
Baget, — Balaguer, — Barcelona, — Bruguera,
Caldes d' Estrach (Caldetes) (J. M. y T.), — Camprodon,
— Castellar de Nuch, — Cervera (A. de B.),
Dosquers (J. R. y B.),
Erilavall, — Escaldes de Andorra,
Folquer,
Gombreny,
La Seu d' Urgell (G. A.),
Molló,
Prats de Llusanès, — Puigcerdá (J. M. T.),
Ripoll,
Sant Johan de les Abadesses, — Sant Johan Despí,
— Sant Martí de Provençals,
Tarragona (M. de B. y S.), — Tordera (J. R.).
Vilafranca (A. V.), — Vilamajor (P. P.) (*), — Vila-
torta (F. M.).

BALEARS

Palma (G. R.) (A. C.). — Ciutadella (P. A.). — Es-
vissa. — Santa Eularia. — Formentera.

(*) En lo plech en que tenim les versions d' aquesta cançó hem trobat per primera vegada una copia escrita de má d' en Pau Piferrer. Al apuntar ses inicials entre les dels benefactors que 'ns ajudaren de bon grat en tan amohinós captiri, no volem dexar per les darreríes del llibre lo estampar, ab los dels altres, est nom de benvolguda é inolvidable recordança , ja que nostre amich fou lo primer qui 's proposá publicar les cançons populars catalanes , començantne la llarga y fexugosa aplega.

18

(De Catalunya.)

SI s' está la Blancaflor
á l' ombreta de la menta,
brodant n' está un mocador
per la filla de la Reyna.
5 El mocador n' era d' or,
y de seda l' en broda ella,
quan la seda li ha mancat
broda de sa cabellera;
9 de sos cabells á 'n el or
no s' hi troba diferencia.
Alça 'ls ulls y mira 'l cel
per conèxer quín temps feya;
13 gira 'ls ulls envers la mar,
veu venir la mar bonenta,
veu venir fustes y naus,
y galeres mes de trenta;

- 17 veu venir un galió
de les costes de Marsella;
veu saltarne un mariner
que 'l seu gran senyor li sembla.
- 21 —Mariné, 'l bon mariner,
Deu vos dó á la mar bonança,
¿haveu vist y conegut
á mon gran senyor dins França?
- 25 —Jo l' he vist y conegut
y he menjat el pa á sa taula;
n' es el mes gran servidor
que té á França 'l Rey d' Espanya.
- 29 Quan vaig partir me doná
per vos, dama, una encomanda:
diu que 'us cerqueu aymador,
qu' ell aymada s' ha cercada;
- 33 la filla del Rey francès
per esposa li 'n han dada.
—Ben haja qui presa l' ha,
mal haja qui li ha dada;
- 37 gentil dama ne só jo
y per altra m' ha dexada.
Set anys el som esperat
com á dona ben casada,
- 41 altres set l' esperaré
com á viudeta enviudada;
si al cap d' aquests set no ve
per monja 'n seré tancada,

- 45 monja d' un sant monastir,
s' anomena Santa Clara.
—No 'us facèu mongeta, no,
que 'n foreu malaguanyada;
- 49 no 's menja allí pa de blat,
sino d' espelta y civada;
ni s' hi beu vi de rahims,
sino de prunes amargues.
- 53 Vos dormiu en llit guarnit
dins la cambra encortinada,
y allí 's dorm sense llançols
en un llit de posts y palla,
- 57 y s' hi posan per capçal
no mes que una pedra plana.
No 'us facèu mongeta, no,
qu' encara teniu qui 'us ayma.
- 61 Veus ací 'l meu anell d' or
del dia que 'ns encartarem,
veus ací 'l de diamants
del dia que 'ns esposarem.
- 65 Allavors lo seu marit
va donarli una abraçada.
Ella com veu son marit
als seus peus s' agenollava:
- 69 —Perdoneume, 'l meu senyor,
si só estada malparlada.
—Vos teniu de perdonar
dels set anys que 'us he dexada.

19

(De Catalunya.)

- La Blancaflor bon matí,
bon matí se 'n es llevada,
fa ensellar son cavall blanch,
va á veure regar la prada.
- 5 Sota un romaní se sèu
que té la fulla daurada,
la ramareta n' es d' or
y la soqueta de plata.
- 9 Cavalcant un cavall blanch,
allí á les bagues de França,
veu venir un cavaller
que molts d' altres acompanyan.
- 13 — Cavallé, 'l bon cavaller,
vos qu' heu passejat la França,
¿conexeu mon gran senyor
que tinch per aquella banda?
- 17 — ¿Còm sabré jo si 'l conech
si vos no 'l me anomenaveu?
— Se anomena don Joan,
servidor del Rey de França.
- 21 — Be 'l conech puig que tots dos.
tots dos dinam á una taula;
tant l' he vist y conegut
que 'us duch d' ell una encomanda.
- 25 M' ha dit que 'us cerqueu marit,
qu' ell esposa s' es cercada;
la filla del Rey francès
per muller li han donada.

- 29 — Benehit qui presa l' ha,
malehit qui li ha dada.
Una dama com som jo
m' ha dexada per un' altra!
- 33 De blancor y habilitats
pot ser mes, pot ser no tantes.
No será mes bella, no,
sino que fos ma germana.
- 37 Dues germanetes som,
jo la mes desventurada;
ella es la ralla del sol,
y jo l' estela de l' alba.
- 41 Ella fa florir los prats
y els arbres ab sa mirada;
be 'ls faria florir jo
si 'l meu gran senyor tornava.
- 45 Set anys el som aguardat
com á dona ben casada,
y altres set l' aguardaré
com á viudeta enviudada.
- 49 Si al cap d' aquests no es vingut
per monja 'm seré posada
en un monastir tan sant
com es el de Santa Clara..
- 53 — No vos feu mongeta, no,
no vos feu mongeta encara,
pot tornar vostre marit
y us trobaria tancada.
- 57 Si vos fesseu monja vos,
(sino qu' estesseu malalta)
jauriau en llit de posts
sense llançols ni flaçada;
menjariau pa de bren
y éscudella mal cuynada.
Lo vostre marit vindrá,
vindrà y no trigarà gayre.
- 61

- 65 ¿Lo conexeriau vos?
 ¿lo conexeriau ara?
 — ¡Si 'l conexeria jo!
 anch que fos dintre una armada.
- 69 — Donchs jo só 'l vostre marit
 y no 'm conexeu encara;
 ací teniu l' anell d' or
 de les nostres esposalles;
- 73 ací aquest de diamants
 per recort de ma arribada.
 Ací están los cavalls blancs
 de la nostra passejada...
- 77 Ella s' hi agenolla als peus
 y perdó li demanava:
 — Perдонаume, 'l meu marit,
 si he faltat en cap paraula.
- 81 — No heu parlat malament, no,
 heu parlat com dona honrada.
 Alçauvos, la Blancaflor,
 vos teniu que perdonarme.
- 85 Com se daren un abraç
 floriren arreu els arbres,
 floria lo romaní,
 l' ametller tot blanch estava.
- 89 Ja se 'n muntan á cavall
 y partexen cap á França.
 A la plaça de París
 de cavall la 'n han baxada;
- 93 les cambreres que ha trobat
 l' han vestida y pentinada;
 comteses y cavallers
 al palau los acompanyan.
- 97 Lo Rey axí que la veu:
 — ¿Quí es aquesta gran dama?

20

(De les Balears.)

Al mirador del castell
Blancaflor está asseguda,
ab una pinteta d'or
sos cabells pentina y nua.
5 Gira 'ls uys devés el cel,
no veu estrella nenguna;
los gira devés la mar,
ja veu traspuntar la lluna;
9 les veles veu arriar
d'una nau que 'n es venguda;
mira devés el camí
y veu molta gent que hi puja,
13 veu venir un cavaller
que va á cavall d'una mula,
sella y brilla ne son d'or,
y també les ferradures;
17 un gran acompanyament
de senyors darrera duya.
De tan alluny com la veu,
lo cavaller la saluda...
21 —Cavaller, bon cavaller,
si veniu de part de França,
¿haveu vist al meu senyor
á qui Deu guart de desgracia?
25 —Jo 'l som vist y conegut
y ab ell tench forta amistança;
som dinat ans de venir
molts de dies á sa taula.

- 29 Ara ja deu ser casat,
que 'l Rey li dona una infanta.
— Ben haja ell qui la manten,
mal haja qui lay ha dada.
- 33 Set anys ha que jo l' esper
com á dona ben casada,
set altres l' esperaré
com una viudeta honrada;
- 37 si no ve dins aquest temps
seré monja velnegrada,
me tancaré en el convent,
el convent de Santa Clara.
- 41 — Senyora, si fos de vos
no voldria estar tancada;
vostron marit pot venir
l' estona mes impensada.
- 45 ¿Què fariau, dama, vos
si davant lo vesseu ara?
— Faria 'ls rosers florir
y les ponceles badarse.
- 49 — Senyora, idò ja podeu,
que davant lo teniu ara.
Se daren tan fort abraç
que d' alegría ploravan.
- 53 Se giran deçá y dallá,
els rosers aponcellavan.

X

PUNICIÓ DE LA ADULTRA

ò

LO RETORN SOPTAT

CATALUNYA

Alella, — Andorra,
Barcelona (P. C.), — Bruguera,
Caralps,
Escaldes de Andorra,
Gòsol, — Guissona,
Llanás,
Palamós, — Prats de Llusanès, — Puigcerdá (J. M.),
Ripoll,
Sagás, — Sant Aniol d'Agújas, — Sant Cugat del
Vallès, — Sant Jaume de Noya, — Sant Johan
les Abadesses, — Sant Pau de Ribes, — Sant Vi-
cens de Camós,
Taulí, — Tordera (J. R.), — Tossa, — Tragurá,
Vich.

BALEARS

Esvissa. — Sant Llorens. — Formentera.

21

SE 'n va á ferli una enramada
la nit de la Ascensió,
mentres li fa l' enramada
va cantant una cançó;
5 va cantant ab la veu trista:
— ¡Qu' es de mal lo mal d' amor!
ferit ne só sens esmena,
travessat me té lo cor.
9 ¡Quí pogués dormir, senyora,
una nit ò mes ab vos
dins una cambra daurada
y en un llit voltat de flors!
13 —Cavaller, podeu dormirhi
una y dues, tres y tot;
mon marit es á la guerra
que fa 'l regne d' Aragó,

- 17 —Mala llançada de moro
li travesse lo seu cor;
may que pense entrar á Espanya
lo cap li salte en redó.
- 21 Mentres diu estes paraules
son marit truca á la tor,
ab la má á 'n el picaporta,
ab la llança á 'n el balcó.
- 25 —Baxau á obrir, gentil dama,
baxau á obrir, bona amor.
—¿Hont me amagaré, senyora?
¿hont me amagaria jo?
- 29 —Pujau á dalt de les cambres,
tancauvos al mirador.
¡Ay trista de mi, mes trista!
esta nit morirèm tots.
- 33 —No 'us espanteu, no, la dama,
que ja 'us defensaré jo.
Ella baxa á obrir la porta
trasmudada de color,
- 37 quan la porta ne té uberta
tota tremola de por.
—¿Què teniu, ma gentil dama?
¿què teniu, ma bona amor?
- 41 Gran enuig es lo que 'us passa,
ò m' heu feta trahició.
—No es per gran enuig que tinga,
ni he feta trahició,

45 n' es que les claus he perdudes
per obrir lo mirador.

—No 'us enugeu, mi senyora,
no 'us enugeu per axò,

49 si les claus eran de plata,
be les vos compraré d' or.

Mentres diu estes paraules
un cavall renilla fort.

53 —¿De quí s' es aquest cavall
que veig en el fermador?

—Vostre n' es, senyor, ben vostre,
mon pare us en ha fet dó.

57 —No sent grat á vostre pare,
de cavalls ne tench be prou.

Agafats per les mans pujan
escales amunt tots dos.

61 —¿De quí son aquestes armes
qu' están en el parador?

—Mon germá les ha enviades
perque les portasseu vos.

65 —Donau al germá les gracies,
ne tench altres de mellors.

—¿De quí s' es aquesta capa
tota engalonada d' or,

69 y l' espasa quey ha sota
de quí sino d' un traydor?

—¡Ay marit meu, perdonaume
si 'us feya trahició!

- 73 — ¡Llamps del cel que 'm maten ara
si d' aquesta vos perdó!
Digau al traydor que baxe,
que veurá la vostra mort.
- 77 Agenollauvos á terra,
digau la confessió;
despres que vos hauré morta
ja 'l vos donaré 'l perdó.
- 81 Si se 'n arranca l' espasa
y li 'n atravessa 'l cor.
«Ara, morta la traydora,
faré 'l mateix del traydor.»
- 85 —Baxau, baxau, valent home,
batallarèm ací 'ls dos.
Ne jugaren les espases
fins á ferirse de mort.
- 89 L' un va morir á trench d' auba,
l' altre á toch d' oració.
Los criats y les criades
tots ploravan de tristor.

22

(*D' Esvissa y Formentera.*)

Dematí de matinada
del dia d' Ascensió
el portal li enramellaren
de flors y fuyes d' olor.

5 ¿Quí l' ha enramada á la porta
posanthi tantes de flors?
¿será lo comte don Jaume
ò es el fuy del conrador?

9 Qui l' ha feta l' enramada
no es cap fuy de conrador;
l' ha feta 'l comte don Jaume,
nebot del Emperador...

13 El Comte se passetjava
de la finestra al balcó,
refinantse ara les barbes,
tocant su-ara 'l guitarró
17 per festetjar la senyora
qu' está dalt del mirador.
Com veyá goytar la dama
cantava aquesta cançó:

21 « Rosa vera, rosa fresca,
rosa de viva color,
com vos erau petiteta
dalt del braç vos duya jo,
25 mes com vos tenia als braços
no 'us podia servir, no,
y ara que vos serviria
teniu altre servidor.

- 29 Recordau que 'm prometereu
quan erau petita un dó.
Rosa vera, rosa fresca,
rosa de viva color...»
- 33 —¿Quín dó 'us prometí, don Jaume,
¿quín dó voleu que jo 'us don?
- 37 —Jo pogués dormir, senyora,
una nit sense temor
dins un llit cubert de roses
tot solet, solet ab vos.
- 41 —Be hi podeu dormir, don Jaume,
sens temença del espòs;
mon marit es á la caça
pels serrals del Aragó.
- 45 —Si axò es veritat, la bella,
tirli maledicció.
Si dich que 'l cativin moros,
rescat tindria 'l traydor;
una volta 'l cativaren,
y 'n torná quiti ben tost;
- 49 qu' ell té molta de riquesa
y molts d' amichs en favor.
Rabi' li mat cans y cusses,
les áligues sos falcons;
- 53 y al passá 'l riu, la riuada
ell y son cavall se 'n port.
Diguent aquestes paraules
tocan al portal major.
- 57 —¿Quí pot tocar á tal hora
si 'l vostro marit no fos?
- ¡Trista de mi mesquineta,
avuy morirèm els dos!
- 61 —Anau li á obrir, senyora,
devallau hi sense temor;
obriu la porta petita
abans d' obrir la major;

- 65 surtiré per la portella
ò pujaré al mirador.
Ella devalla l' escala
tramudada la color.
- 69 Totduna que obrí la porta
li va entrar gran tremolor.
—¿Qu' es lo que teniu, senyora?
pareix que vos he fet por,
ò teniu amich á casa
- 73 ò anau á trahició.
—Jo no tench amichs á casa
ni 'us vaig de trahició;
- 77 he perdut la clau del porxo
ab la clau del mirador.
—Si axò es veritat, senyora,
tornau en vostres colors;
- 81 si les claus eran de ferro
d' argent les faré fer jo,
y si la plata no hi basta,
d' or que hi bastará mellor.
- 85 Un cavall troba á l' entrada
fermat ran del cualcador.
—Bon cavall, ¡y com eguina!
¿ahont es el seu senyor?
- 89 —Agrahiu lo á 'n el meu pare
que avuy l' ha enviat per vos.
—Dau gracies á vostron pare,
bons cavalls sab que tench jo;
- 93 ¿com es que quan no 'n tenia
no 'n enviava llavor?
(Pel cavall trobas escusa,
pel cavaller crech que no.)
- 97 Quan arriban á la sala
veu roba en el penjador.
—De qui 'n es aquesta cota
perfilada de galó?

- 101 —Ma mare la 'us ha enviada
pel dia d' Ascensió.
—Dau gracies á vostra mare,
bones robes ne tench jo;
- 105 ¿còm es que quan me 'n mancavan
no 'n enviava llavor?
(Si per tot trobas excusa,
no 'n trobarás pel traydor.)
- 109 —¿De quí s' es aquesta espasa
que té la creuera d' or?
—Agrahiu la á 'n el meu pare
que l' ha enviada per vos.
- 113 —¿Y aquell cap que veig d' un jove
qu' está en el meu dormidor?
—Senyor, es un cunyat vostre,
es el meu germá major;
- 117 ha arribat d' una batalla
tirantse al llit de repòs.
—Acostau la llumanera,
que be lo vuy veure jo...
- 121 —¡Mataume, senyor, mataume,
que la culpa la tench jo!
—Que 'us mat Deu que 'us ha criada,
qui té poder per axò.
- 125 Dona l' espasa á don Jaume,
nebot del emperador,
ell va tirar de la seua
y batallaren tots dos...
- 129 L' un moria al trencar l' auba,
l' altre com exia 'l sol;
la bella d' esglay moria
l' hora de missa major.

XI

LA INFANTINA DE FRANÇA

BALEARS

Esvissa. — Santa Eularia. — Sant Llorens.
Formentera. — La Mola.

CATALUNYA

Barcelona (P. C.),
Tortellá (F. C. y A.).

23

(*D' Esvissa y Formentera.*)

DE França partí l' infanta
ben calçada y ben vestida,
els vestits brodats que duya
n' eran d' or y plata fina.
5 Dret á París se 'n anava
hont pare y mare hi tenia.
Com va essé á mijan camí
la va retre la fatiga
9 y se atura á reposar
al costat d' una font viva,
á l' ombra d' un ginjoler
tot voltat d' herba florida.
13 Allá 's posa á pentinar,
sa cabeyera deslliga,
y amb la seua cabeyera
tota aquella font cubria.

- 17 Com se va haver pentinat,
al estojarne sa pinta,
veu venir un cavaller
que cap á París fa via
- 21 caulcant un cavall blanch
amb la sella ben gornida.
Al passar davant la font
una dolça veu el crida.
- 25 El cavaller se detura,
á un costat y l' altre 's gira
y veu baix del ginjoler
que s' hi ombretjava una nina.
- 29 —Cavaller, bon cavaller,
¿me voleu per companyia?
—Sí per cert, gentil infanta,
per tot ditxós me 'n tendria.
- 33 ¿Hont voleu anar, senyora,
á les anques ó á la silla?
—A les anques, cavaller,
per la vostra honra y la mia.
- 37 Del cavall totduna bota
y l' axeca per la cinta;
com per la cintura l' alça
li fa un bes per cortesia.
- 41 —Cavaller, lo cavaller,
teniu la boca atrevida;
si no 'm puch fiar de vos
botaré tot de seguida.

- 45 —Be vos ne podeu fiar
que no vos maltractaria,
vos tractaré com si fosseu
una germaneta mia.
- 49 Camí amunt ja li pregunta
ella de quí 'n era fiya.
—Som fiya d'un Rey malalt
del mal de la llabrosía;
53 l'homo que gosás tocar-me
lo mal s'encomanaria.
Sense dir cap mes paraula
prop de set llegos caminan,
57 y á la fi de les set llegos
la donzella 's posa á riure.
—¿De què rèis, gentil infanta?
¿de què rèis, senyora mia?
61 ¿vos ne rèis del cavaller,
del cavall ò de la brilla?
—No me 'n rich, no, del cavall,
qu'ell mostra sa valentía;
65 ni de la brilla tampoch,
que la veig tan ben gornida;
jo me 'n rich del cavaller
que té tanta cobardía,
69 passeja dames pel mon
y les guarda cortesía.
—Volta, volta, cavall meu,
n'he perduda la percinta;

- 73 orça, enrera, cavallet,
veyam si la trobaria.
— Seguiu amunt, cavaller,
que ara no la trobariau.
- 77 Ja estam avinent de casa,
veig les torres de la vila,
tot lo qu' heu perdut, en doble
mon pare us ho tornaria.
- 81 — Digaume, la bella infanta,
digaume ¿de qui sou fiya?
— Jo som fiya de don Carles
y de dona Agna-María,
- 85 jo som fiya de don Carles,
germana de don García.
— Si axò es veritat, l' infanta,
vos sou la germana mia.
- 89 Se donaren grans abraços
amb tristor y amb alegría
al veure qu' eran germans
y tan tart se conexían.

XII

LO COMTE ENCARCERAT

ò

LO CAVALL DE LA REYNA

CATALUNYA

Besalú,
Caralps,
La Roca de Palancá,
Llanás,
Molló,
Ripoll,
Vich.

24

(De Catalunya.)

HAN pres á la Reyna
lo millor cavall
de les establies
que hi ha á 'n el palau.
¡Ay!

5 Lo Rey diu que 'l Comte
l' ha mort esclatat,
y encara que 'l Comte
no 'u feu ni hi pres part,
¡Ay!

9 l' en prenen, l' en lligan,
l' han encarcerat,
ferrantlo en les cames,
ferrantlo en les mans.
¡Ay!

13 No veu sol ni lluna,
ni mes claredat
que per una arquera
que hi ha al seu costat.

¡Ay!

17 Si 'l en van á veure
sos nobles companys,
y el Comte 'ls grillons
amaga afrontat.

¡Ay!

21 —No 'ls amagueu, Comte,
no 'ls amagueu pas,
hora es de mostrarlos
si ja no hi feu tart.

¡Ay!

25 —¡Què dirán mos fills
ventme engrillonat!
¡què dirán los nobles
ventme emmanillat!

¡Ay!

29 Gira 'ls ulls al cel,
y al baxar lo cap
ovira un fuster
que unes forques fa.

¡Ay!

33 —Fuster, bon fuster,
¿per quí servirán?
—Per vos, senyor Comte,
per vos jo les fas.
¡Ay!

37 —Féumeles ben altes,
que les mies carns
llops, guilles ni goços
no puguen menjar.
¡Ay!

41 Féumeles ben altes,
que axí me veurán
lo Rey y la Reyna
desde llur palau.
¡Ay!

45 L'anell jo 'us daré
ab un diamant
que 'l jorn de mes nocés
el Rey me va dar...
¡Ay!

49 Dalt del mirador
surten á guaytar
lo Rey y la Reyna,
los princeps è infants.
¡Ay!

- 53 Ja 'n digué lo Rey:
—Afluxa 'l dogal,
afluxa 'l, butxí,
cuyta á despenjá'l!
 ¡Ay!
- 57 Com una lleona
la Reyna cridá:
—Estira, butxí,
estreny lo dogal.
 ¡Ay!
- 61 Si 'l dogal no hi basta,
ja t' hi bastará
mon cinyell de sedes
que cent dobles val,
 ¡Ay!
- 65 lo cinyell de nocés
que 'l Rey me va dar.
—Afluxa, butxí,
afluxa 'l dogal.
 ¡Ay!
- 69 Lo butxí respon:
—Ja 'n es massa tart,
lo Comte ja es mort,
Deu l' ha judicat.
 ¡Ay!

25

Lo millor cavall
que 'l Rey té no 's troba;
diuen, y no es cert,
que l'ha mort el Comte.

¡Ay!

5 Per açò de nit
á la presó 'l portan
ab cadena al coll
per major afronta.—*¡Ay!*

9 Quan els cavallers
van á veure al Comte,
ell d'envergonyit
se tapa l' argolla.—*¡Ay!*

13 —No 'l amagueu, no,
no 'l amagueu, Comte,
no 'l amagueu pas
que ara no 'n es hora.—*¡Ay!*

17 Ell acala 'l cap,
s'enterneix y plora:
«¡ Què dirán mos fills
al saber l' afronta!...»

¡Ay!

21 Pel forat que hi ha
á sa presó fosca
ja veu uns piquers
que fan unes forques.

¡Ay!

- 25 — Piquers, bons piquers,
¿per quí feu les forques?
— Les forques que fem
ne son per un comte.
¡Ay!
- 29 — Alçauls amunt,
feules espayoses,
que 'ls llops en mes carns
no hi façan destroça,
¡Ay!
- 33 y les vegem be
los Reys quan siga hora...
La Reyna y el Rey
van á la balcona
¡Ay!
- 37 ben acompanyats
de dames y nobles;
patges y criats
guaytan per les torres.
¡Ay!
- 41 Lo Comte ha arribat
abaix de la forca;
y quan lo butxí
lo dogal li posa,
¡Ay!
- 45 ja crida lo Rey:
— Afluxa la corda.
La Reyna respon:
— Amòllala tota.
¡Ay!
- 49 La manta 't daré
de doscentes dobles
que 'l Rey me doná
la nit de les bodes.
¡Ay!

XIII

LES NOCES DESFETES

ò

LA COMTESA PELEGRINA

CATALUNYA

Baget,
Barcelona (P. C.),
Camprodon,
Gombreny, — Gòsol,
Molló,
Ribes, — Ripoll,
Sant Boy de Llobregat, — Sant Johan Despí (P. N.),
— Sant Just Desvern, — Sant Quintí de Puigrodó,
— Sora,
Tordera (J. R.), — Torroella de Montgrí.

26

LES guerres ne son cridades
per Espanya y Portugal,
y el Rey vol que 'l comte Elíes
hi vaja per general.

5 La trista de la Comtesa

ja no fa sino plorar.

—¿De què plorau tant, senyora,
si may soliau plorar?

9 —Rahó tinch de plorar, Comte,

de pensar que vos ne anau
sens voler que 'us acompanye,
com toca á muller lleal.

13 ¿Quánt de temps estarèu fora?

¿quánt trigarèu á tornar?

—Set anys durará la guerra,
set n' hauré de guerregar;

- 17 si al cap dels set anys no torno,
tornauvos, dona, á casar...
- La trista de la Comtesa
no s'atura de plorar;
- 21 son marit es á la guerra
y cap nova d'ell ne sab.
La setena ja s'acosta,
la setena ja ha passat;
- 25 va á concloure la vuytena,
comte Elíes no ha tornat.
Prou rahó té la Comtesa,
prou rahó té de plorar...
- 29 Un dia estant á la taula
son pare li preguntá:
—¿Per què no te casas, filla?
¿còm no 't tornas á casar?
- 33 —Deu del cel vulla guardarme
y la Santa Trinitat
de que mentre 'l Comte visca
gose tornarme á casar.
- 37 Si lo comte Elíes torna,
ab ell, ab ell vull estar;
¿per què no 'm donau llicencia,
jo 'l aniria á cercar?
- 41 —De mi ja la tens, ma filla;
si Deu te la vol donar,
jo 't daré bona companya
y recapte per passar.

- 45 —La benedicció daume,
qu' es, pare, lo que mes val.
Se vesteix de pelegrina
y se 'n va pel mon enllá.
- 49 Camina lleugues y lleugues,
llarchs camins ha caminat ;
los camins sempre se allargan
quan un cerca sens trobar.
- 53 Passant per una verneda,
á una clara font que hi ha,
la dama 's troba cansada
y s' hi atura á reposar.
- 57 Fa á la vora de tres dies
que passa sense menjar,
dels manteniments que duya
les engrunes n' ha acabat.
- 61 Un pastor se acosta á beure
mentres pastura 'l remat.
—Bon pastor, ¿no me diriau
quí es lo senyor d' aquest prat?
- 65 —Lo comte Elíes, Romía,
lo capitá general;
des que ací es vingut á viure
moltes terres ha comprat.
- 69 Ja 'n veu venir un bell patge
que un cavall mena á abeurar
ab gorniments d' or y sedes
que son cosa d' admirar.

- 73 —De quí es aquest cavall, patge,
que tan regalat n' está?
—Del comte Elíes, senyora,
lo capitá general.
- 77 —¡Ay si al Comte pogués veure!
¡ay si li pogués parlar!
¿No 'm diriau, lo bon patge,
á 'n á quín castell s' está?
- 81 ¿M' hi acompanyariau ara?
¿m' hi voleu acompanyar?
Jo prou lo conexeria,
no 'l me hauriau de mostrar.
- 85 —Veniu, la bona senyora,
avinent d' ací s' está;
ara, ab est cavall, m' espera
per anarsen á casar...
- 89 Com á pelegrina pobre
al palau se 'n va pujar;
al capdemunt de l' escala
don Elíes va trobar.
- 93 Axí que 'l tingué á la vora
als seus peus se agenollá.
—Ay! Deu vos quart, lo bon Comte,
¿voldriau fer caritat
- 97 á esta pobre pelegrina
que no té res per menjar?
Som vinguda de l' Italia
y 'ls queviures m' han mancat.

- 101 Se 'n arranca de la bossa
y almoyna li vol donar.
—Comte, abans que 'm feu l' almoyna
ab vos voldria parlar.
- 105 —Digau, si veniu d' Italia,
¿quines noves ne portau?
—D' una nova se parlava,
vos sabrèu si es veritat;
- 109 deyan que oblidant l' esposa
vos tornavau á casar.
Ay! la trista muller vostra
dia y nit n' está plorant!
- 113 —Calleu, calleu, pelegrina,
que axò no 's pot escoltar.
¿Còm ha de plorar la dona
si n' es morta tant temps fa?
- 117 —La vostra muller no es morta,
be 'us ho puch assegurar.
—¿Bon Deu! jo la pogués veure,
jo la pogués abraçar!
- 121 —¿La conexeriau, Comte,
si la sentisseu parlar?
¿de sa veu ni de sa cara
ja no vos ne recordau?
- 125 ¿Quín senyal vos donaria,
quín senyal vos donará
perque pugau regonexer
á la qui vos ayma tant?

- 129 —De bon conexer faria
si, al dit del cor, me mostrás
l' anell del diamá taula
que hi posí davant l' altar.
- 133 Prou que la conexeria
si li vehés lo brial
que 'l dia de casar duya
ple de randes y brodats.
- 137 Cinchcents florins d' or valia
y 'n d'aria ara altres tants
si ací fos ella matexa
que ara 'l me pogués mostrar.
- 141 L' esclavina se decanta
per mostrarli lo brial,
y 'l guant se trau y li mostra
l' anell de quan se casá...
- 145 Ells dos per les mans s' agafan
y se 'n van palau enllá:
de petons y d' abraçades
ja vos ho podeu pensar.
- 149 May per may l' amor primera
se arriba á ben oblidar.

Com ho sabé la promesa
l' enuig la cuydá á matar.

XIV

À LES HORTES DEL REY MORO

ò

L' INFANTA Y DON GAUVANY

BALEARS

Palma (V. P. de A.) (A. C.).

Bunyola.

Esporles.

La Vileta.

Mahó (P. A.).

Esvissa.

27

A les hortes del Rey moro
una mala herba hi havia,
qui tastava d' aquella herba
prenyada se 'n romania.

5 L' infanta dona Isabel
volgué esser la agosarada
que va tastar d' aquella herba
y va romandre prenyada.

9 Un dia son pare 'l Rey
tot dinant se la mirava.

— Mon pare, ¿de qué 'm mirau?
¿de què 'm mirau tant, mon pare?

13 — ¿No 't tench de mirar, ma filla,
si sembla qu' estás prenyada?

— No hi estich, mon pare, no,
les aygos m' han opilada...

- 17 Feren venir vuyt doctors,
los millors de dins Granada,
quatre li tocan el pols,
quatre li miran la cara;
- 21 tots digueren á la una:
«Esta al-lota está prenyada;»
mes per no retgirá al Rey
diuen qu' estava opilada.
- 25 Sols una de ses cambreres,
una no mes, ho sabia,
la que la serveix á taula
y la calçava y vestia.
- 29 Un dia la va enutjar
maltractantla ab fellonía.
La cambrera li va dir
que aviat la hi pagaria;
- 33 que se 'n iria á la Reyna
y que tot la hi contaria...
—Bon dia, senyora Reyna.
—Bon dia, criada mia.
- 37 —Un pas vos vench á comptar
si 'm assegurau la vida.
—La vida que Deu t' ha dada
ben assegurada siga.
- 41 —L' infanta dona Isabel
dos infants parits tenia,
y si 'us dich que va pels tres
no vos diré cap mentida.

- 45 Quan la Reyna sent axò
en terra cau esmortida...
—Vina aquí tu, mala infanta,
vina aquí tu, mala filla,
49 si lo que m' han dit es ver
dins un foch te cremaria,
si lo que m' han dit es fals
per reyna 't coronaria.
53 —No cregueu axò, ma mare,
no 'u cregueu, no, mare mia,
tan donzelleta som jo
com á l' hora que 'm parireu.
57 Mentres diu estes paraules
les dolors de part sentia.
—Despatxaume prest, ma mare,
dexaume anar, mare mia,
61 que tench les dames que brodan
y el fil d' or les mancaria.
Mentres pujava l' escala
el minyonet ja naxia.
65 —¡Vina aquí, comte Gauvany,
miray de la meua vista!
Treu el cap á la finestra,
veu el Comte qui venia.
69 —Vet aquí 'l minyonet teu,
cèrcali blanca la dida;
si la lletera n' es blanca,
el minyonet ne seria;

- 73 no 'l dones á cap vilana,
que 'l minyó s' enlletgíria;
cerca una bona senyora
que siga de cortesía.
- 77 Mentre diu estes paraules
el Rey á la sala arriba.
—¿Què portas devall la capa
que 'm causa malincolía?
- 81 —Mel-les tenres, senyor Rey,
per una dona prenyada.
—¿Me 'n voldrias dar un quern,
que les donaré á l' Infanta?
- 85 —Que 'm perdon el senyor Rey,
que me les han ben comptades,
y si n' hi mancava cap
la prenyada se afollava.
- 89 Mentre feya esta resposta
sent l' infantó que plorava.
El Rey axeca la má
per pegarli bofetada.
- 93 —No façau tal, senyor Rey,
que jur pel nom del meu pare
que vos mouria unes guerres
que may foren acabades.

XV

DONA ELISABETH

ò

LA GELOSÍA D' UNA REYNA

CATALUNYA

Banyoles (T. T.), — Barcelona,
Camós,
Dosquers (J. R. y B.),
Folgaroles (J. V.),
Gombreny,
La Roca de Palancá,
Puigcerdá (F. M.),
Ribes, — Ripoll,
Sabadell, — Sant Johan de les Abadesses, — Setca-
ses (P. A.),
Torelló (M. V. A.),
Vilamajor (P. P.).

28

DONA Elisabet s' estava
al palau ab sos infants;
trau el cap á la finestra,
los camps mira verdejar.
5 Ja 'n veu al Rey que sortia
á cavall á passejar
ab los nobles y los patges
que 'l solen acompanyar.
9 Axí que 'ls perdé de vista
veu venir de la ciutat
uns quants cavallers que corren
cavalcant en bons cavalls;
13 les armes, selles y brides
relluhen mes que un cristall;
entr' ells veu á don Rodrigo,
y axò fou mala senyal.

- 17 Mana tancarne les portes
 per mes segura quedar;
 lo portaler no fou prompte
 y los ha dexas passár.
- 21 Quan se creya mes segura
 per la sala 'ls veu entrar;
 entran fent la cara trista
 y saludan menaçant.
- 25 —Deu quart, dona Elisabet,
 Deu vos lliure de pecar.
 —Cavallers, en molt mal' hora,
 en molt mal' hora arribau.
- 29 —¿Qu' es lo que teniu, senyora,
 que tan mal nos saludau?
 ¿ens conexeu tal vegada?
 ¿lo qu' hem de fer sospitau?
- 33 —Be vos conech, cavallers,
 be vos conech per mon mal;
 veig al germá de la Reyna
 que 'm es enemich mortal.
- 37 —Sí, la Reyna ací 'ns envia
 per fervos tallar lo cap.
 —¿Y qu' he fet jo á nostra Reyna
 perque 'm vulga fer matar?
- 41 —Diu que del Rey teniu fills
 y ella no 'n ha tingut may.
 —Si jo del Rey ne tinch fills
 Deu sab per què me 'ls ha dats;

- 45 si la Reyna no 'n té encara,
sab Deu si 'n hi donará...
Be 'n sabeu vos, don Rodrigo,
be 'n sabeu la veritat.
- 49 Quan encara era una nina,
poncelleta de pochs anys,
demaná 'l Rey mes amors
y no les hi volguí dar.
- 53 Ne feu parlar á ma mare,
la mare 's posá á plorar;
ne pregá despres al pare
fent promeses als germans.
- 57 Tots li feren de resposta
que 'm matarian abans.
A un monestir me dugueren
per poderme d' ell guardar;
- 61 ¡tanta por per la nostra honra
y encara no va bastar!
Com me va saber reclosa
dins poch temps se va casar...
- 65 Vos sabeu com me va traure
per portarme en est palau
hont set anys m' hi ha mantinguda
contra de ma voluntat.
- 69 —Calleu, dona Elisabet,
dexauvos de tant parlar;
l' hora assenyjada arriba,
lo sol á la posta va.

- 73 Ací teniu l' Arquebisbe
per si 'us voleu confessar;
ací teniu lo notari
si testament vos caldrá;
- 77 ací 'l botxí vos espera
que prest vos ha d' escapçar...
Quan sentí axò, la mesquina,
promptament va contestar:
- 81 —Botxins, abans de matarme
dexaume á la cambra entrar;
los fills del meu cor vull veure,
la despedida 'ls vull dar!
- 85 Quan exia de la cambra
feya pena de mirar;
ne sortí tota endolada
ab un Sancrist á la má,
- 89 punt per punt le 'n adorava:
«¡ Ell es qui 'm ha de salvar! »
Un fill duya á cada banda,
lo majoret va al davant;
- 93 l' infantó que á sos pits cria
lo portava á plech de braç.
—No 'm dol la mort que 'm espera,
mos fills me dol de dexar.
- 97 No té 'l gran sis anys encara,
quatre y tres los dos mijans,
lo menut encara mama,
¿quí li donará mamar?

- 101 Vos suplich, pel Rey son pare,
que 'ls meus fills no prengan mal.
—No mancará qui los cuyde;
confessauvos aviat.
- 105 —Adeu, fills de la meua ánima,
vostra mare han de matar;
adeu, jardinet ombrívol
que al Rey plau de conresar;
- 109 adeu, cadira de braços
hont el Rey ve á descansar.
¡Adeu, fills de la meua ánima,
la mare 'us van á matar!...
- 113 Asseguda á la cadira
l' infantó volgué mamar;
mentres que l' infant mamava
lo botxí la va escapçar...
- 117 Al verger al mitg dels arbres
la anaren á soterrar;
com venian d'enterrarla
don Alonso va arribar.
- 121 «¡Ahont es l' Elisabet
que no 'm vinga á saludar?
no l' he vista á la miranda
d'hont me sol atalayar.»
- 125 Abans de pujar l' escala
tots sos fills ja sent plorar;
ploran criats y criades,
mal los han d' aconsolar.

- 129 Quan es á mijan escala
se troba ab lo seu cunyat.
—¿D' hont veniu vos, don Rodrigo,
tan vermell y acalorat?
- 133 —He jugat á la pilota
y la passada he guanyat.
—¡Mentiu pel coll! ma Isabet
veniu ara de matar.
- 137 Se 'n arrenca de l' espasa
y lo cap li 'n fa saltar.
—No ploreu, fills de ma vida,
¿vostra mare ahont está?
- 141 —L' han colgada dins de terra,
la 'n han vinguda á matar.
—¡Ay d' aquells que me l' han morta!
¡ay de qui la feu matar!
- 145 ¡ay dels qui no 'u aturaren
y ho pödian aturar!...
Prompte feu desenterrarla
y endolar tot lo palau.
- 149 «No l' he coronada en vida,
morta l' he de coronar.»

Aquella mort celerada
vint y nou ne va costar.

XVI

LA DONZELLA ROBADA

Y

LA MORT DEL ROBADOR

CATALUNYA

Barcelona (P. P.) (B. R.),
Erilavall,
Gombreny,
Ripoll,
Vich (J. G. y T.) (J. S.).

29

AHONT está la filla
del comte don Denis?

Robada, l' han robada

La gran donzella,

la dama Beatriu.

la gran donzella-la fan dormir.

5 D' ací se la 'n ha duyta
lo comte don Garí,
portántsela cent lleugues,

La gran donzella,

cent lleugues lluny d' ací.

la gran donzella-la fan dormir.

9 A l' ombreta d' un arbre
llegia en lo jardí;

un cavaller se 'n entra,

La gran donzella,

n' es lo comte Garí.

la gran donzella-la fan dormir.

- 13 —¿Voleu que 'ns casem ara,
donzella Beatriu?
—Axò no pot ser, Comte,
La gran donzella,
valdria mes morir.
la gran donzella-la fan dormir.
- 17 Lo noble qui 'm demane,
per pendre 'l per marit
ha de plaure al meu pare
La gran donzella,
y agradarme á 'n á mi.
la gran donzella-la fan dormir.
- 21 Lo Comte cull floretes
per ferla 'n adormir;
quan ne fo adormideta
La gran donzella,
la 'n puja al seu rocí.
la gran donzella-la fan dormir.
- 25 Set lleugues caminaren,
paraula no va dir;
al cap de les set lleugues
La gran donzella,
ella 's va dexondir.
la gran donzella-la fan dormir.
- 29 Quan ella se 'n desperta
n'arrenca un gran suspir:
—¿Ahont me portau ara, *etc.*
ahont, pobre de mi? *etc.*

33 Ja que m' haveu robada
y m' emportau axí,
preneume per esposa,

La gran donzella,
jo 'us pendré per marit.

la gran donzella-la fan dormir.

37 —Jo no 'us vull per esposa,
que d' esposa ja 'n tinch
y mes bella y mes blanca,

La gran donzella,
mes fresca y mes gentil.

la gran donzella-la fan dormir.

41 Vos filarèu la llana
y ella filará 'l lli;
tallarà ella les robes

La gran donzella,
que haurèu vos de cusir.

la gran donzella-la fan dormir.

45 —Jo no sé filar llana
ni tampoch filar lli;
no mes sé brodar sedes

La gran donzella,
y fer randes d' or fi.

la gran donzella-la fan dormir.

49 Quan al palau arriban
negú 's veu per allí.

—Ací estarèu ben ample, *etc.*
donzella Beatriu; *etc.*

- 53 passejarèu les cambres,
les sales y jardins,
tant de nit com de dia
 La gran donzella,
disposarèu de mi...
 la gran donzella-la fan dormir.
- 57 En cambra agenollada
reclama á Jesucrist
y á la Verge María
 La gran donzella,
la 'n traugen de perill...
 la gran donzella-la fan dormir.
- 61 La dama está en finestra
y n' arrenca un gran crit.
Lo Comte l' ha sentida.
 La gran donzella,
—Donzella, ¿què teniu?
 la gran donzella-la fan dormir.
- 65 Se 'n entra dins la cambra
y la troba que riu.
— ¿De què se 'n riu la dama?
 La gran donzella,
¿la dama de què 's riu?
 la gran donzella-la fan dormir
- 69 ¿Vos ne burlau, donzella,
vos ne burlau de mi?
—No es hora ara de burles, *etc.*
qu' es hora de morir. *etc.*

73

— Ne veig venir mon pare,
cavallers mes de mil;
la bandera de guerra

La gran donzella,
ne portan que brodí.

la gran donzella-la fan dormir.

77

Al cap de la bandera
hi canta un astorlich,
hi canta y n' hi recanta:

La gran donzella,
«Don Garí, heu de morir.»

la gran donzella-la fan dormir.

81

— ¿Ahont me amagaria,
que no 'm troben ací?
Quan truquen á la porta

La gran donzella,
los surtirèu á obrir.

la gran donzella-la fan dormir.

85

Si per mi vos preguntan
dirèu que no 'm heu vist.

Quan pujan per l' escala

La gran donzella,
se amaga don Garí.

la gran donzella-la fan dormir.

89

Ja truncan á la porta.
Diu ella : ¿Quí hi ha ací?

— ¿Hauriau vist al comte, etc.
lo comte don Garí? etc.

- 93 — *No*, los diu ab la boca,
ab sos ulls los diu *sí*.
Axecan les cortines,
La gran donzella,
lo troban sota 'l llit.
la gran donzella-la fan dormir.
- 97 N' arrencan les espases,
lo cap li fan botir.
Lo cap rodant per terra
La gran donzella,
tals paraules va dir:
la gran donzella-la fan dormir.
- 101 «Ara estarèu contenta,
donzella Beatriu,
qu' heu vist com vostre pare
La gran donzella,
se 'n ha venjat de mi.»
la gran donzella-la fan dormir.

XVII

LO TESTAMENT DE N' AMELIS

ò

L' INFANTA ENMETZINADA

CATALUNYA

Alella,
Baget, — Banyoles, — Barcelona (V. P. de A.),
Caldetes (J. M. y T.), — Camprodon,
Dosquers (J. R. y B.),
Erilavall,
Folgaroles (J. V.),
Hostalrich,
Llivia,
Monistrol de Calders (F. C.),
Olot.
Puigcerdá (F. M.),
Reus (J. M. y F.), — Ripoll,
Sant Cugat del Vallès, — Sant Johan Despí, — Sant
Just Desvern, — Sant Quintí de Puigrodó,
Tabèrnoles (J. C.), — Tordera (J. R.), — Torelló
(M. V. A.).

BALEARS

Palma, — Pollença, — Sóller.
Ciutadella (J. M. Q.).
Esvissa, — Formentera.

VALENCIA

Burriana, — Onda.

30

(De Catalunya.)

LA filla cau malalta,
la filla del bon Rey,
dames la van á veure,
comtes y noble gent,
5 també la seva mare
com no hi ha mes remey.

—Filla, la meva filla,
¿de quín mal vos doleu?

9 —Mare, la meva mare,
prou que vos ho sabeu;
metzines me 'n heu dades
que 'm creman el cor meu.

13 —Filla, la meva filla,
d'axò 'us confessarèu.

—Ja me 'n so confessada
y 'n deman perdó á Deu.

- 17 També m' han combregada
y tinch fet testament.
Lo meu testament, mare,
aquí lo sentirèu:
- 21 Set castells tinch dins França,
tots set al meu servey,
tres han d' esser per pobres,
per pobres y romeus;
- 25 els quatre per don Carlos,
don Carlos, germá meu;
y mes robes y joyes
per la Mare de Deu.
- 29 —Filla, la meva filla,
y á mi ¿què 'm dexarèu?
—Mare, la meva mare,
á vos lo marit meu,
- 33 que 'us el tingueu en cambra
tot' hora que vulgueu.
—Filla, la meva filla,
d' axò no 'us perdonem...

*Tancades veig, tancades
les portes del castell;
¡ay que 'l meu cor se 'm nua
per un ram de clavells!*

31

(De Catalunya.)

La mare y la filla
renyiren greument,
y va enmalaltirse
la filla al poch temps.
5 Metges la visitan,
metges y barbers,
y ab cap medecina
li troban remey.
9 Sovint van á vèurela,
com lo fill del Rey,
molts comtes, marquesos
y grans cavallers.
13 També hi va sa mare
quan no hi ha remey ;
se 'n entra á sa cambra
ab cara rihent:
17 — Ay filla, la filla,
¿de què gemegueu?
¿no diuen los metges
quín mal haveu pres?
21 — Lo mal que tinch, mare,
be prou que 'l sabeu ;
metzines m' heu dades,
que morta 'm voleu.
25 — Ay filleta meva,
¿qu' es lo que 'm diheu?
D' aquest pecat, filla,
cal que 'us confesseu.

- 29 Confesseuvos ara,
despres combregueu,
y en sent combregada
farèu testament.
- 33 —Ja'm som confessada
y he fet testament.
Set castells dins França
tinch á mon servey;
- 37 dos ne dexo al pare,
dos al germá meu,
dos á ma germana
quan la casarèu,
- 41 l'altre 'l dexo als pobres
per l'amor de Deu;
y sedes y joyes
les dexo á la Seu.
- 45 —Ay filla, la filla,
y á mi ¿què'm dexeu?
—Per mala madrastra,
lo mal que'm voleu.
- 49 Vos dexo la cambra
que tant m'envegeu,
lo llit en que dormo,
l'espòs que'm heu pres;
- 53 y davant la porta
dexo 'ls tapins meus
á fi que al entrarhi
lo coll vos trenqueu.

*¿Me mata la flayra
d'un ram de clavells,
d'un pom de violes
y de pensaments!*

32

(De Catalunya.)

Mahalta n' está malalta,
la filla del Rey francès,
set doctors que la visitan
y no saben quin mal té.
5 Les dames la 'n van á veure,
cavallers y gent de rey;
també hi ha pujat sa mare
ab la companyia d' ells.

9 Sa mare ja li pregunta,
com aquell que no hi sab res:

—¿Qu' es estat açò, ma filla,
que tan malalta 'us trobeu?

13 —Ay! lo mal que jo tinch, mare,
prou fa estona que 'l sabeu,
metzines m' haveu donades
que s' aferran al cor meu.

17 —Ay! mentiu pel coll, ma filla;
ay, no m' ho perdoni Deu!
açò es un mal testimoni
que vos, filla, me poseu.

21 Confessáuvosne, ma filla,
y despres combregarèu;
com estarèu combregada
farèu vostre testament.

25 —Del testament que fas, mare,
ben poch vos ne alegrarèu:
set castells ne tinch á França,
tots set al servey del Rey;

- 29 los quatre 'ls deix á don Carlos,
á don Carlos, germá meu,
dos á la meva germana
l' hora que la casarèu;
- 33 lo darrer serà pels pobres,
pels pobres y pels romeus;
y 'l vestit que tinch de perles
deix á la Mare de Deu.
- 37 —Ay filla, la meva filla,
y á 'n á mi ¿què 'm dexarèu?
—Vos dexaré 'ls meus rosaris
perque sovint los passeu.
- 41 —Ay filla, la meva filla,
¿y res mes no 'm dexarèu?
—Vos que 'm sou mare madrastra,
no haurèu res de ço del meu.
- 45 —¿Açò es tot lo be, ma filla,
açò es lo be que 'm voleu?
—Açò es lo be que 'us vull, mare,
molt mes del que merexeu.
- 49 Vos dexaré prou y massa,
que 'us dexaré l' espòs meu,
que 'l tingau tancat en cambra
governantlo com soleu.
- 53 Corregiulon y reptaulo,
que si no, los dos seurèu
á les cadires vermelles
de les flames del infern.
- 57 Per ell metzines m' heu dades
perque morta me voleu;
axí al devallar l' escala
la nou del coll vos trenqueu.

*¡Ay que 'l meu cor se 'm trenca
com un ram de clavells,
com un pom de violes,
roses y pensaments!*

33

(De Catalunya.)

Si 'n es cayguda malalta
la princesa Melisen,
y diuen qu' está malalta,
malalta de sentiment.

5 Sos barons la van á veure,
jutges, batlles y veguers;
també hi va la seva mare
quan sab que no té remey.

9 —Ay filla, la meva filla,
¿vostron mal quín serà aquest?

13 —Ay mare, la meva mare,
temps ha que 'l meu mal sabeu;
m' haveu donades metzines
per metzinar lo cor meu.

17 —Ay filla, la meva filla,
no he tingut may tal intent.

17 Confesseuse, y combregada
n' haurèu de fer testament.

—El testament qu' he fet, mare,
jo 'l vos aniré dihent:

21 En tinch set castells en França
qu' están tots al manar meu;

ne jaquesch tres al meu pare,
tres al Carlos, germá meu;

25 l' altre 'l jaquesch per almoynes
á los pobres y als romeus;

la creu, collar y manilles
son per la Mare de Deu;

- 29 les altres joyes pels frares
qu'enterrarán lo cos meu,
y 'l vestit d' or y de plata,
morta, á mi me 'l posarèu.
- 33 —Ay filla, la meva filla,
la tomba ¿ahont la voleu?
—Davant de Santa María,
sota la pluja y la neu.
- 37 —Ay malaguanyada roba,
que tota la podrirèu.
—Si 's consum que 's consumesca,
se podrirá ço del meu.
- 41 Lo meu cos ha de podrirse,
la roba faça 'l mateix;
que se podrescan les pompes,
l' animeta vaja al cel.
- 45 —Ay filla, la meva filla,
¿donchs á mi no 'm jaquiú res?
—A vos la caputxa oldana,
qu' encara no merexeu,
- 49 perque quan aneu á missa
en vostra filla penseu.
—Ay filla, la meva filla,
¿res mes á mi 'm jaquirèu?
- 53 —A 'n á vos, mala mayrastra,
á 'n á vos lo marit meu.
Ara no vos faré nosa
l' hora que 'l abraçarèu.
- 57 —Axò es un fals testimoni
que vos, filla, me poseu...

*¿Ay les portes veig tancades,
les portes del meu castell,
per un pom de violetes
tot voltat de pensaments!*

34

(*De les Balears.*)

Na Melis está malalta,
na Melis, filla de Rey,
la vesitan duchs y comtes
y tota la real gent.

5 Quan la mare l' aná á veure:

—Ma filla, ¿quín mal haveu?

—El mal que jo tench, ma mare,
ja fa estona que 'l sabeu;
9 d' aquell ou que 'm fereu beure
metzinada me 'n haveu.

—No digau aytal, ma filla,
mirau que 'us condemnarèu;
13 confessau, la meua filla,
y despres combregarèu,
com estarèu combregada
testament arreglarèu.

17 —No vos agradará gayre
el testament que faré.

Set castells tench jo dins França,
tots set portan el nom meu;
21 en deix quatre per don Carlos,
don Carlos lo germá meu.

—Y los altres tres, ma filla,
¿á 'n á qui los dexarèu?

25 —Han de ser per mes cambreres,
perque les me acomodeu.

—La cadena d' or, ma filla,
¿á 'n á qui la dexarèu?

- 29 — La cadena y la diadema,
lo collar y lo clauer,
com totes les altres joyes,
son per la Mare de Deu.
- 33 A vos, perque sou ma mare,
vos deix un dels mantos meus
perque quan aneu á missa
de mi vos ne recordeu.
- 37 — Ay filla, la meua filla,
¿tot axò me dexarèu?
y de les robes brodades,
filla meua, ¿qué 'n farèu?
- 41 — Les millors vull per mortalla,
que adornarán lo cos meu;
posaume 'l vestit de perles,
coxinera y vel d'argent.
- 45 — No faceu aytal, ma filla,
que tot la tomba ho podreix.
— En 'verho podrit la terra
llevò, mare, ja 'u pendrèu.
- 49 — Ay filla, la meua filla,
¿axò 's lo que 'm dexarèu?
— Ay mare, la meua mare,
vos dexaré l' espòs meu;
besaulon y abraçaulo
53 axí com fa temps soleu...
Son pare s' ho escoltava,
ab un ministre de Deu:
- 57 — Ay filla, la meua filla,
¿qu' es axò que vos diheu?
— Ay pare, com seré morta
en cartes ja ho trobarèu.
- 61 Al dir aquestes paraules
se 'n hi entra 'l marit seu
y acostantse á 'n el llit deya:
« ¡Perdonaume, ma muller! »

XVIII

LA VENJANÇA INNOBLE

ò

LO DESPIT D' UNA METZINERA

CATALUNYA

Arties de la Vall d'Aran,
Bruguera,
Gombreny,
Ripoll,
Sant Quintí de Puigrodó.

35

PASSEJAVA pel jardí
gelosa la Gudriana;
si cullia qualque flor,
la cullia y l' esfullava.

5 «¿Será cert lo que m' han dit?
si fos cert l' enmatzinava;
mes me plau de veurel mort
que veurel casat ab altra.»

9 Mentres té 'l mal pensament
don Jordi á cavall passava.
—Deu vos quart, lo cavaller.
—Deu vos quart, la Gudriana.
13 —Si m' han dit la veritat
abans d' ahir vos casaren.
—No 'us ha dit la veritat
qui 'us ha duyta l' embaxada.

- 17 Les bodes serán dijous,
tingueushi per convidada.
—Descavalcau, y al pedríç
un mos pendrèu y una taça.
- 21 —Gudriana, no pot ser,
que tinch llarga la jornada.
—La beurèu dalt del cavall,
tal nova ha de refrescarse.
- 25 Gudriana 'l va servir
ab una copa daurada.
—Gudriana, no beuré
que vos no l' hagueu tastada.
- 29 Ella als llabis la apropá
y á sa gola res entrava.
Quan don Jordi hagué begut
veu la taça tota blava.
- 33 —Gudriana, ¿què haveu fet?
be 'n serèu ben castigada,
tota la sanch del meu cos
me l' haveu enmatzinada.
- 37 Ja no ovir lo meu cavall,
la vista tinch entelada.
¡Ay trista de ma muller,
y mes trista de ma mare!...
- 41 Anant á descavalcar,
mort á terra en sèch va caure.
« Mes m' estim veureus axí
qu' en braços d' un' altra dama.»

36

«Un dia estant al jardí,
al jardí de casa 'l pare,
me vingué en el pensament:
«¿si don Jordi se casava?...»
Si don Jordi se casás
de segur l'enmetzinava.»
Prompte mana á sos criats
que vajan á convidarlo
mentre ella cullirá flors
per donarli á l'arribada.
Com les estava cullint
lo cavaller arribava.
—Gudriana, Deu vos quart,
Deu vos quart, la bella dama.
—Per vos un'altra ho es mes,
y per açò heu volgut l'altra.
Ella es mes blanca que jo
(mal foch que l'hagués cremada).
¿Quín dia es el casament?
¿quán fereu les esposalles?
—Diumenge es el casament,
donaushi per convidada.
—Senteuse en aquest pedriç
á l'ombreta d'aquests arbres,
que hi menjarèm un bocí
y n'hi beurèm una taça.
—Gudriana, es massa tart
y tinch pressa per anarmen.

- 29 Gudriana ha tret el vi
y á la copa l' abocava.
Don Jordi, com es discret,
ne fa beure á la Gudriana.
- 33 La traydora no 'n beu pas,
damunt la roba 'l vessava.
Mentres que don Jordi beu
la taça se torna blava.
- 37 — Gudriana, ¿què 'm heu dat?
— Piment melat ab garnatxa.
— No! que m' esmuça les dents
y me crema les entranyes;
- 41 tinch los cabells eriçats
y la pell tota morada,
gelats tinch les mans y 'ls peus
y al cor una fogarada...
- 45 ¡Ay la mare y ay l' amor
no 'm veurán tornar á casa!
No hi veig per escriure un mot,
¿quí les durá l' embaxada?
- 49 ¡Pobre de la meva amor,
viuda á l' hora de casarse!
¡Pobre mare quan sabrá
qu' esta metzinera 'm mata!
- 53 Gudriana, has de morir
cremada al mitg de la plaça.
— M' estim mes morir del foch,
cremant al mitg de la plaça,
- 57 que no pas veureus casat
y estimat d' un' altra dama...
Don Jordi no parlá pus,
l' ánima á Deu entregava.
- 61 Quan se feya 'l funeral
cremavan la Gudriana.

XIX

LOS DOS GERMANS

ò

ROSA-FLORIDA LA GENTIL CATIVA

CATALUNYA

Alcover (M. C.),
Baget, — Barcelona (P. C.), — Berga, — Banyoles
(T. T.),
Caldetes (J. M. y F.), — Camprodon, — Caralps, —
Castellar de Nuch, — Centelles (J. S.),
Dosquers (J. R. y B.),
Erilavall,
Fillols (Pirineus Orientals),
Gòsol,
Hostalrich,
Manresa, — Molló, — Monistrol de Calders (F. C.),
Oliana, — Olot,
Prats de Llusanès, — Prats de Molló, — Puig-
cerdá (F. M.) (J. M. T.),
Ripoll,
Sagás, — Sant Feliu de Codines (I. P.), — Solsona,
Tordera (J. R.), — Tortellá (F. C. y A.), — Tossa,
Verdú, — Vilaseca.

BALEARS

Mallorca. — Menorca. — Esvissa. — Formentera.

37

(De Catalunya.)

Lo matí de Sant Joan
matinada es d'alegría,
totes les donzelles van
á passeig á la marina.

5 També hi ha volgut anar
la filla del Comte Oliva
y 'ls moros l' han agafada,
l' han portada á Morería.

9 —Reyna mora, reyna mora,
vos portam una cativa.

—Tornaulan, moros traydors,
d' aquí ahont treta l' hauriau,
13 que si 'l Rey la arriba á veure
d' ella s' enamoraria,
ella seria la Reyna
y jo fora la cativa.

- 17 Ja respon una criada
de les moltes que tenia:
—Dauli feyna, mi senyora,
dauli feyna cada dia;
- 21 feula aná á rentar los panyos
á la vora de marina,
qu' entre 'l sol y la serena
la blancó aviat perdria...
- 25 Si bonica se 'n hi anava,
mes bonica ne venia;
com mes sol y mes serena
mes vives colors tenia...
- 29 Un dia al aná á rentar
mirant el sol com exia,
veu venir un cavaller
de la banda de Castilla;
- 33 en l' ayre de cavalcar
son germá li parexia.
—Deu la guart, la gentil dama.
—Cavaller, ben vingut siga.
- 37 —¿Voleu venir, cristiana,
que 'us trauré de Morería?
—No pot ser, lo cavaller,
fiadeta no hi seria.
- 41 —Tan fiada hi serèu vos
com una germana mia.
Y per la creu de l' espasa
jura no la tocaria.

- 45 —Cavaller, si be 'u compliu
gran ditxa ser  la mia.
De les robes de la Reyna,
trista de mi   qu  'n faria?
- 49 —Les que sigan d' or   plata
el roc  les portaria,
les de lli, seda   cotó,
vajan baix   la marina.
- 53 De la sella   de la gropa
triau el lloch que 'us plauria.
—A la gropa vull anar
per mes honra vostra y mia.
- 57 Quan la pujava   la gropa
li fa un bes per cortesía;
ella ja anava   saltar
y 'l roc  corrent partia.
- 61 —Cavaller, cal avisarvos
que tinch mala malaltía,
l' home que   mi s' acost s
li costaria la vida.
- 65 Fan set lleugues de camí
y paraula no se diuen,
entrant   les vuyt la dama
no pot deturarne 'l riure.
- 69 —  De què vos riheu, donzella?
  qu  'us dona tanta alegría?
  vos riheu del cavaller
  de ma cavaller a,

- 73 ò vos burlau dels arreus
 ab que per vos l' he gornida?
 —No me 'n rich, no, del cavall,
 que 'n poch temps ha fet prou via;
- 77 jo me 'n rich del cavaller
 que fa la cara afigida,
 pot ser, perque una donzella
 ab quatre mots lo vencia.
- 81 —Atrás, atrás, cavall meu,
 ne cal recular, cativa,
 n' he perdut un esperó
 que tinch en molt gran estima.
- 85 —Avant, avant, cavaller,
 que ara ja no 's trobaria;
 si l' esperó era de plata
 prest d' or fi 'l vos calçaria.
- 89 Ara ja som dins el terme
 de la noble Camp d'Oliva.
 —¿Y d' hont conexeu, donzella,
 aquesta ma noble vila?
- 93 —¿Còm no la tinch de conexer,
 cavaller, si jo 'n so filla,
 y hi so viscut fins á l' hora
 en que m' hi feren cativa?
- 97 —Digau, digaume, donzella,
 ¿de quína casa sou filla?
 —Jo som la filla del Comte,
 del Comte de Camp d'Oliva.

- 101 — Si axò es veritat, donzella,
los dos germans ne seriam.
— Tant veritat es axò
com la Verge 's diu María...
- 105 — Deu la quart, la meva mare,
vinch ab bona companyia.
Jo vos porti una criada,
de millor no 's trobaria,
109 que com aquesta les mares
no 'n parexen tots los dies.
¿Què 'm dariau, mare meva,
si 'n fos la Rosa-Florida,
113 la vostra filla anyorada
que plorau de nit y dia?
— Tot son pes daria d' or,
si no 'l tinch ja 'n empraria,
117 y si donzelleta fos
tres tants mes ne donaria.
— Donzelleta ne som, mare,
com quan me feren cativa.
- 121 Set anys qu' he estat entre moros
la lley de Deu he seguida;
lo rosari de la Verge
jo 'l passava cascun dia.
- 125 Com l' abraçava, sa mare
va caure en terra esmortida.
— Mare, no vos duch tristor,
sino festa y alegría.

38

(De les Balears.)

El dia de Sant Juan,
en temps de murta florida,
los moros encativaren
la gentil Rosa-Florida.
5 Ella s' estava asseguda
baix les rames d' una auzina,
y á l' ombreta descansant
va romandrey adormida.
9 Quan els moros la trobaren
y la veren tan polida,
volguerren ferne un present
á la Reyna del morisme.
13 —Reyna mora, Reyna mora,
ací 'us duym una cativa.
La Reyna quan la va veure
aquests mots los responia:
17 —Entornáulanvos, bons moros,
d' aquí hont presa l' haviau,
qu' ella n' es blanca y vermeya,
y ab aquestes colors fines
21 si 'l Rey, jove y bell, la veu,
d' ella s' enamoraria,
y llevò, trista de mi,
me daria mala vida;
25 ella seria la Reyna,
jo esclava seua seria.
Va respondre una criada
de les dotze que tenia:

- 29 —Deixla estar, senyora Reyna,
deixla fer, senyora mia,
qu' entr' á servir á la cuyna,
foch y fum l' ennegriria;
- 33 que vage á rentar los panyos
dins l' aygo de la marina,
y ab el sol y la serena
les colors tramudaria.
- 37 Com mes va á rentar los panyos
les colors té mes garrides,
si al anar es un clavell,
al tornar rosa-florida.
- 41 Un dia mentres rentava
sent petjades y se gira,
y va veure un cavaller
qu' en un cavall blanch venia.
- 45 —Moreta, bella moreta,
¿gustau de ma companyia?
Si voleu venir ab mi
á la sella 'us pujaria.
- 49 —Sí per cert, lo cavaller,
per sortada me 'n tendria.
Digaume, bon cavaller,
d' aquests panyos ¿què 'n faria?
- 53 —Los que son d' or ò de plata
al cavall los posaria;
vos ne compondré un seti
y demunt vos hi asseuria.
- 57 Moreta, ¿hont voleu colcar,
á les anques ò á la silla?
— A les anques, cavaller,
que axí ho vol la cortesía.
- 61 Ja devalla del cavall
y la roba hi componia.
Quan l' ha tenguda composta
hi asseya la cativa.

- 65 Varen caminar set llegos
y paraula no se diuen;
quan anauen per les vuyt
descubrexen Camp d'Oliva.
- 69 — ¡Camp d'Oliva del meu cor!
¡Camp d'Oliva de ma vida!
— Digaume, bella moreta,
¿d' hont conexeu Camp d'Oliva?
- 73 — A Camp d'Oliva som nada
y allá m' hi feren cativa.
No 'm digau moreta, no,
que jo 'm dich Rosa-Florida.
- 77 — Si lo que me deys es ver
sou propi germana mia.
Ja se 'n daren un abraç
que departir no 's podian...
- 81 — ¿Què pagariau, ma mare,
de veure la vostra fiya?
— Mil ducats si jo la ves,
y altres tants si fos fadrina.
- 85 — Daume 'ls mil ducats, ma mare,
y veusaquí vostra fiya;
ella vos dirá si 'u es
y altres mil ne guanyaria.

39

(De Catalunya.)

Diada de Sant Joan
dia de gran alegria,
fan festa los cristians,
y 'ls moros de moreria
5 llescan lo pa 'l dia abans
per mellor colre aquell dia;
matinada com aquella
altra en l' any no 's trobaria.

9 Tan alegre qu' es la festa
y la donzella está trista;
tristeta y no sab per què,
tristeta com may solia.

13 Son pare tant que la vol,
sa mare tant que l' estima,
tots dos no saben què ferse
per darli goig y alegría;

17 y al matí de Sant Joan
á cullir roses l' envian
á 'n els roserars que tenen
al jardí de la marina,
21 que 'n hi ha de tres colors,
rosa vera y satalía.

Lo vestit d' or que portava
valia mes de mil lliures,
25 y l' alcandora d' Holanda
tant com el vestit valia,
que 'n era tota brodada
y dins l' ambosta cabia.

- 29 La donzella se 'n va al hort
á cullir les satalfes
ab un cistellet al braç
fet de fil de plata fina.
- 33 Quan ne té lo cistell ple
cap á la font s'encamina,
y ab lo soroll de les aygues
prop de la font s'adormia...
- 37 Los caçadors del Rey moro
caçan en terres d' Hungría,
si han trobat daynes ò cérvoles,
cap n' han morta ni ferida;
- 41 mes si no han caçat cap dayna
han agafat una nina,
la mes bonica del mon,
la mes bella que al mon sia.
- 45 Saltaren dins una arbreda
que granava y no floria;
al bell mitg d' aquella arbreda
un ginjoler hi havia,
- 49 al costat del ginjoler
brolla una font d' aygua viva,
y á la vora de la font
troban la nina adormida,
- 53 ab un cistell ple de roses,
fet de fil de plata fina;
de la claror de sa cara
lo ginjoler resplandia...
- 57 Als tretze anys l' han cativada
la gentil Rosa-Florida.
¡Còm la plorarán sos pares
los Comtes de Camp d'Oliva!
- 61 Los caçadors que l' han presa:
— ¿Què 'n farem d' aquesta nina?
¿anem á ferne un present
al Rey de la Morería?

- 65 En el pati del palau
un moro vell los rebia,
de la blancor de sa barba
la cara li relluhia;
- 69 tenia cent y dos anys,
manava mes que obehia;
ja diu á los caçadors:
—Entrau ab vostra cativa,
- 73 lo bon Rey es á caçar,
no tornarà dins tres dies;
vos duré á veure la Reyna,
tal vegada la voldria.
- 77 —Reyna mora, reyna mora,
vos portam una cativa;
la 'us portam, per jove y bella,
la mes bella que al mon sia.
- 81 Com la Reyna la va veure
va quedar tota afligida.
—Prou dames tinch al palau,
no he de mester cap cativa.
- 85 Tornaula d'hont l'haveu treta,
tornauley tot de seguida,
que si 'l Rey ve de caçar
d'ella s' enamoraria;
- 89 ella 'n fora l'estimada
y jo 'n fora l'avorrída,
me llançaria á'n á mi
per recaptar la cativa.
- 93 Tornáulanvos, que si no,
la faria cremar viva.
Va respondre 'l moro vell
que cent y dos anys tenia:
- 97 —Axò, Reyna, no pot ser,
primé hi perdria la vida;
qui té perdiu per les ales
no la dexa escapar viva;

- 101 bon rescat cal esperarne,
qu' esta es dama de valía.
Ja 'n respon una cambrera
de les set que la servian:
- 105 —¿Voleu un consell, senyora,
dels poch's que donar podria?
Donauli feyna fexuga,
que treballant puga viure.
- 109 —¿Quína feyna li darèm,
quín arbitre li dariam
si esta es una donzelleta
que cap ofici tenia?
- 113 —Que vage á rentar les robes
á la vora de marina,
ab los ayres de la mar
moreneta tornaria,
- 117 que sol, vent, pluja y serena
prest la desfigurarian...
Si era blanca quan hi anava,
n'era mes quan ne venia;
- 121 com mes anava y tornava,
mes bonica parexia.
Un dia la 'n fan llevar
tres hores abans del dia,
y tot rentant, tot rentant,
un pensament li venia:
- 125 «Si jo veyá un cristiá
ab ell d' ací fugiria.»
- 129 Quan el sol trenca la ralla
alça 'ls ulls y lo cel mira,
y un cavaller veu venir
de les voltes de l' Hungría.
- 133 Venia en un cavall blanch
per la vora de la riba,
les senyals del guarniment
de cristiá parexian.

- 137 — Deu la quart, la gentil mora.
— Cavaller, ben vingut sia,
som cristiana y no mora,
cristiana per la vida.
- 141 — ¿Voleu venir, gentil dama,
ab la meva companya?
— Si 'm pogués fiar de vos
tan de bo que ja partissem.
- 145 — Jur per la creu de m' espasa,
dama, que no 'us tocaria,
vos tractaré com si fosseu
propia germana mia.
- 149 — ¡Portaume á cristiandat,
treysme de la morería!
Mes ay! ¿què 'n faré dels panyos?
¿d' aquésts panyos què 'n faria?
- 153 — Los que son de seda y plata
titarlos per la marina,
los que son de seda y or
la sella ne forraria.
- 157 Donzella, ¿hont voleu anar,
á la gropa ò á la silla?
— A la gropa, cavaller,
per aná ab mes cortesía.
- 161 L' agafa ab una abraçada
y á la gropa l' ha jaquida.
Camina, caminarás,
cap paraula no s' han dita;
mes com foren bosch enllá
- 165 lo cavaller, jove, oblida
lo que ha jurat per l' espasa,
y d' amor la requeria.
- 169 — ¿Qu' es axò, lo cavaller?
¡no 'm toqueu pas per la vida!
¿un cavaller cristiá
sa paraula trencaria?

- 173 Per la fè que 'm heu jurada
vinch ab vostra companyia;
si 'l jurament me trencau
la vostra vida perilla.
- 177 Jo som ferida d' un mal
que se 'us encomanaria,
lo meu pare era llebrós
y jo tinch la llebrosía.
- 181 —Viscau molts anys, cristiana,
l' avís que 'm donau s' estima.
Y sens dirne una paraula
sortiren de Morería.
- 185 Quan han caminat set lleugues
gentil dama 's cala á riure.
—¿De què vos riheu, la dama?
¿qu' es, dama, lo que 'us fa riure?
- 189 ¿riheu de mi, del cavall,
de la sella mal gornida?
—No me 'n rich, no, de la sella
que ab los panyos heu gornida;
jo me rich del cavaller
que tan poruch ne seria
que ab unes quantes paraules
una nina lo vencia.
- 193 Quan sent axò 'l cavaller
promptament lo cavall gira:
—Ay que l' espasa he perduda
y ací prop la trobaria.
- 201 —No l' haveu perduda, no,
que al costat la duys cenyida,
y si l' haguesseu perduda,
espasa no 'us mancaria;
- 205 si la portavau de plata
d' or fi la vos donaria.
Avant, avant, cavaller,
que 'l dimoni 'us tentaria.

- 209 Avant, avant, que ja s'ouhen
les campanes benehides;
¡oh benehides campanes,
set anys que no 'n he sentides!
- 213 —¿No 'm diriau, bella amor,
de quína terra sou filla?
—Ja s'ovira lo castell
ahont som nada y nodrida;
- 217 ja veig lo turó y l'arbreda
aquí hont me feren cativa.
¡Camp d'Oliva, Camp d'Oliva,
quánt temps ha que no t'he vista!
- 221 —¿No 'm diriau, gentil dama,
vostres pares què nomian?
—Mon pare 's diu don Joan,
ma mare dona María.
- 225 —¿No teniau cap germá,
cap germá mes hi havia?
—Un germá que 's diu don Jaume,
flor de la cavallería;
- 229 servia al Rey d'Aragó,
no sé si 'l conexeria.
—¿No vos recordau, donzella,
si una senyal ell tenia?
- 233 —Al dit xich de la ma dreta
una senyal hi tenia.
—Veuvos aquí la senyal,
vos sou la germana mia,
- 237 vos sou la meva germana,
la gentil Rosa-Florida!
Axò es tanta veritat
com el sol que 'ns il·lumina.
- 241 Y's daren tal abraçada
que departir no 's podian;
un tal abraç se donaren
que ploravan d'alegría.

- 245 Tenint aquesta ventura
davant el castell arriban.
De cavall estant don Jaume
ja un troç lluny als porters crida:
249 —Obriu, obriune les portes,
obriules ab alegría...
¿Què dariau, mare meva,
per veure la vostra filla?
253 —Donaria en florins d'or
tant com ella pesaria,
y 'n daria tres tants mes
si poncelleta venia;
257 si no n'hi ha prou á la casa
los que hi mancan empraria.
—No 'us ne cal emprarne, mare,
al tornar la vostra filla,
261 que tan poncelleta torna
com á l'hora que naxia.
—Si axò, filla, es veritat
una corona 'us faria.
265 —No me l'heu de fer á mi,
feula á la Verge María
que á tot' hora m'ha guardat,
axí de nit com de dia.

*De Camp d'Oliva,
de Camp d'Oliva som filla,
¡ay la cativa!*

XX

LO COMTE PELEGRÍ

ò

LO RESCAT DE SA MULLER

CATALUNYA

Andorra (Les Escaldes), — Id. (Sant Juliá),
Bagá, — Baget, — Balaguer, — Barcelona (P. C.)
(G. F.) (A. M. y C.), — Besalú,
Caldetes (J. M. y T.), — Camprodon,
Gombreny,
Hostalrich,
La Presta del Vallespir (J. V.),
Porté, — Puigcerdá (F. M.),
Ripoll,
Sant Feliu de Codines (I. P.), — Sant Johan Desp.
(P. N.), — Sant Johan les Abadesses, — Sant
Martí de Provençals, — St. Martí Sarroca (A. V.)
— Sarroca de Bellera,
Tordera (J. R.),
Vilatorta (F. M.), — Vich (J. G. y T.) (J. S.).

40

PETITETA l' han casada
la filla del Carmesí,
de tan petiteta qu' era
no sab filar ni cusir.

5

Lo Comte la 'n ha dexada,
de set anys no hi vol dormir,
l' ha dexada á ca sa mare
perque no le 'n sab servir.

9

Son marit se 'n va á la guerra
sol per dexarla engrandir;
desde 'l dia de les noccs
set anys trigará á venir...

13

Al cap d' aquesta setena
ja ha tornat lo seu marit;
pica tres truchs á la porta:
— ¡Carmesina, baxa á obrir!

- 17 Sa mare tota plorosa
á la finestra va exir.
—¿Ahont es la Carmesina,
mare, que no baixa á obrir?
- 21 —¿Còm ha de baxar, la trista,
si l' han duyta lluny d' ací?
Lo Rey se la 'n ha enmenada,
lo Rey moro sarrahí.
- 25 —Cercaré la Carmesina
anc que hi sápigam morir;
aniré de porta en porta
com un pobre pelegrí.
- 29 Mare, baxaume la capa
y 'l gambeto d' escotí,
la capa negra, lo llibre
y 'l bordó de pelegrí.
- 33 Mare, aquí teniu ma roba
y la faxes de setí,
replegaume aquestes armes,
l' espasa la vull ab mi.
- 37 Fins que l' haja rescatada
captaré del pa y del vi;
tornaré ab la Carmesina
ò may mes sabrèu de mi.
- 41 Arribant á Morería
demana 'l mes dret camí,
y 'l primer castell que troba
n' es lo del Rey sarrahí.

- 45 Ja la veu la Carmesina
assegada en el jardí,
ja la veu que 's pentinava
y que se clenxava allí,
49 la pinta n'era de plata
y l'escarpidor d'or fi;
los coxins d'or en que seya
son brodats de carmesí;
53 el tresor qu'ella portava
tota la feya lluhir,
y mes que tot la cadena
y 'l joyell que porta al pit.
57 —¿Voldriau fer una almoyna
á aquest pobre pelegrí?
Feulin caritat, mestressa,
per l'amor de Jesucrist!
61 —¿Còm voleu que vos ne faça
si no som mestressa ací?
si tornasseu demá vespre,
ò passat demá al matí,
65 ja estarán les noces fetes
de lo Rey moro y de mi,
y llavors seré mestressa
de tot quant hi ha en ací.
69 El Rey qu'entrava á la cambra,
una estona, per dormir,
quan fou darrera la porta
la conversa va sentir.

- 73 — Carmesina, ¿ab quí entrahonas?
— Ab un pobre pelegrí
que me demana l' almoyna
per l' amor de Jesucrist.
- 77 — ¿Que 'n es de la tua terra
aquest pobre pelegrí?
— No es pas de la meva terra
ni tampoch del meu pahís;
- 81 ni 'ls aucells que van per l' ayre
crech que no 'n saben venir.
— Carmesina, fes almoyna,
fes almoyna al pelegrí,
- 85 párali la taula blanca
del bon pa y del bon vi;
dali beure ab una taça,
ab una taça d' or fi,
- 89 que ja sabs qu' est la mestressa
de tot quant hi ha en ací.
Carmesina para taula
pera 'l pobre pelegrí;
- 93 mentres parava la taula
ella arranca un gran suspir.
— ¿No me diriau, senyora,
de què feu tan gran suspir?
- 97 — Ab lo posat y en la cara
m' apar que 'us havia vist;
dels ulls y la barba rossa
vos semblau al meu marit;

- 101 fins l' espasa que duys sembla
la que li veyà cenyir.
Mentres l' ayguamans li dona
l' anell li salta del dit.
- 105 —¿Qu' es aquest anell, senyora,
que vos ha saltat del dit?
—Es l' anell que me posareu
del vostre á 'n el meu dit.
- 109 —¡Carmesina, Carmesina!
¿vols venir ab ton marit?
—Llarga me 'n es tota espera,
voldria ja haver sortit,
- 113 y sobre tot esser fora
del reyalme sarrahí.
Dexaume veure 'l Rey, Comte,
sabré si vol res de mi.
- 117 —No vull res, no, Carmesina,
sino que 'm dexes dormir.
—Cuyta, ves á l' establía,
tria 'ls dos millors rocins
- 121 mentres que jo per les caxes
triaré 'ls millors vestits
y trauré de l' arquimesa
l' or de que 'ns cal provehir.
- 125 Carregaren d' or y sedes
tant com el cor los va dir.
Com tenen lo que volian
se posaren en camí.

- 129 Axí que 'l castell dexàvan
 el Rey moro 's dexondí,
 mes quan va saber la fuyta
 bon troç lluny n' eran d' allí.
- 133 Lo Rey moro sa gent crida
 que 'ls vagen á aconseguir.
 Se 'n agafa ell de l' espasa
 y també 'ls vol assolir.
- 137 Quan traspassava pel pati,
 fent ensellar un rocí,
 veu qu' entravan les viandes
 per les nocés de la nit.
- 141 Uns criats portavan plates
 ab galls y capons rostits,
 altres ab coques maurades,
 y ab flahons y ab confits.
- 145 Com el Rey moro 'ls va veure
 deya tot enfellonit:
 « ¡Malehida Carmesina!
 ¡mal goig n' hajas, pelegrí!
- 149 ara sí que me l' heu feta,
 vos recordarèu de mí!»
 y correntlos al darrera
 los segueix tot lo camí.
- 153 Quan son prop d' una gran aygua
 lo Rey creu que 'ls va assolir;
 mes arriban á la vora
 y l' aygua los fa camí;

- 157 fins que son á l' altra banda
lo riu no se torna á unir,
dexant tot felló al Rey moro
per no poderlos seguir.
- 161 —Ara sí que será teva,
gran traydor de pelegrí.
Set anys que te l' he nodrida
del bon pa y del bon vi;
- 165 set anys que te l' he vestida
de domás y carmesí;
set anys te l' he mantinguda
sense podermen servir.
- 169 Poncelleta te la 'n menas,
encara es verge per mi,
si ara te la 'n dus poncella
no 'u fora demá 'l matí.
- 173 De l' altra banda de l' aygua
va respondre 'l pelegrí:
—Axí jo me la 'n port verge
com l' arbre sech va á florir.
- 177 Per mostrarho ab un miracle
un arbre sech va florir.
—Ara sí que conech, ara,
qu' era per tu y no per mi.
- 181 No 'm reca l' or que se 'n porta,
les alhages ni 'ls satins,
sino el joyell de ma mare
que se 'n du penjat al pit.

41

Petita l' han casada
l' Arciseta gentil,
petita l' han casada,
ni sol se sab vestir.
5 Lo Comte va á la guerra
per dexarla engrandir;
set anys la seva mare
be lay sabrá nodrir.
9 Al cap de la setena
arriba son marit;
si li 'n tusta á la porta:
— ¡Arcisa, baxa á obrir!
13 La trista de sa mare
de prompte baxa á obrir.
— ¿Què té donchs l' Arciseta
que no ha baxat á obrir?
17 — ¿Còm baxará l' Arcisa,
tant temps que no es ací?
El Rey moro la guarda,
Rey moro Xalandrí;
21 ell se la 'n ha menada
cent lleugues lluny d' ací.
— Jo tinch d' aná á cercarla
anc que hi sabés morir;
25 n' iré de porta en porta
captant del pa y del vi,
demanaré l' almoyna
en nom de Jesucrist.

29

Mare, daume la capa
y 'l barret de camí;
vaig á cobrar l' Arcisa
vestit de pelegrí.

33

Entrant de Morería
ja la 'n veu al jardí
del palau del Rey moro,
Rey moro Xalandrí.

37

La veu assentadeta
afanyada á cusir
ab l' agulla de plata
y lo didal d' or fi.

41

—¿Fariau una almoyna
al pobre pelegrí
que vos ve á demanarla
en nom de Jesucrist?

45

—Torneu demá, el bon pobre,
torneu demá al matí,
que anit se fan les bodes
del Rey moro y de mi;

49

demá seré mestressa
y 'us podré afavorir.

El Rey se la escoltava
passejant pel jardí:

53

—¿Ab quí parlas, Arcisa?
¿enrahonas ab quí?

—Enrahon ab un pobre,
un pobre pelegrí,
que me demana almoyna
en nom de Jesucrist.

57

—Arcisa, fes almoyna
al pobre pelegrí;

61

no dones una ofrena
ni tampoch un ardit,
párali taula blanca,
feslo entrar tot seguit,

- 65 dali menjar y beure
 del bon pa y del bon vi,
 feslo beure en la taça,
 la taça del or fi.
- 69 Mentre 'l romeu bevia
 l' Arcisa fa un suspir.
 —¿Què suspirau, Arcisa?
 ¿me conexeu á mi?
- 73 —¿D' hont sab còm me nomenan
 lo pobre pelegrí?
 —Prou que m' ho diu, Arcisa,
 l' anell que duys al dit.
- 77 —¡Ay Comte, lo bon Comte,
 vos sou lo meu marit!
 —¿Voleu venir, Arcisa,
 voleu venir ab mi?
- 81 —Ay Comte, lo bon Comte,
 ja fossem pel camí;
 anau á l' establía,
 triau dos bons rocins.
- 85 ¡Si un Deu del cel feya ara
 que 'l Rey estés dormint!
 El Rey n' era á la cambra
 y res d' axò sentí.
- 89 Lo Rey ix en finestra,
 de lluny los veu fugir,
 pren l' espasa y 'l darrera
 los en va aconseguir;
- 93 mes ells passen una aygua
 y 'l pont se mitgpartí.
 —Ara sí que ja es teva,
 traydor de pelegrí;
- 97 set anys que l' he nodrida
 del bon pa y del bon vi,
 set anys que l' he nodrida
 sens podermen servir.

XXI

DON GAYFEROS

AL RESCATAR N' ELISENDA

BALEARS

Esvissa, — Santa Eularia, — Sant Llorens, — Formentera.

CATALUNYA

Baget, — Berga,
Monistrol de Calders (F. C.),
Olot.

42

SI s' está jugant Gayferos
á una cambra del palau,
jugant está amb duchs y comtes,
jugant ò mirant jugar.

5 Té les cartes amanides,
els daus d' or adins la ma;
y al mateix punt que 'n Gayferos
los daus anava á tirar
9 se 'n hi entra 'l Rey son sogre,
ab la corona real,
y davant la companyía
á la cara axí 'l reptá:

13 —Molt catiu veig á 'n Gayferos,
molt catiu en son jugar;
ell tengués tan bona gracia
per les dames rescatar!

- 17 Temps y diners no 'n hi mancan
per divertir-se amb els daus
y no 'n sab trobar per traure
sa muller d' aquí hont s' está.
- 21 Set anys que 'ls moros lay tenen,
l' haurán feta renegar;
¡la muller en cativeri,
y 'l marit s' está jugant!
- 25 Com sent aquestes rahons
en Gayferos se picá,
y, cremat, els daus y cartes
per terra los va arruxar.
- 29 —Jo tornaré amb n' Elisenda
ò 'ls moros m' han de matar.
Y axecantse, d' una empenta
lo taulell feu redolar...
- 33 Se 'n va á casa del seu onclo:
—Deu vos guart, onclo Roldá,
jo vench á fervos un' empra
que no me 'l heu de negar;
- 37 vench á demanarvos armes,
armes y també cavall.
Vos sabeu que té les meues
lo meu cosí Montalbá,
- 41 que 'n es fora del reyalme
al torneig que 's va cridar;
no 'm puch esperar que 'n torn,
tench d' exir á guerrejar.

45 Tench d' aná á cercar m' esposa,
tench d' anarla á rescatar;
jo tornaré amb n' Elisenda
ò 'ls moros m' han de matar.

49 El seu onclo se 'l mirava;
de primer axí 'l prová:
— Com teniau cavall y armes
no l' anareu á cercar,
53 y ara que tot axò 'us manca
la voldriau rescatar:

el cavall adomat tench
y no 'l gos á desdomar;
57 tench les armes ben provades,
no les cal covardejar.

Gayferos quan sent axò
la rabia lo va encegar;
61 tira de la seua espasa
y á son onclo vol matar.
Tota la gent que hi havia
al mitg dels dos se posá.

65 — A poch, poch, noble Gayferos,
no siau tan arrogant,
dexau anar la vostra ira,
be mostrau ser de ma sanch.

69 Per cobrar á n' Elisenda
tot está á vostron manar,
tant les millors de mes armes
com el millor dels cavalls;

- 73 també la meua persona
 si voleu que 'us accompany.
 — Mercès, mercès, senyor onclo,
 jo tot sol hi vuy anar,
- 77 no vuy companys ni tench patges,
 tot sol l' he de rescatar.
 — Desventurat cavaller
 que tot sol vol batallar;
- 81 si li cau un esperó
 ¿quí ley anirá á posar?
 si li esdevé qualque compte
 ningú no 'l porá comptar.
- 85 — Si 'm succeheix algun compte
 tot sol l' hauré de comptar;
 y que 'l me call ò que 'l diga
 ningú 'm tendrá per covart.
- 89 Amb les armes del seu onclo
 don Gayferos ja se 'n va;
 tan ben armat surt de França
 que dava goig de mirar.
- 93 Al entrant de Morería
 demana 'l Rey hont s' está,
 y al arribar á sa vila
 troba un catiu cristiá.
- 97 — Catiuet, bon catiuet,
 lo catiuet cristiá,
 axí Deu te don ventura
 per poderte llibertar,

- 101 ¿no me donarias noves
de lo que vench á cercar,
d' una gran dama de França
que cativa ací n' está?
- 105 —Tan grans son les meues penes
que no 'm puch d' altri cuydar;
mes crech que 'us sabré dar noves
de lo que me demanau.
- 109 En el palau del Rey moro
moltes de dames hi ha,
y especialment n' hi ha una
qu' es de França natural,
- 113 Elisenda l' anomenan,
n' es de llinatge reyal
y muller de don Gayferos,
neboda de don Roldá.
- 117 Es cala la ma á la bossa
y un florí d' or li doná.
—Pren axò, bon catiuet,
que tengas per refrescar.
- 121 —Grans mercès, bon cavaller,
per la vostra caritat;
de tals refreschs com aquest
quisvuya en pot acceptar.
- 125 —Ara me dirás, catiu,
al palau per hont s' hi va?
—Seguiu carré amunt que 's troba
al fons la plaça real,

- 129 mirauvos be les finestres,
mirau molt be 'ls finestrals;
un n' hi ha hont hi conversan
les senyores mes galants.
- 133 Gayferos se 'n hi anava,
se 'n hi va tot passejant,
dona una volta á la plaça
y fa reculá 'l cavall;
- 137 el cavall sempre recula
á sota d' un finestral.
La senyora n' es entesa,
á la finestra guaytá;
- 141 la bella en finestra estava,
que dava goig de mirar.
Quan va veure al cavaller
el seu cor tot s' alegrá,
- 145 y fentli mocadorades:
— Cavaller, veniu ençá,
que sou cavaller de França
no m' ho podeu amagar;
- 149 per quan á França torneu
una carta 'us vuy donar
que la deu á don Gayferos
ò á mon onclo don Roldá.
- 153 Set anys qu' estich entre moros,
cercan ferme renegar;
tres reys son qui me pretenen,
reyna 'm volen coronar.

- 157 Ja dirèu á don Gayferos
que me vengà á rescatar,
que si prest no me rescata
mora m' hauré de tornar.
- 161 —No 'us espanteu, noble dama,
bon coratge heu d' agafar;
per dar carta á don Gayferos
á mi me l' heu de donar;
- 165 veniu, veniu, Elisenda,
que vos vench á deslliurar.
La dama que sent axò
ja no 's pogué deturar,
- 169 d'alegría que tenia
per la finestra 's tirá.
Gayferos axampla 'ls braços
tot dret damunt del cavall,
y en les ales de la capa
- 173 á n' Elisenda ampará.
Com la tengué dins els braços
quín abraç se varen dar!
- 177 «Ara es hora, cavallet,
ara es hora de volar.»
Un moro que los va veure
ja s' ha posat á cridar:
- 181 «Moros, moros, á les armes,
que un cavaller cristiá
se 'n ha portat n' Elisenda,
la 'n ha vengut á robar.

- 185 De prompte sonan trompetes,
tamborinos y tabals,
los set portals de la vila
totduna varen tancar,
- 189 y les banderes de guerra
els torrers varen alçar.
Donan la volta á la vila
y per lloch poden passar.
- 193 —Elisenda, n' Elisenda,
¿per hont haurèm d' escapar?
—No desmayeu, don Gayferos,
Deu del cel nos aydará:
- 197 si 'l cavall fos tan valent
com el del onclo Roldá,
que 'n estrènyerli la cingla
y en afluxarli 'l pitral
- 201 traspassava set murades
y no 's feya dany ni mall
—Si aquell cavall les saltava,
també aquest les saltará.
- 205 Aferraume per la cinta,
jo 'us agafaré les mans;
y clavant els esperons
fins á rajarne la sanch,
- 209 lo cavall pega una fua
y la murada saltá.
Els moros se 'n talayaren
y 'ls seguexen camí avall,

- 213 baxan fent gran polsaguera
tot corrent y tot cridant.
Gayferos veu un boscatge
y allí va á descavalcar.
- 217 —Els moros veig que s' acostan,
be n' hauré de batallar;
ací romandrèu segura
fins que vos torn á cercar.
- 221 Ja veuen un rellamp d' armes
que á tots dos va enlluhernar.
—No 'us espanteu, Elisenda,
jo 'ls mostraré á batallar.
- 225 Elisenda s' agenoya
y se va posá á resar.
Gayferos pren l' investida
per los moros deturar,
- 229 y aquest vuy, aquest no vuy
feune tanta mortandat
qu' en mitg de la gran estesa
molts de ferits van cridant:
- 233 « ¡Anrera, moros, anrera,
qu' es un cavallé encantat;
es don Roldá, ò es Oliveros,
ò es un diable infernal! »
- 237 De tants de moros com eran
un sol de viu ne quedá
perque digués á 'n els altres:
« Gayferos sab batallar. »

- 241 N' Elisenda l' esperava
esclatantse de plorar.
La trista le 'n veu venir
que brollava tot de sanch.
- 245 —Cavaller que axí bataya
algunes nafres durá;
digaumho, que faré benes
de les teles del brial.
- 249 —Jo no port ninguna nafra
que haja de mester curar;
facem via, facem via,
que no hi haja de tornar.
- 253 Caminant per ses jornades
ja han vist armes llambrejar.
—Axò deurán esse 'ls moros
y n' hauré de batallar.
- 257 Els cavalls se conegueren,
començaren á eguinar.
—No, no, axò no son els moros,
son els comtes mos companys
- 261 que vos surten á camí,
vos venen á galejar.
Tots arribaren á França
que davan goig de mirar.
- 265 Les festes que á París feren
no son per dir ni comptar
al tornarne don Gayferos
sa muller de rescatar.

XXII

DONZELLA QUI VA Á LA GUERRA

CATALUNYA

Bagá,
Campdevánol,
Gombreny,
Puigcerdá (F. M.),
Ripoll,
Tortellá.

43

ARMADA n' está la guerra,
no hi ha pas remissió;
l' han cridada tots dos regnes,
el de França y 'l d' Aragó.

5 «Ara cap á mes veyeses
á la guerra hay d' anar jo
que 'n tinch les forces perdudes
per servir al meu senyor.

9 L' orde ja n' es arribada,
m' han fet llegir lo pregó
y no tinch ningú que vaja
á posarse en el meu lloch.

13 Malehida la Comtesa
ab sa generació,
m' ha dexat ab quatre filles
sens parirne fill baró.»

- 17 Les filles se 'l escoltavan,
va respondre la major:
— Donaume les armes, pare,
que jo hi aniré per vos.
- 21 — Massa te conexerian
ab el cabey llarch y ros.
— Ab uns quants cops d' estisores
serán curts com los duys vos.
- 25 — Tens les mans y peus de nina,
foren prou conexedors.
— Donaume les vostres botes,
ja m' hi posaré cotó.
- 29 — Tens el si de dona feta,
seria conexedor.
— L' amagará la cuyraça
y l' estrenyerá 'l gipó.
- 33 Dexaumhi anar á la guerra,
que no 'n quedarèu felló;
no tingau por que 'm conegan,
que no 'm conexerán, no.
- 37 El cavall blanch ne voldria
y 'ls gorniments brodats d' or,
y una capa de viatge
vorajada de galó.
- 41 Com té 'l cavall y la capa,
bona sella y bon bridó:
— ¿Sabeu què voldria, pare?
vostra espasa, la millor.

- 45 Con ha tinguda l' espasa:
—La daga voldria jo.
Y quan té totes les armes:
—Ara 'm falta un altre do;
- 49 donaume un parey de patges
que un faça 'l mut, l' altre 'l sort,
perque, escoltant lo que 's diga,
m' avisen á mi de tot.
- 53 Y axí parteix á la guerra
al devant del esquadró,
y per tothom s' anomena
Comte Carlos d' Aragó...
- 57 Tres anys ha feta la guerra
peleant sense temor,
y té fama 'l jove Comte
de valent guerrejador.
- 61 El fill del Rey l' acompanya,
li ha posat molta d' amor
y se 'l mira y se 'l remira
d' un esguart tot amorós...
- 65 —Mare Reyna, mare Reyna,
jo n' estich morint d' amor;
els ulls blaus que té don Carlos
son de dama, d' home no.
- 69 —¡Ay fill meu, quína follía!
¿serèu fat per creure axò?
no pot ser que 'l valent Comte
sia dama y no baró.

- 73 —Mare Reyna, mare Reyna;
no trayeix axí l' amor;
els ulls blaus que té don Carlos
son de dama, d' home no.
- 77 —Un consell vos donaria,
un consell ara vos do,
y si don Carlos es dama
be 'u farà conexedor:
- 81 convidets, fill meu, al Comte
á passejar pel nostr' ort,
meneulo á veure les fexes
de tota mena de flors,
- 85 y com dames y donzelles
les tenen afició,
si 'l Comte Carlos es dona
no mancará á ferne un pom.
- 89 Don Carlos se l' ha pensada,
cuy naronges y llimons
per tirarne á les cambres
que guaytan del mirador.
- 93 Trau la daga y d' un bell arbre
se 'n ha tallat un plançó,
y mentres que se passejan
s' entreté á ferne un bastó.
- 97 També hi ha baxat la Reyna
á passejarse per l' ort
y ell pels caminals escampa
murtra, roses y timó.

- 101 — Mare Reyna, mare Reyna,
no 'u ha fet conexedor;
mes els ulls blaus de don Carlos
son de dama, d' home no...
- 105 — Altre consell vos daria,
un altre consell vos do:
convidets, fill meu, al Comte
perque venga á diná ab vos;
si seu en cadira baxa
y dexa la de repòs,
si no beu vi ni 'l pa llesca,
si se fa lo vergonyós;
- 109 si 's veu que dexa les molles
per pendre de ran del òs,
llavors, sí, creuré que 'l Comte
sia dama y no baró.
- 113 Don Carlos se l' ha pensada,
pren cadira de repòs,
y encara trobantla baxa
s' hi fa coxí del capot;
- 117 llesca del pa com els homens,
sovint s' acosta 'l porró,
y de totes les viandes
se posa 'l bocí millor.
- 121 — Mare Reyna, mare Reyna,
no 'u vol fer conexedor;
mes els ulls blaus de don Carlos
son de dama, d' home no.
- 125

- 129 Hem anat á la cacera
y caça tan be com jo,
hem jugat á la pilota
y la juga molt millor.
- 133 Y en tot y açò 'l Comte Carlos
dama n' es y no baró;
y ay mare, la meva mare,
jo 'n mori per ses amors...
- 137 —Altre consell vos daria,
un altre consell vos do:
convidets, fill meu, al Comte
un vespre á dormir tots dos;
- 141 si don Carlos ne fos dama
noy volrá consentir, no;
y si es cas hi consentia
ja 'u conexeriau prou.
- 145 Lendemá la mare Reyna
troba son fill tot plorós.
--Ay fill meu, ¿qu' es lo que'us passa?
¿quina nit heu tingut vos?
- 149 —Mare Reyna, mare Reyna,
jo n' estich morint d' amor,
que 'ls ulls blaus que té don Carlos
son de dama, d' home no.
- 153 A nit entrant á la cambra
va portar un guitarró,
digué que may s' adormia
si abans no 'l tocava un poch,

- 157 y s' entretingué á sonarlo
fins que me reté la són.
Con la claró 'm despertava
l' he vist ja vestit del tot...
- 161 —Altre consell vos daria,
un derrer consell vos do
perque dexeu tal fal-lera
y conegau vostra error:
- 165 convidets, fill meu, al Comte,
de dia, á nadar els dos;
si es dama, traurá una excusa
per dexar d' anarhi ab vos,
- 169 y si es cas que 'us acompanya
ho sabrèu per clar llavors.
—Mare Reyna, mare Reyna,
tant si s' excusa com no,
- 173 els ulls blaus que té don Carlos
son de dama, d' home no;
y ay mare, la meva mare,
jo 'n mori per ses amors!...
- 177 —Hem d' aná á nadar, don Carlos,
que fa molta de calor.
—Dexaume cridar al patge
que 'm done l' axugador.
- 181 Con foren á ran de l' aygua,
al rabeig del nadador,
don Carlos ja se 'n despulla
y 's descalça sens temor;

- 185 ab calçotets y camisa
 se va axugant la suhor...
 Mentrestant que 's dessuhava
 n' arriba un seu servidor,
- 189 cuytat li dona una carta
 y ell la llitg ab gran tristor.
 —Adeu, Príncep, adeu, Príncep,
 ¿voleu res per Aragó?
- 193 La guerra n' es acabada
 y á casa hi fas falta jo.
 Mes germanetes m' escriuen
 que mon pare está á la mort...
- 197 El fill del Rey l'acompanya,
 no 'l dexe pas partir sol.
 Con al seu castell arriban
 troban al pare sa y bo.
- 201 —Per vos, pare, he fet la guerra
 porque 'us manca fill baró;
 pels ulls blaus me va conèixer
 el Príncep mon companyó,
- 205 si pels ulls m' ha coneguda,
 per cap altra cosa no;
 si vol res de vostra filla,
 ell que 'us diga lo que vol...
- 209 No passaren gayres dies
 casats ne foren els dos;
 de les festes de llurs nocés
 se 'n parlará per tot lo mon,

XXIII

LA MALA NOVA

ò

LA MORT DEL CAVALLER

CATALUNYA

Andorra, — Artícs de la Vall d' Aran,
Bagá, — Bruguera,
Camprodon, — Caralps, — Collsacabra (J. C.),
Monistrol de Calders (F. C.), — Monistrol de Mon-
serrat,
Prats de Molló,
Ripoll,
Sant Feliu Saserra, — Sant Johan de les Abadesses,
— Sant Johan Despí,
Taul, — Tordera (J. R.),
Vilamajor (P. P.).

44

JA s' han fetes les crides,
gran guerra hi té d' haver;
Ay viva l' amor, viva,
viva l' amor primer,
el Rey mana quey vajan
viva l' amor y la rosa,
comtes y cavallers.
viva la rosa al roser.

5 Si'y han d' anar los nobles,
los qui no 'u son també;
aquell quey farà falla
escapçat n' ha de ser.
9 El Comte de l' Aronge
n' es capitá primer,
hi ha d' anar per força
ab los soldats que té.

- 13 Casat de nou ¿còm dexa
el Comte á sa muller?
li'n reca de dexarla
de tan bonica qu' es.
- 17 El Comte de l' Aronge,
per mes que li'n sab greu,
un bon matí se lleva
y fa cridar sa gent.
- 21 Ne fa aubardar les mules
pels moços bagatgers
y al pati les carreguen
de tot quant s' es mester.
- 25 Fa apareyar ses armes
millors al escuder,
y ja ha manat als patges
qu' ensellen son corcer.
- 29 —Adeu, gentil Comtesa,
gentil Comtesa, adeu;
me'n vaig ara á la guerra
per obehir al Rey.
- 33 —Ay Comte, lo boñ Comte,
ay Comte, no 'm dexeu!
ò si haveu de dexarme
digau ¿quán tornarèu?
- 37 —Per la Pasqua florida,
Comtesa, tornaré,
y si no es per la Pasqua,
per Sant Johan qui ve...

- 41 Les Pasques son passades
y Sant Johan també,
y 'l Comte de l' Aronge
no ve, encara no ve.
- 45 La dama cascun dia
ses gales se vesteix,
se 'n posa roba á rauja
llogada sobrebé
- 49 y se 'n puja á la torra
mes alta del castell
per veure si ve 'l Comte,
y 'l bon Comte no ve...
- 53 Ja veu venir sos patges,
sos patges y escuder,
vestits de dol ne venen,
gramalles fins als peus.
- 57 —Ay patges, los bons patges,
¿quina nova 'm portets?
—Ay Comtesa, la nova
no la vulgau saber;
- 61 quan la vos haurèm dita
les robes mudarèu,
despullantvos les gales
de dol vos vestirèu.
- 65 Entreusen á la cambra
que ja 'us ho esplicarèm;
senteuvos en cadira,
tot vos ho comptarèm.

- 69 El Comte de l' Aronge
mort y soterrat n' es...
Con sent la trista nova
la dama s' esmorteix.
- 73 Despres plora y mes plora
son mal sense remey,
no pot aconsolarsen
y torna á plorar mes.
- 77 —No ploreu tant, Comtesa,
tan bona fi que ha fet;
n' es mort á la batalla
com capitá valent.
- 81 —Ay patges, los bons patges,
¿hont té l' enterrament?
—La tomba li'n han feta
al peu d' un alt xiprer.
- 85 A la branca mes alta
s' hi posa un esparver
que diu en son llenguatge:
«Deu perdó al cavaller.»
- 89 A cada cap de tomba
han plantat un roser
*Ay viva l' amor, viva,
viva l' amor primer,*
hont canta la calandria
viva l' amor y la rosa,
y 'l rossinyol també.
viva la rosa al roser.

45

El Rey n'ha fetes crides,
ò las ha fetes fer,
que 'ls cavallers y comtes
á la guerra han d'aner.

5 Lo Príncipe de Noronja
diu que no hi vol aner,
té la dona bonica,
no la 'n gosa dexter.

9 Lo Rey mana que hi vaja,
sino 'l farà escapcer.
Per fi se 'n determina
com no té mes remey.

13 —Sogra, la bona sogra,
guardaume ma muller;
me 'n tinch d'aná á la guerra,
que axí m'ho mana 'l Rey.

17 Me 'n tinch d'aná á la guerra,
no sè quán tornaré,
si tornaré per Pasqua
ò per la Trenité.

21 —Adeu, esposa aymada,
per Pasqua tornaré.

25 La Pasqua ja es passada,
la Trenitat també,
y de la guerra encara
no torna 'l cavaller.
La dama 's fa en finestra
veure 'l Príncipe si ve.

- 29 Ne veu venir sos patges
tots vestits de dolé.
—Ay patges, los meus patges,
¿quines noves portets?
- 33 —Les noves nè son tristes,
no les vulgau saber;
entreusen dins la cambra,
vestiusen de dolé;
- 37 el Príncep de Noronja
n' es mort y subterré;
n' es mort d' una llançada
d' un altre cavaller.
- 41 Tots los comtes y nobles
gran enterro li han fet;
la roba ab que 'l vestian
millor no 's fa pel Rey;
- 45 á cada punt d' aguya
fil d' or ò perla hi té,
á cada estisorada
n' hi posan un clavell.
- 49 —Digaume, los bons patges,
la tomba ¿ahont la té?
—Li 'n han feta la fossa
sota d' un naronger.
- 53 Á cada corn de tomba
hi ha nat un roser
que fa les roses blanques
y vermelles també.
- 57 Á cada roser canta
de bon matí un aucell
que diu en son llenguatge,
com si 'l mort ho digués:
- 61 «Viuda, gentil viudeta,
torneuse á marider,
que l' estament de viuda,
Princesa, no convé.

- 65 Cent nobles hi ha á França,
y á fora encara mes,
que 'us volen per esposa,
que 'us cercan per muller.»
69 —Un any he estat casada,
un any viuda estaré,
con l'any de dol s'acabe
per monja 'm tancaré.

46

- A França, de bons pares,
ha nat un bell infant,
al cap de los tres dies
lo 'n van á batiar.
5 Lo Rector ja 'n demana
¿còm s'ha de anomenar?
—Malbruch, los padrins diuen.
—Malbruch donchs se dirá.
9 Als cinch anys á l'escola
lo 'n fan estudiar;
con los quinze anys complia
un mestre n'era ja.
13 Llavors totes les armes
va apendre de jugar,
y per valent, tan jove,
cavallé'l van armar.
17 Con los vint anys complia
lo parlan de casar
ab una hermosa dama
de grans habilitats.

- 21 Lo dia de les bodes
una carta arribá,
lo Rey ab esta carta
l' envia á demanar.
- 25 Malbruch se 'n va á la guerra,
no sab si tornarà
per les festes de Pasqua
ò per la Trinitat.
- 29 Les festes son passades,
Malbruch no ha pas tornat.
La dama 's fa en finestra
per veure si vindrá.
- 33 Ja veu venir dos patges,
vestits de dol ne van.
—Ay patges, los meus patges,
¿quina nova 'm portau?
- 37 —Dama, la trista nova
massa 'us farà plorar;
Malbruch es mort en guerra,
n' es mort y soterrat.
- 41 Malmès d' un colp de llança
lo verem espirar.
De flors tota voltada
la seua tomba está;
- 45 n' está en una pineda
al peu d' un roquiçar.
Un francolí tot dia
demunt hi va á cantar;
- 49 les ales té vermelles,
lo bech sobredaurat
y diu en son llenguatge:
«Deu l' haja perdonat.»

*Ay de mi, quina pena,
ay de mi, quin esglay!*

XXIV

LA DRUDA

ò

LA MORT DE LA MALA MULLER

CATALUNYA

Alcover (A. Ll.),
Barcelona,
Camprodon, — Caralps,
Dosquers (J. R. B.),
Escaldes d' Andorra,
Folgaroles (J. V.),
Gòsol,
Hostalrich,
Isona,
Montargull,
Oliana,
Puigpardines,
Ripoll,
Sant Cugat del Vallès, — Sant Feliu de Codines
(I. P.), — Sant Johan Despí (P. N.), — Sarroca de
Bellera,
Tordera (J. R.),

BALEARS

Mallorca. — Menorca. — Esvissa. — Formentera.

47

(De Catalunya.)

SI n' hi ha una galant dama
que 'n té á fora 'l seu marit;
se 'n es anat á la guerra,
set anys trigará á venir...

5 Ja li pican á la porta
á dotze hores de la nit
al temps que se despullava
per anarsen á dormir.

9 «Si fos don Francesch qui pica
neta aniria á obrir,
mes si es mon marit que torna,
primer m' hauré de vestir.»

13 Tornan á picar y cridan:
—Bona amor, baxau á obrir.
Ella guayta á la finestra
y pregunta : — ¿Quí hi ha ací?

- 17 ¿quí s' es en aquestes hores
 que la porta 'm vol fé obrir?
 —Don Francesch som, mi senyora,
 aquell que vos sol servir,
21 aquell qui 'us servia á taula,
 á la taula y en el llit.
 —Si es don Francesch qui 'm demana
 baxaré sense vestir.
- 25 La clau ab l' una ma agafa,
 pren ab l' altra 'l candelich
 y devallant de l' escala
 se li gira un dels tapins.
- 29 Axís que obria la porta
 li apagan el candelich.
 —¡Válgam Deu, quína n' heu feta!
 no 'u soliau fer axí.
- 33 —No 'us espanteu, vida mia,
 no es mester llum per dormir.
 Al carrer he mort un home,
 no 'm convé pas esser vist.
- 37 —No temau, no, que se 'n vinga
 la Justicia per ací;
 cavaller, no hi ha que témer,
 so amiga del algutzir.
- 41 La ma, don Francesch, donaume,
 no ençopegueu per ací.
 —Hi sé 'ls passos á les fosques,
 prou sabré trobá 'l camí.

- 45 Els dos per la ma s' agafan
y se 'n van dret al jardí;
si l' un fa ramells de roses,
l' altre 'ls fa de llessamí.
- 49 En cadires d' or se seuen,
li descalça 'ls borceguins,
y, rentat, les carns li frega
ab los rams que 'n han cullit.
- 53 Prompte mana á ses criades
que paren el millor llit,
quey posen llançols de seda,
coxineres de satí,
- 57 y per cobertor la vánova,
vánova de carmesí,
y tregan camisa blanca
perque puga ben dormir.
- 61 A la cambra 'ls dos se 'n pujan
per anarse á 'n el llit;
al entrantne de la cambra
cavaller llança un sospir.
- 65 Passa un' hora, en passan dues,
paraula no 's varen dir.
Al començá á trencar l' auba
ell torna á fé un gran sospir.
- 69 —Don Francesch, ¿quína 'us en passa?
no 'u soliau fer axí,
soliau folgar y riure
fins á l' hora del matí.

- 73 ¿Teniu por de la Justicia?
 ací no hi ha pas perill.
 ¿Teniu por de la maynada?
 tothom dorm en el seu llit.
- 77 Mon marit es á la guerra,
 ¿tindrèu por del meu marit?
 Trigará á tornarne encara,
 ni may que 'n puga venir.
- 81 ¿Temeu qualque malaltía
 ò estau cansat del camí?
 —No tinch por de malaltía
 ni 'n so cansat pel camí,
- 85 sino que pensant n' estava
 ¿quíns son els meus propis fills?
 —Don Francesch, dos son ben vostres,
 lo mitjá y lo mes petit.
- 89 —Y del hereu ¿quí es son pare?
 la veritat m' heu de dir.
 —Del majoret n' es son pare
 lo traydor del meu marit.
- 93 —Ara qu' heu parlat, senyora,
 be 'n merexeu un vestit,
 un vestit de llana blanca
 ab collar de carmesí;
- 97 lo vestit darrer que 's porta,
 ben tallat y mal cosit,
 que 'us servesca de mortalla
 per anar al cementir.

- 101 Ja escriuré á la vostra mare
perque 'l vos vinga á cosir,
y faré que l' aymant torne
per aydarlon á vestir.
- 105 —¡Ay trista de mi, mesquina,
ara he parlat per morir!
—Callarèu donchs pera sempre,
ja que ho heu volgut axí.
- 109 La confessió 'us cal dirne,
y que Deu la 'us vulga ohir.
La pren per la cabellera
y la trau fora del llit.
- 113 Li dona tres punyalades;
la primera fa un gran crit,
la segona cau en terra,
la tercera va morir.

*¡Ay dama, la galant dama,
quí 'us ho havia de dir
de morir á punyalades
de ma de vostre marit!*

48

(De Catalunya.)

- Cavaller se 'n va á la guerra,
á la guerra ja es partit,
y quan n' es á mitjan costa
torna atrás per dá un avís.
- 5 A sa muller encomana
que no gos la porta obrir ·
á cap cavaller qui hi truque
ni de dia ni de nit...
- 9 Pegan tres truchs á la porta
al punt de la mitja nit.
«¿Quí serà aquest que ara truca
y me priva de dormir?»
- 13 Jo sabés qu' es don Francisco
despullada iria á obrir;
si es un altre, que s' espere,
me vuy calçar y vestir.»
- 17 Trau el cap á la finestra:
—Ola, ola, ¿quí va ací?
—Don Francisco, noble dama;
l' aymant qui vos sol servir.
- 21 —Esperaume una estoneta,
vuy encendre 'l candelich.
—Ay! no baxeu llum, senyora,
ay no 'n baxeu, no, per mi.
- 25 Crida una de ses criades
que cuyte á baxar á obrir.
Li 'n ha feta de resposta:
—Mestressa, devallaus hi

- 29 no hi vull baxar á estes hores,
que no son hores d' obrir.
Ja 'n mana á un' altra criada
que 's moga á obrir tot seguit.
- 33 —Baxauhi vos, mi senyora,
que per vos té de servir.
—Ay mal hajan les criades
que no vulgan obehir.
- 37 —Ay mal hajan les mestresses
que al esser fora 'l marit
tenen por de dormir soles
y ab altre volen dormir...
- 41 Tota nueta en camisa
ella se 'n debaxa á obrir,
y se 'n va á la lluquetera
primé á encendre 'l candelich.
- 45 La llum se li es apagada
al obrirne lo portich.
—Malehida la portella
y 'l vent que fa aquesta nit.
- 49 —No flastomeu, galant dama,
sé les prátigues d' ací.
No 'l tornasseu pas á encendre,
la Justicia 'm va seguint;
- 53 á la plaça he mort un home
y m' encalça l' algutzir.
—No temau á la Justicia,
la Justicia no ve ací;
- 57 va pels hostals y tavernes
ahont venen del bon vi.
Ja la 'n pren per la ma blanca
y se 'n entran cap á dins.
- 61 Ja li renta peus y cames
ab aygua de romaní,
y ab la de roses los passa
per poderne ben dormir.

- 65 Li 'n dona camisa blanca,
blanca com un satalí,
y se 'n pujan á la cambra
per anarsen á dormir.
- 69 Quan son adalt de la cambra
lo llit torna á ben guarnir
posanhi llançols de seda,
conxa y coxins de satí.
- 73 Quan el cavaller s'hi afica
n'arrenca un amarch sospir.
Tocan la una y les dues,
don Francisco res vol dir.
- 77 No sossega ni descansa,
ni s'ha pogut condormir.
Quan vingué á la matinada
un sospir torna á sentir.
- 81 —¿No 'm diriau, don Francisco,
què teniu qu' estau tan trist?
Fort enuig ò grossa pena
m'apar que deveu tenir.
- 85 L'home qu' heu mort á la plaça
¿tal vegada 'us ha ferit?
¿Temeu á la gent de casa?
¿teniu cap recel de mi?
- 89 —No tem el servey de casa
ni recels ja puch tenir.
Rumiant ara m' estava
¿quánts de fills teniu de mi?
- 93 —Be 'u sabeu prou, don Francisco,
lo major y lo mes xich;
lo mijanet no es pas vostre,
n' es del vil del meu marit.
- 97 —No li digau vil, senyora,
qu' ell vos podria sentir.
—¿Còm aquell ho sentiria
si es tres dies lluny d' ací?

- 101 — Be me 'n diriau, senyora,
¿quánt temps trigará á venir?
— Mon marit es á la guerra,
ni may que 'n pogués exir;
- 105 si escapás de les llançades
quey donan els sarrahins,
quan ne será á la tornada
mal llamp lo puga ferir.
- 109 — No flastómes, mala dona,
que 'l teu marit es ací,
pensas tenirlo á cent llegues
y 'l tens dintre del teu llit.
- 113 Posa los genolls en terra,
te 'n regalaré un vestit,
un vestit de llana negra
ab lo coll d' un carmesí.
- 117 Pots escriure á don Francisco
que 't porti lo dol per mi,
ja que ses amors son causa
de que ara vas á morir.
- 121 — Ay marit, abans no 'm mates
tres paraules déxam dir.
Trau el cap á la finestra
y estes paraules va dir:
- 125 « Fadrines, casades, viudes,
preneu exemple de mi,
quan vos truquen á la porta
no baxeu soles á obrir;
- 129 pensant que al ayment obria
som obert al meu botxí... »

Posá 'l cap á la pilona
y ab s' espasa loy partí.

Ay que mes ay! ay de mi!

49

(De Catalunya.)

- El temps que jo seré á fora
cap home ha d' entrar ací;
ni que tusten á la porta
á ningú baxes á obrir.
- 5 Cavaller se 'n va á la guerra,
y quan es á mitg camí,
sospitantse de sa dona
gira en gropa lo rocí...
- 9 Ja li 'n tustan á la porta
á deshora de la nit.
«Sapigués qu' es don Francisco
no 'm caldria pas vestir;
13 si 'n es el marit que arriba
me 'n aniria á vestir.»
Surt del llit á la finestra
y demana: —¿Quí hi ha ací?
- 17 ¿quí tusta en aquestes hores,
que no son hores d' obrir?
—Don Francisco es, qui 'us suplica
que li devalleu á obrir.
- 21 —Si es don Francisco, en camisa
y peu descalç vaig á obrir.
Al obrir, el llum li apagan:
—Válgam Deu, ¿quí hi haurá ací?
- 25 No tinch mes foch en tot casa
per encendre 'l candelí.
—No es mester llum, mi senyora,
no cal encendren per mi.

- 29 Esta nit he mort un home,
 la Justicia 'm deu seguir.
 —No tingau por, don Francisco,
 no 'us cercarán per ací.
- 33 Deume la ma, que á les fosques
 no entropeceu per ací.
 —Los passos d' aquesta casa
 prou los tinch ben resseguits.
- 37 Tot pujantsen per l' escala
 don Francisco fa un suspir.
 —No suspireu, don Francisco,
 cap por haveu de tenir;
- 41 mon marit es á la guerra,
 les criades son al llit.
 Quan foren dalt de la cambra
 cadira d' or li serví
- 45 per rentarli peus y cames
 ab aygua de llessamí,
 y per axugarlo ab roses
 perque puga ben dormir.
- 49 Van estar tres ò quatre hores
 que paraula no 's van dir.
 Cavaller no dorm ni parla,
 mal á pler s' está en el llit.
- 53 Quan ja 'l dia clarejava
 torna á fer altre suspir.
 —¿Estau malalt, don Francisco?
 No 'u soliau fer axí,
- 57 soliau folgar y riure
 del vespre fins al matí.
 ¿A què ve tanta tristesa?
 ¿teniu cap enuig de mi?
- 61 —Ara jo estava pensant
 ¿quíns dels tres son los meus fills?
 —Be 'u sabeu vos, don Francisco,
 m' apar que no 'us ho cal dir;

- 65 don Francisco, tots son vostres,
tots son vostres los meus fills,
fora 'l mes grandet de tots
qu' es del fals del meu marit.
- 69 —¿Quán tornaré de la guerra?
¿vindrà prest vostre marit?
—Mala llançada de moro
li puga 'l cor mitgpartir;
cada dia res un credo
- 73 perque may puga venir.
—Réal ara donchs, malvada,
perque ara vas á morir.
- 77 Ella se 'l mira y remira
y veu qu' es el seu marit.
—Sé qu' he de morir d' aquesta,
¿sabs lo qu' has de fer de mi?
- 81 n' agafas la teua espasa
y la 'n passas dels meus pits.
—Ho faré; abans que 'l sol isca
portarás un llarch vestit,
- 85 un vestit de blanch y negre
tot forrat de carmesí;
pots cridar á les criades
que te 'l ayden á cusir.
- 89 Pots cridar á don Francisco
que t' ajude á be morir...

Si la 'n fa seure en cadira
y 'l cor li va mitgpartir.

50

(De les Balears.)

Abans de trencar el dia,
abans de sortir el sol
li han enramades les portes
y les finestres de flors.
5 No l'ha feta l'enramada
cap pagès ni cap mosson,
qui l'ha feta es don Francisco,
el fill del Emperador.
9 Qui l'ha feta l'enramada
se'n va abaix del seu balcó,
y tocant una viola
li canta aquesta cançó:
13 «Rosa fresca, rosa bella,
ramell de la bona olor,
si sabesseu, vida mia,
lo mal qu' es el mal d' amor,
17 pensariau que jo n' era
vostro primer aymador
y que sempre serèu, sempre,
la estimada del meu cor.
21 Jo pogués dormir, senyora,
una nit sense temor
dins una cambra tancada,
en un llit de flors amb vos...»
25 — Si aquest gust teniu, gran jove,
anit seria ocasió,
que 'l marit es á la caça
per les planes d' Aragó.

- 29 — Si 'l marit es á la caça,
mal lo cacen á ell els llops,
y les áligues li mengen
els seus cans y 'ls seus falcons;
- 33 ò, á lo bo de la cacera,
mal li surtan malfactors
y li peguen punyalades
fins atravessarli 'l cor.
- 37 Com deya aquestes paraules
toca á la porta 'l senyor.
— Devalla á obrir, estimada,
al marit y servidor.
- 41 — Baxauhi sens por, senyora,
anau á obrir al traydor,
jo 'm amagaré pel porxo
ò botaré pel balcó...
- 45 — ¿Què tens, què tens, muller mia,
que has mudada la color?
¿tens algun amich á casa
y me vens amb falsa amor?
- 49 ¿Has feta pau amb el moro
y vas de trahició?
¿ò has tastat del vi que dona
als qui 'n beuen tremolor?
- 53 — Jo no he fet pau amb el moro
ni 'us vaig de trahició,
sino qu' he perdut les claus
que tancan el dormidor.
- 57 — No tremolis per les claus,
¿tremolarás per axò?
Si les claus eran de plata
ja te les faré fer d' or.
- 61 ¿De quí s' es aquesta capa
que veig en el penjador?
— Vostra, vostra, que 'l meu pare
l' ha enviada vuy per vos.

- 65 —Dona gracies á ton pare,
digues qu' estim el favor,
mes á mi no 'm mancan capes
de tan bones ò millors.
- 69 ¿De quí es aquella espasa
que veig en aquell recó?
—Vostra, vostra, que 'l meu pare
també l' envia per vos.
- 73 —Jo coneix aquesta espasa,
tu 'm vas á traició;
l' espasa es de don Francisco,
el fill del Emperador.
- 77 Con sentí axò don Francisco
se va amollar pel balcó.
Ella als peus se li agenoya
y li demana perdó.
- 81 —Jo vuy que ton pare venga,
que veurá la teua mort...
- Ací teniu vostra fiya
que m' ha fet traició;
he volgut que vos venguesseu
per matarla davant vos.
- 85 —Cavaller, no la deshonres,
honrada la 't doní jo.
- 89 —Axequèt idò, senyora,
per aquest pich te perdon,
pero si un altre hi tornas
no hi haurá remissió!...
- 93 —Bondat, bondat, senyoreta,
sopa prest, colguèt dejorn,
jo me 'n vaig á la caçada,
fins demá vespre no torn...

- 97 Ella ha sopat y se colga
com ho mana el seu senyor,
y al cap d'un poquet que geya
á la porta sent tres tochs.
- 101 —¿Quí es qui toca á la porta
y no me dexa dormir?
—Senyora, som don Francisco
que vos vench á divertir.
- 105 —Vaya, vaya, don Francisco,
que la nit es per dormir.
—Si no devallau, senyora,
me trobarèu mort ací.
- 109 —Ja cridaré á mes cambres
que vos baxarán á obrir.
—Jo no vuy, no, les cambres,
vos mateixa heu de venir.
- 113 Devalla en camí blanca
y çabateta tapí.
Mentres que obria sa porta
ell n'hi apaga el candelí.
- 117 —Vaya, vaya, don Francisco,
no'u soliau fer axí,
sino content y alegre
les hores d'estar ab mi.
- 121 —Callau, que ara he mort un homo
y m'encalça l'esgotzir;
si la claror del llum veyia
sabria que som ací.
- 125 —No tengau por, don Francisco,
el temps qu'estarèu amb mi.
Ella se'n puja á la cambra
y ell darrera la seguí.
- 129 Con va esser dalt de la cambra
li lleva los borceguins
y li axurria les cames
d'aygos fines d'alambichs.

- 133 Li dona camía blanca,
li prepara 'l millor llit
y sens dirse cap paraula
els dos se 'n van á dormir.
- 137 Tocan hores y mes hores,
cap dels dos no pot dormir.
Con el dia s' acostava
don Francisco fa un suspir.
- 141 —¿Què suspirau, don Francisco?
no' u soliau fer axí,
sino content y alegre
les hores d' estar amb mi.
- 145 —Pensava amb el cavaller
que jo vaig matar anit;
si deu ser al purgatori
ò si al infern deu patir.
- 149 —¿Còm ha nom el cavaller
que haveu mort aquesta nit?
—L' homo qui de dones fia
de mort no pot defallir,
ventará dalt de la forca
ò dará 'l cap al botxí.
- 153 —Mala paga me donau,
que no vos fiau de mi.
- 157 —Ja que tant ho voleu sebre
ara vos ho vaig á dir;
les senyes del mort, senyora,
son les de vostron marit.
- 161 —Millor, millor, don Francisco,
mes prest ne serèm sortits.
Con sent aquestes paraules
don Francisco fa un suspir.
- 165 —¿Què suspirau, don Francisco?
¿de què suspirau axí?
—Ara n' estava pensant
¿de quí son els vostros fiys?

- 169 —Vostros, vosotros, don Francisco,
del mes gran al mes petit.
Mentres diu estes paraules
don Francisco fa un suspir.
- 173 —¿Què sospirau, don Francisco?
¿de què sospirau axí?
—Ara n' estava pensant
de fervos fer un vestit,
177 una saboyana blanca
forrada de carmesí.
Con sent aquestes paraules
se 'l mira de fit á fit:
- 181 —Ay no, axò no es don Francisco,
es el traydor del marit.
—Crida, crida á don Francisco,
per ell vas ara á morir.
- 185 Ell desembayna l' espasa:
—Agenoyèt á su aquí,
ab la fuya d' esta espasa
el cor te tench de partir.
- 189 —Marit, abans de matarme
quatre mots dexaume dir.
Tragué 'l cap á la finestra
y estes paraules va dir:
- 193 «Escoltau, dones casades,
preniu exemple de mi,
con tendrèu el marit fora
á ningú baxeu á obrir.»
- 197 A la primera espasada
son marit la malferí,
la segona cau en terra
y á sa derrera morí.

XXV

GERINEL-LO

ò

L' INFANTA Y 'L PATGE DEL REY

CATALUNYA

Balaguer (R. M.),
Lleyda,
Organyá,
Ripoll,
Sant Pau de Seguries,
Torelló (M. V. A.),
Vich.

51

SI s' estava en Gerinel-lo,
lo patge que al Rey servia,
neteiant á la finestra
les robes que 'l Rey vestia.
5 L' Infanta se 'l aguaytava
de sa finestra florida:
«Fa mes planta en Gerinel-lo
ab roba de cada dia
9 que no pas lo Rey mon pare
vestit d' or y pedrería;
¡sortada 'n será la dona
que tan gran jove enmaride!»
13 No passa l' espay d' un' hora
que d' amor ja 'l requeria;
l' Infanta sense temença
axí 'l cor li descubria:

- 17 —Ets mes noble, Gerinel-lo,
que l' estel que porta 'l dia,
¿volsten venir á ma cambra
per fermhi anit companyia?
- 21 —No us burleu de mi, l' Infanta,
no us en burleu per la vida;
¿perque som un pobre patge
de mi vos n' haveu de riure?
- 25 —No me 'n rich, no, Gerinel-lo,
que de veres ho volria.
—Digaume, donchs, mi senyora,
¿á quin' hora jo hi puch vindre?
- 29 —Entre les onze y les dotze,
quan el Rey ja dormiria.
Tocan onze, tocan dotze,
Gerinel-lo no venia.
- 33 Quan el Rey se hagué adormit
Gerinel-lo se vestia.
Borceguins de seda 's posa
perque 'l trepitg no sentissen;
- 37 per no sorollar cap moble
la capa als braços tenia.
A la cel-la de l' Infanta
á la una tocada arriba;
- 41 troba la porta tancada
y Gerinel-lo sospira.
—¿Quin es aquest cavaller,
que tan gosat y ardit sia,

- 45 que á les dues de la nit
ronda ma cel-la y sospira?
— Gerinel-lo som, senyora,
que á lo convingut venia.
- 49 — Perdónam, bell Gerinel-lo,
pel sospir no 't conexia.
Se agafan per les mans blanques
y se 'n entran cap adintre.
- 53 Tota la nit festejaren
fins que la son los rendia,
y com marit y muller
á trench d'alba s'adormian...
- 57 Lo bon Rey quan se desperta
crida al patge per vestir-se:
«¡Gerinel-lo!... ¡Gerinel-lo!...»
Gerinel-lo no venia.
- 61 Tres vegades l'ha cridat
y nengú li responia.
— ¡Válgam Deu, què será axò!
¿Gerinel-lo 'm trahiria?
- 65 ò me roba lo castell
ò me deshonra la filla!...
Lo bon Rey felló se lleva
á saber lo que 'n seria;
- 69 va seguint de cambra en cambra
per veure d'hont exiria.
De la cel-la de l'Infanta
la porta en secret obria

- 73 y atançats, sense temença,
los troba al llit que dormian.
Se 'n arrenca de l' espasa
pensant com los mataria;
- 77 si abans serà Gerinel-lo
ò primer la seua filla.
«Si ara jo mat á l' Infanta
lo reyalme ne perdria;
- 81 si jo mat á Gerinel-lo
vaig á deshonrar ma filla;
si jo los mat á tots dos
pert la millor companyia;
- 85 valdrá mes casarlos vuy
al toch de l' Ave María.»
L' espasa desembaynada
entremitg dels dos afica
- 89 perque 'n sia testimoni
á l' hora de la justícia.
Ab la fredor de l' espasa
l' Infanta s' es dexondida:
- 93 —Despèrtat, bell Gerinel-lo,
llévat, llévat, qu' es gran dia.
Gerinel-lo se desperta;
ne coneix l' espasa fina
- 97 que 'l Rey sempre al costat duya,
y tremolant se la mira.
—No tremoles, Gerinel-lo,
ves á aydá al Rey á vestir-se.

- 101 —Infanta, no 'u faré pas,
que 'l Rey me 'n escapçaria.
—Aquí hont tu prenguesses mort
jo també igual lay penria;
- 105 si 'l pare 'ns volgués matar
estona ha que morts seriam.
Ves á la cambra del Rey,
ves á darli lo bon dia.
- 109 —Infanta, no pot esser,
¿còm iré á darli 'l bon dia?
—Veshi, veshi, Gerinel-lo,
jo hi vindré tot de seguida.
- 113 Al entrantne de la cel-la
ja li dona lo bon dia: .
—Deu vos quart lo senyor Rey
ab sa reyal companyía.
- 117 —¿No 'm dirias, Gerinel-lo,
d' hont vens ara tan gran dia?
—Vinch d' un jardí, lo bon Rey,
de regar les satalíes.
- 121 —¿No 'm diries, Gerinel-lo,
de quínes colors n' hi havia?
—Senyor Rey, n' hi ha de blanques,
de blanques y carmesines,
- 125 y sobre totes n' hi ha una
com altra no 's trobaria,
mes flayrosa que la rosa,
rosa vera alexandrina.

- 129 ¡Ditxós qui la cullirá,
 ditxós qui podrá cullirla!
 —Tu l' has cullida, traydor,
 á la cel-la de ma filla;
- 133 si jo tenia l' espasa
 promptament t' escapçaria.
 Mentres deya estes paraules
 l' Infanta á la cambra arriba.
- 137 —Deu vos quart, mon pare 'l Rey
 de vos, pare, un do 'n voldria.
 —¿Quín do vens á demanarme?
 ¿qu' es que vols, Infanta filla?
- 141 —Gerinel-lo, vostre patge,
 per marit meu lo volria.
 —¿Què he de fer sino donarte
 lo que tu abans ja 't prenies?...
145 Ja que 'm he dexat l' espasa,
 casauvos ab alegría.
 Y aquell dia se casaren
 al tocar l' Ave María.

XXVI

LOS TRES ESTUDIANTS

y

LES TRES NINETES TRAYDORES

CATALUNYA

Amer, — Anglès,
Bagá, — Balaguer, — Barcelona (C. B.) (P. C.), —
Bruguera,
Camprodon, — Cervera (A. de B.),
Erilavall, — Escaldes d' Andorra,
Hostalrich,
La Garriga, — La Ral, — La Seu d' Urgell (G. A.),
Manresa, — Molló,
Olot (J. M. y T.),
Palamós (V. P. de A.), — Puigcerdá (F. M.) (J. M. T.),
Ripoll,
Sagás, — Sant Cugat del Vallès, — Sant Feliu Sa-
serra, — Sant Johan de les Abadesses, — Sant
Johan Despí (P. N.), — Sant Martí de Proven-
çals, — Sant Pere de Ribes,
Tagamanent, — Tordera (J. R.), — Torroella de
Montgrí,
Vich (J. G. y T.), — Vilamajor (P. P.).

52

A la vila de Tolosa
n' hi ha tres estudiants
que seguexen els estudis
per esserne capellans.
5 Un dia tot passejantse
voretta del camí ral
ja n' encontran tres ninetes,
tres ninetes molt galants.
9 Ells les en tiran pedretes,
pedretes los van tornant;
les en tiran de molt grosses
y 'n tocaren la mes gran.
13 Les ninetes son sentides
y 'ls en han posat en mal.
Van á trobar Jutge y Batlle,
justicia van reclamant.

- 17 La justicia que 'n demanan,
pendre 'ls tres estudiants.
Jutge y Batlle les n' escoltan,
de tot les van escoltant.
- 21 No triga l' espay d' un' hora
Jutge y Batlle 'ls fan cercar;
ja 'ls en prenen y 'ls en lligan
y á la presó 'ls van menant.
- 25 A la presó que 'ls tingueren
lo mes xich n' está plorant,
lo major len aconsola:
—Germá meu, no plores tant,
- 29 que tenim un oncle á França,
cavaller del Rey Durán.
Demamaré papé y ploma
per escriureli al instant.
- 33 Axí que 'n sabrá la nova
lo tindrèm ací volant;
matará jutges y batlles
y també á llurs escrivans.
- 37 El Jutge s' ho escoltava
per un finestró que hi ha.
—Calleu, calleu, ardots presos,
que d' ací ja 'us en traurán.
- 41 Ací teniu papé y ploma
per escriure á qui 'us vulgau.
Al cap de vint y quatre hores
ja 'ls hi *dona paper blanch*.

- 45 Al cap d'altres vint y quatre
á la forca 'ls van portant.
Quan son al peu de la forca
llur oncle arriba al portal.
- 49 Ja 'n pregunta al portaler:
—¿Tanta gent allí què hi fan?
—Allí endogalan y penjan
tres pobrets estudiants
que 'n seguian els estudis
per esserne capellans.
- 53 —Calleu, calleu, portaler,
que 'n son de la meva sanch.
- 57 Descavalca de la mula
y n'embrida 'l cavall blanch.
—¿No 'm diriau, portaler,
per hont hi seria abans?
- 61 —Preneu la costa solana
y seguiu ribera avall.
De tant que 'l cavall corria
les pedres van foguejant.
- 65 Quan es al peu de la forca
n'han fet lo derrer badall.
Ja 'n destira de l'espasa
y 'ls en trenca los dogals.
- 69 Los fa un bes á cada galta:
«¡Deu vos haja perdonat!»
Se 'n gira al Batlle y al Jutge
que 'ls havian sentenciat:

- 73 —¿No 'm diriau, Jutge y Batlle,
per qu' heu mort als estudiants?
—Cavaller, dexaune 'ls morts;
ja no patexen cap dany;
- 77 n' eran burladors de nines,
robadors de camins rals.
—Mentiu pel coll, los mals jutges,
mos nebots no'u foren may.
- 81 Per llur mort les vostres testes
penjarán sobre 'ls portals.
¡Ay Deu! vila de Tolosa,
be te 'n veurás de trebays!
- 85 Aparteus, dones prenyades,
decanteu vostres infants,
perque també hi reberian
los que no merexen mal.
- 89 ¡Ay tu, vila de Tolosa,
de mi te 'n recordarás;
persones, cases y places
han d' anar á foch y á sanch.
- 93 De les testes dels teus homens
murades se 'n formarán,
y en la sanch de tes donzelles
los cavalls hi nadarán.

53

A la vila de Tortosa
n' hi ha tres estodians
que 'n seguexen els estudis
pera serne capellans;
5 per esse' advocats ò metges,
metges ò cirurgians.

Los estudis qu' ells seguexen
los seguexen festejant.

9 Tot lo dia se passejan
rambla amunt y rambla avall
y ab les ninetes que troban
ells hi van conversejant.

13 Un jorn á les passejades
tres donzelles han trobat,
tres donzelletes boniques
de la flor del diamant.

17 Tots tres les engalantejan,
les ne van galantejant;
ells les ne tiran pedretes,
pedretes los van tornant.

21 Les pedretes qu' ells ne tiran
no son pedres de fer mal,
les pedretes qu' elles tornan
son per encendre la sanch.

25 Amorettes van y venen,
ells ja hi allargan les mans...
— Ab nosaltres; elles diuen,
be 'us hi haurèu de casar.

- 29 Ells les ne fan de resposta:
—Volem esse' estodians.
Les ninetes son traydores,
al Jutge van á trobar:
- 33 —Veni, veni, senyor Jutge,
á agafar tres estodians.
—¿Còm agafarlos, senyores,
si no 'n tenen culpa gran?
- 37 —Que 'ls aprenguen y agarroten,
que ja 'n tenen la bastant.
Ja 'ls agafan y los lligan
y á la presó 'ls van portant...
- 41 El petit s' anuja y plora,
el mitjancer ja no tant,
el mes gran els ne consola:
—No ploreu, los meus germans,
que 'n tenim lo germá á França,
á la guerra ab don Roldan;
tan bon punt com ell ho sápia
se 'n vindrá per deslliurans;
- 49 farà matar lo mal Jutge
y á tots los seus escrivans.
Traydor del Jutge l' escolta,
tot axò ne va escoltant:
- 53 —No tingau quimera, 'ls presos,
ja 'us traurèm d' ací aviat.
No trigá l' espay d' un' hora
que 'ls hi 'n portan paper blanch.
- 57 No passen vint y quatre hores
que al suplici 'ls van portant.
A les dues de la tarde
á tots tres los van penjant.
- 61 A les dues de la tarde
llur germá ja va arribant.
Axí qu' es prop de la vila
s' ouen tabals destemprats.

- 65 —¿Què hi fa, als portalers demana,
tanta gent en aquell camp?
—Es quey penjan y despenjan
tres jolius estodians.
- 69 —¡Ay pobrets d' ells y de mi!
¿pot ser son los meus germans?
—Per les fayçons de llurs cares
me 'n apar que 'us son semblants.
- 73 —¡Desventurat del mal Jutge
si 'n fossen los meus germans!
Digau, digau, portalers,
¿si som á temps á salva'ls?
- 77 —Per aquella dressereta
hi arribarèu abans;
mes ay! ja es tart, cavaller,
encara que aneu volant.
- 81 Descavalca 'l cavall negre
y cavalca 'l cavall blanch;
se 'n desembeyna l' espasa
y pica esperó al cavall;
- 85 de tan rebent que 'n anava
les pedres van flamejant,
de tant que 'l cavall corria
les potes li rajan sanch.
- 89 Abans d' arribá á les forques
los tres havian finat.
Ja n' encontra al senyor Jutge
que venia de penja'ls.
- 93 —¿Ay què haveu fet, senyor Jutge,
dels pobres estodians?
—¿Què 'n heu de fer, cavaller?
no vos eran pas germans.
- 97 —Sí per cert, Jutge, mal Jutge,
tots tres me 'n eran germans.
—N' han enganyades donzelles,
tres donzelletes galants.

- 101 —Mentiu, mentiu per la barba,
nó 'u han fet los meus germans.
De la vostra sanch, mal Jutge,
me 'n he de rentar les mans.
- 105 Arriba al peu de les forques,
veu penjats sos tres germans.
Ab la punta de s' espasa
ell los talla sos dogals.
- 109 Plorant los besa les galtes:
«¡A Deu siau, mos germans,
si no 'ns hem vist á la terra,
á la Gloria nos vejам!»
- 113 «Ay la vila de Tortosa,
»n' has d' esser á foch y á sanch.
»Jo me 'n torn ara á la guerra
»á servir á don Roldan;
- 117 »quan tornaré á esta vila
»vindré ab trenta mil cavalls.
»Retireu, dones casades,
»retireu vostres infants;
- 121 »de la sanch de les donzelles
»los carrers ne brollarán,
»y de les cames dels homens
»ne farán petges als banchs.
- 125 »¡Ay la vila de Tortosa,
»no t' hagués conegut may,
»per tres falses donzelletes
»me 'n han mort mos tres germans!»

*Mirau si 'n causan les nines,
mirau si 'n causan de mals,
mirau si 'n causan les nines
de penes y de trebays!*

XXVII

LA GENTIL PORQUEROLA

y

SA MALA SOGRA

CATALUNYA

Anglès, — Ayguafreda (J. M. y A.),
Baget, — Barcelona,
Camprodon (J. M. y A.), — Cardona, — Centelles
(J. S.), — Corbins (P. A.), — Cubells,
Hostalrich,
Llanás, — Lleyda,
Molló, — Monclar (P. A.), — Monistrol de Calders
(F. C.),
Ribes, — Ripoll,
Sant Cugat del Vallès, — Sant Feliu Saserra, —
Sant Hipòlit de Voltregá, — Sant Jaume de Noya,
— Sant Johan de les Abadesses, — Sant Just
Desvern (P. A.), — Sant Martí Sarroca (A. V.),
Solsona,
Tordera (J. R.), — Torrelameu (P. A.), — Tortellá
(F. C y A.),
Vallespir (J. V.), — Vich (J. G. y T.), — Vilallonga.

BALEARS

Mallorca. — Bunyola, — Lluchmajor, — Palma
(T. F.) (J. P.), — Pollença (R. P. y C.), — Puig-
punyent (T. A.), Sencelles, — Sóller.
Menorca. — Esvissa. — Formentera.

54

(De Catalunya.)

EL Rey per tot lo reyalme
unes crides n' ha fet fer

(*La viromdondeta*)

en que demana á la guerra
á comtes y cavallers.

(*La viromdondé.*)

- 5 ¿Còm ho farà per anarhi
 el cavaller don Guillem
 si 'n té la dona bonica
 que no la 'n gosa dexter?
- 9 Ja l' encomana á sa mare,
 ja la hi encomana be:
 —No li faceu fer cap feyna
 qu' ella no la vulga fer,
- 13 ni tampoch pastar ni cendre
 ni dur lo pa á cal flequer.
 Feuli filar seda fina
 ò del lli pentinat be.

- 17 Posauli 'l coxí á la falda,
que de puntes ne sab fer,
com sab brodar or y plata
y perles si es menester.
- 21 Jo me 'n vaig; als set anys, mare,
á la fe que tornaré.
 Quan don Guillem va esser fora
porquerola la 'n fa ser:
- 25 —Dónam els vestits de seda,
pòsat aquest de burell;
 pren el fus y la filosa,
set fusades n' has de fer,
29 y encara que aplegues vespre
un feix de llenya també.
 —Los garrins que 'm feu guardar
¿per hont los aviaré?
- 33 —Als alzinars de la serra
bons aglans hi sol haver.
 Lendemá á la matinada
va partir ab sos porcells.
- 37 Quan va esser dins les boscuries
no feya mes que plorer...
 Acabada la setena,
ja 'n arriba don Guillem.
- 41 N' encontra una pastoreta
que guarda un ramat d' anyells:
 —Deu te guart, la pastorella.
 —Deu lo guart, lo cavaller.

- 45 —¿No 'm dirias, pastorella,
lo bestiar de quí s' es?
—Del amo d' est bestiar
set anys fa no se 'n sab res;
- 49 partí á la guerra de França,
y á la guerra mort deu ser.
No 'm reca la seua mort,
sino la seva muller;
- 53 la traydora de sa sogra
porquerola la 'n fa ser.
—¿No 'm dirias, pastorella,
dona María ahont es?
- 57 —Per aquelles serralades
cada dia hi sol esser,
que 'n pastura ella soleta
prop de doscents porcellets.
- 61 Ell camina que camina,
y al esse' á mijan coster
ja 'n sent á la porquerola
que apellava als nodricers.
- 65 Ell camina que camina
fins á tant que la vegé
assegudeta á la soca,
la soca d' un oliver.
- 69 —Deu la guart, la porquerola.
—Ben arribat, cavaller.
—¿No 'm darias, porquerola,
queucom del berenar teu?

- 73 —La berena que jo porto
no es menjar de cavallers;
un vuytener de pa d' ordi
que d' arestes está ple,
- 77 uns aglans per companatge
y aygua fresca del torrent.
Lo cavaller de s' alforja
una coca n' hi tragué.
- 81 Porquerola es vergonyosa:
—Deseula, no la penré.
—¿No 'm dirias, porquerola,
quín hostel hi ha proper?
- 85 —A casa la meva sogra
m' apar qu' estariau be.
—¿No 'm dirias, porquerola,
quína vida hi solen fer?
- 89 —Hi ha capons y gallines
y coloms al colomer.
—Anem, anem, porquerola,
que jo t' hi acompanyaré.
- 93 —No puch aná á casa encara,
tres fusades tinch de fer,
y, lo pijó, un feix de llenya
qu' en el bosch encara creix.
- 97 —Mentres acabas la tasca
jo 'l feix de llenya faré.
Se 'n arrenca de l' espasa
y 'l feix de llenya li feu.

- 101 Ab la fressa de la rama
n' ha perdut un nodricer.
¡Ay de mi si 'u sab la sogra!
esta nit en moriré.
- 105 —No t' espantis, porquerola,
que jo ja t' ajudaré.
Al anarsen cap á casa
va al devant lo cavaller,
mentres que la porquerola
109 tanca á la cort los porcells.
—Hostalera, l' hostalera,
¿quín sopá avuy trobaré?
- 113 —Tenim capons y gallines
y pollastres si 'n voleu.
—Hostalera, l' hostalera,
¿quína vindrá ab mi á soper?
- 117 —Quey vinguin les meves filles
que 'us farán grans compliments.
Mentres que 'l cavaller sopa
la porquerola vingué;
- 121 s' atura al cap de l' escala,
que no gosa pas entrar.
—Vina á sopar, porquerola,
del meu plat te 'n donaré.
- 125 —Ja no hi estich avesada
á menjar ab cavallers;
dençá que 'l marit es fora
que á taula no he sopat mes,

- 129 sino al replá de l' escala
 com si fos un ca llebrer.
 Lo millor bocí que talla
 per la porquerola n' es.
- 133 — Hostalera, l' hostalera,
 ¿quí fa llum al cavaller?
 — No será cap de mes filles,
 que jo no 'u comportaré.
- 137 — Hostalera, la hostalera,
 quína vindrá ab mi á cotxer?
 — Que hi vaja la porquerola
 que avorrida de tots n' es.
- 141 — Ay sogra, la meva sogra,
 d' axò jo me 'n guardaré;
 mes aviat d' una finestra
 dalt abaix me tiraré.
- 145 Set anys n' he servada l' honra
 y altres set la servaré;
 set anys que no jach en llit,
 y anit tampoch hi jauré,
- 149 sino al escon de la cuyna
 com si fos un gat cenré.
 Lo cavaller li 'n fa un signe,
 porquerola l' entengué;
- 153 ja li 'n mostra un reliquiari
 y al Comte reconegué.
 En braços de son marit
 ella en basca n' hi caygué...

157 —¿Què has fet dels vestits de seda
y les robes que 't vaig fer?

—Son als bauls de la sogra,
no 'ls he tornat veure mes.

161 —¿Què has fet de tantes de joyes
que 't vaig dar pel casament?

—La sogra les té tancades,
may mes portades les he...

165 Londemá encara no es dia
la sogra ja la 'n cridé:

—Llévat, llévat, porquerola,
qu' es hora d' aná á engeguer.

169 —Callau, callau, mala sogra,
que jo jach ab ma muller;
quey vajan les vostres filles,
que á ella no la governeu.

173 Si no 'm fosseu mare propia
vos ne faria escapcer.

(La viromdomdeta)

Com sa mare sentí axò
morta en terra ja 'n caygué.

(La viromdomdé.)

55

(De Catalunya.)

—¿Per què no 'us casau, don Jaume?
¿per què no cercau muller?

(*Tom, tom, filoseta*)

Jo 'us en sabria prou una,
filla d' un gran cavaller.

(*Flor de taronger.*)

5 Casause ab dona María
que pare y mare no 'n té;
si petiteta es encara,
n' es la dona que 'us convé.

9 El dissapte se 'n parlava,
el diumenge s' han promès,
el dilluns feren les nocés
y á casa se la 'n dugué.

13 Lo dimars ja 'n fan la crida
que comtes y cavallers
han de anarsen á la guerra
per acompanyarhi al Rey.

17 Tots los cavallers y comtes
han de dexar ses mullers.
¿Hont la dexará don Jaume,
novençana que la té?

21 La encomanará á sa mare
perque lay governe be.

—A Deu siau, mare mia,
vos encoman ma muller;
25 teniula en cambra tancada
perque me la crieu be;
no li façau pas fer feynes
qu' ella no las puga fer;

29 no la 'n façau aná á l' aygua
ni de mans al pastaner.
Assegudeta en cadira
á filar li mostrarèu,
33 ab la filosa endaurada
y lo fus d' or y d' argent;
y si 'l filar no li agrada
ni la mitja l' entreté,
37 que brode l' or y la seda
com filla de cavaller.
Si 'l brodar tampoch li agrada
no li façau fer pas re,
41 sino que se 'n vaja á missa
per encomanarse á Deu.
Al cap d' un mes qu' era á fora
començá á dirne la gent
45 que á la primera batalla
n' era mort lo cavaller.
Quan han sabuda la nova
porqueyrola la 'n fan ser.
49 —Llévat y pren la filosa,
ves aviar los porcells.
—Axò sí, la meva sogra,
axò sí que no 'u sé fer,
53 ni es la feyna que don Jaume
vol per la sua muller.
—Apa, cuyta, porqueyrola,
que ja te 'n ensenyaré.
57 Ara que don Jaume es fora
farás lo que 't manaré;
set fusades cada dia
y un feix de llenya has de fer;
61 vesten á la coma fosca,
que s' hi fan bons aglaners.
—¡Ay trista de mi, mesquina!
ay trista, ¿còm ho faré?

- 65 per aquells boschs y montanyes
tota soleta 'm perdré...
- Set anys adins les boscuries
n' ha pasturat los porcells;
- 69 cada dia lo rosari
passava pel marit seu.
Una vegada cantava,
ço que may solia fer;
- 73 de bon troç lluny sa veu dolça
va sentir un cavaller:
—Camineu, camineu, patges,
camineu, camineu be,
- 77 que 'n sent una veu pels ayres,
sembla la de ma muller.
—La veu que sentiü, don Jaume,
no es la de vostra muller,
- 81 n' es la d' una porqueyrola
que guarda sos llodriguers.
Al cap d' una altra estoneta
sent mes clara aquella veu.
- 85 —Arrera, arrera, mos patges,
sent cantar á ma muller.
Ell ne pega esperonada
y ab quatre salts hi va esser.
- 89 —Deu te guart, la porqueyrola.
—Ben vingut, lo cavaller.
—¿Me convidas, porqueyrola,
á berenar del que tens?
- 93 —La meva trista berena
no es per tan gran cavaller,
que 'ls aglans y lo pa d' ordi
n' es tot lo meu aliment.
- 97 —Pel cavall será 'l pa d' ordi,
de millor te 'n donaré.
Se 'n arrenca de l' aufferja
y del pa blanch li ofereix.

- 101 —Cavaller, se vos estima,
l'avesarmhi no 'm convé.
—Menja pa blanch, porqueyrola,
no te 'n mancará may mes.
- 105 ¿No 'm dirias, porqueyrola,
est boscatge de quí s' es?
—Est boscatge es de don Jaume,
Deu lo quart aquí ahont es,
- 109 partí á la guerra de França
y may mes n' hem sabut res.
—¿No 'm dirias, porqueyrola,
el millor hostel hont es?
- 113 —A casa la meva sogra
hostejan als cavallers...
—Ja n' es hora, porqueyrola,
d' aná á embarrar los porcells.
- 117 —Per tota altra seria hora,
mes per mi encara no n' es;
no mes tinch quatre fusades,
encara me 'n mancan tres;
- 121 tinch á fer un feix de llenya,
lo que 'm pesa mes que res,
per fer bullir la perola
del menjar pels llodriguers.
- 125 —Fesne tu les tres fusades,
jo 'l feix de llenya 't faré.
Se 'n destira de l' espasa
y 'n fa petá un vellaner;
- 129 ab lo soroll de les branques
n' ha esbarat els llodriguers.
—¡Ay trista de mi, mesquina!
¿què haveu fet, bon cavaller?
- 133 si la sogra se 'n adona
jo batuda ne seré.
—No farà tal, porqueyrola,
que jo, ja la 'n guardaré.

- 137 Mentres enfexan la llenya
han tornat els llodriguers.
—Ves á tancar, porqueyrola,
que la fosca ja se 'n ve.
- 141 Fins que son prop de la vila
á la gropa la dugué;
els patges van al darrera,
que 'n menan els llodriguers.
- 145 Allí al entrant de la vila
ella diu al cavaller:
—Passau devant ò darrera,
no dem que dir á la gent.
- 149 Les cunyades en finestra
atalayan el carrer;
diuen á la sua mare:
—La porqueyrola ja ve.
- 153 —Ja 'm sentirá quan arribe,
mes que may la renyaré.
—No li digau pas res, mare,
que acompanya un cavaller.
- 157 L'hostesa devalla á obrirli:
—Ben arribat, cavaller.
—Hostesa, la bona hostesa,
¿esta nit m' allotjarèu?
- 161 —Sí per cert, y ab molta d' honra,
y als vostres companys també.
—Hostesa, la bona hostesa,
¿quín sopar nos donarèu?
- 165 —Vos daré perdius y guatlles
y capons si es menester.
—¿Quína ha de venir, hostesa,
á sopar al costat meu?
- 169 —Que hi sope la meva filla
si es á gust del cavaller.
—La que vindrá ab mi á la taula
ha de vindre al llit també.

- 173 —Que hi vaja la porqueyrola,
ma filla la 'n guàrdaré.
—Açò no, la meva sogra,
açò no que no 'u faré.
- 177 Set anys que no menjo en taula,
vuy tampoch m' entaularé
set anys ha que guardo l' honra,
esta nit no la perdré.
- 181 —Vina á sopar, porqueyrola.
—No pot ser, lo cavaller.
Lo primer bocí de taula
per la porqueyrola n' es.
- 185 L' hostesa, que se 'n adona,
el plat dels dits li tragué.
—Tornauli lo plat, hostesa,
sino jo no 'n menjaré.
- 189 La sogra y cunyades deyen:
«Tal bocí ja l' escanyés.»
Lo cavaller va respondre:
«Bon profit li 'n puga fer.»
- 193 L' agafa per ses mans blanques
y al seu costat l' assegué.
—¿No me diriau, hostesa,
dins ma cambra á qui tindré?
- 197 —Que hi vaja la porqueyrola,
que ningú la 'n té per res.
Per les mans ell l' ha agafada
y á la cambra la dugué.
- 201 Allí al entrant de la cambra
un gran crit ella 'n va fer:
—Cavaller, dexaume estar;
dexaume estar, cavaller!
- 205 que jo l' honra de don Jaume
sencera la guardaré.
Si 'm tancau, per la finestra
esta nit m' estimbaré.

- 209 —No t' espantis, porqueyrola,
tu n' ets la mia muller.
¿No 't recordas de cap signe
que lo teu marit tingués?
- 213 —Un senyal tenia al muscle
rodonet com un diner.
Ell li va ensenyar lo muscle
y á les hores ho cregué...
- 217 Lendemá al matí la sogra
truca á la porta rebent:
—Axécat tu, porqueyrola,
ves á pasturá 'ls porcells.
- 221 —Que hi vajan les vostres filles
com hi ha anat ma muller.
Si 'm fosseu sogra y no mare
no sé què 'us faria fer;
(Tom, tom, filseta)
- 225 moriau á cops de pedra,
rossegada pels carrers.
(Flor de taronger.)

56

(De les Balears.)

El Rey n' ha fetes fer crides,
(Ay viva l' amor!
que crides n' ha fetes fer
que viva, viva,
que á n' els cavallers mes nobles
á la guerra 'ls ha mester
que viva la flor
del taronger.)

5 —Jo que tench la muller jove
¿á 'n á qui la dexaré?

La dexaré á ca ma mare
que me la guardará be.

9 —Ma mare, la mia mare,
jo vos entrech ma muller;
no li faceu fer cap feyna
sino cosir y broyder;

13 si devalla á cercar aygo
dauli 'l poal mes lleuger,
aquell poalet de plata,
que per ella l' he fet fer.

17 —Vetèn, mon fill, á la guerra
com pertoca á cavaller;
vetèn, vetèn descansat,
que molt be la 't gordaré.

21 Al cap de les set setmanes
porquerola la va fer...
Y del cap de los set anys
veu venir un cavaller.

- 25 —Deu vos quart, la porquerola.
—Deu mantenga al cavaller.
—¿No 'm diriau, porquerola,
de quí s' es aquest terror?
- 29 —De don Juan del Vilatge,
Deu lo duga si convé.
—¿Voldriau dir, porquerola,
de quí n' es aquest porquer?
- 33 —De don Juan del Vilatge,
jo som la seua muller.
—¿Voleume dir, porquerola,
què vos donan per manger?
- 37 —Un bocinet de pa d' ordi,
no tant com n' he de mester.
—¿Voleume dir, porquerola,
de quín' aygo vos beveu?
- 41 —Als coconets d' aygo tèrbola
vaig á beure cont tench set.
—¿Voleume dir, porquerola,
quina feyna vos fan fer?
- 45 —Set fuades tench de tasca
y un feix de llenya que fer.
—Aspiau les set fuades,
jo 'l feix de llenya 'us faré
- 49 y á les anques del cavall
á la casa 'l vos duré.
Ab la punta de l' espasa
el feix de llenya li feu.
- 53 —¿Voleume dir, porquerola,
quín hostel hi ha avinent?
—A casa la mia sogra
trobarèu tot lo mester.
- 57 Quan foren prop del vilatge,
—Donaume 'l feix, cavaller,
que per res del mon voldria
que rallás de mi la gent.

- 61 —Deu vos quart, bona hostalera.
—Deu mantenga al cavaller.
—¿No 'm diriau, hostalera,
quín sopá anit trobaré?
- 65 —Tench capons y tench gallines,
qu' es sopar de cavallers.
—¿No 'm diriau, hostalera,
anit ab quí soparé?
- 69 —Sopará ab la meua filla,
aquesta honra li ha de fer.
—¿Voleume dir, hostalera,
anit amb á quí jauré?
- 73 —No jaurá ab la meua filla,
que la 'n guardaré molt be;
pot jaure ab la porquerola,
no sé si la hi ginyaré...
- 77 Porquerola, porquerola,
¿vols dormí amb el cavallé?
—Si don Juan vos sentia
vos ne gordariau be.
- 81 Set anys ha que no tench homo,
anit tampoch ne tendré;
jauré al replá de l' escala
com la cuça y 'l ca llebré,
- 85 esperant que 'l marit venga
quí 'm volia tant de be.
L' agafa per la má blanca
y á la cambra la dugué.
- 89 —Ja que no m' has conegut
ara jo 'm descobriré:
¡Catalina, Catalina,
tu n' ets la meua muller!
- 93 La porquerola en sos braços
tan alegre romangué
que no s' pot dir l' alegría,
l' alegría que tengué,

- 97 ni l' abraç que se donaren
com á marit y muller.
—Treute 'l vestit de porquera,
que jo no 'l veja may mes;
- 101 ¿ahont son les robes bones
que tu tenias primer?
—Vostra mare les m' ha preses,
vostra germana les té.
- 105 —¿Ahont tens, Catalineta,
la cinta d' or que 't vaig fer?
—Demanaula á vostra mare
que per sa filla la té...
- 109 —Ala, axequèt, porquerola,
que 'ls porchs ja van pel carrer;
axequèt, dona vellaca,
que dorms amb un foraster.
- 113 —Que s' axèch la vostra filla,
que jo jech amb ma muller;
si no fosseu mare mia
(Ay viva l' amor!
de vos faria un cenré
que viva, viva,
y la cenra ventaria
en el puig mes alt que sé.
que viva la flor
del taronger.)

XXVIII

METZINERA

DESCARADA

CATALUNYA

Alpens, — Arbucies,
Banyoles, — Barcelona,
Caldetes (J. M. y T.),
Folgaroles (J. V.),
Olot,
Ripoll,
Sagás, — Sant Cugat del Vallès, — Sant Hilari Sa-
caldm,
Tordera (J. R.),
Vich.

57

EL Comte está malalt
en terres de Valencia;

(Oydá!

ja 'n quedarà viudeta)

malalt y ben malalt,
no n' exirá d' aquesta.

(Oydá!

viudeta 'n quedará.)

5 Estols de cavallers
sovint le 'n van á veure;
no hi van pel Comte, no,
tampoch per les sirventes;
9 no hi son per l' amor d' ell,
quey son per la Comtessa
que n' es jove y galant
y dona molt presenta.

- 13 Quan le 'n han combregat
 ella á la cambra n' entra
 y á l' espona del llit
 li 'n diu á cau d' orella:
- 17 —Comte, quan serás mort,
 ¿quín marit vols que prenga,
 el del barret burell,
 el de la cota verda,
- 21 el del gambeto blau
 que 'n té tantes d' hisendes,
 ò aquell barbata ros
 que á mi 'm tira amorettes?
- 25 —Ay mireu, cavallers,
 quina dona es la meva,
 té encara 'l marit viu
 y un altre ja se 'n cerca.
- 29 Calla, calla, muller,
 dèxam sortir d' aquesta,
 ¡quín abraç te 'n faré
 quan posi 'ls peus á terra!
- 33 Agafaré un boscall
 ò 'l cap de la corretja,
 y á colps t' he de trencar
 la biga de l' esquena.
- 37 —¿Y què 'n farás de mi
 quan tu m' haurás malmesa?
 —Et tiraré á 'n el pou
 ò al clot de la riera.

- 41 —Calla, calla, marit,
no tingues tal quimera,
sort que no n' exirás,
no n' exirás d' aquesta.
- 45 N' has pres un parell d' ous
cuyts á la gironesca;
n' has pres un brou de pa
ab les polvores verdes.
- 49 Metzines tens al cos,
no arribarás al vespre.
Esta nit, si á Deu plau,
ja 'n quedaré viudeta.
- 53 Ne cridaré als parents
que vengan al enterro,
Frares y capellans
te durán á l' esglesia,
amortallat de blanch,
- 57 la cara descuberta,
cascú ab un ciri groch,
sino ab una candela.
- 61 Jo t' hi acompanyaré
vestideta de negre;
abrigada ab manteu
y 'ls ulls baxos á terra.
- 65 Comtes y cavallers
dirán axí que 'm vejan:
«Ay la viuda galant,
ay la galant viudeta.»

69

Jo n' ajupiré 'l cap,
la cara ben alegre,
per sota del manteu
faré la rialleta.

73

Al cap d' un dia ò dos
jo ja 'n seré promesa,

(Oydá!

ja 'n quedarà viudeta)

y al cap d' un mes ò dos
ja m' haurán casadeta.

(Oydá!

viudeta 'n quedarà.)

XXIX

LA PRINCESA ROSAFLOLIDA

Y

MONTESSINOS

CATALUNYA

Campdevánol,
Dosquers (J. R. y B.),
Ripoll,
Sagás, — Sant Hilari Sacalm.

58

AB tant de temps de jugar
ni guanyava ni perdia,
si n' ha guanyat un castell
també ha perdut una vila.

5 Castell com el que ha guanyat
altre no se 'n trobaria
ni á Castella ni á Aragó,
á França ni á Llombardía.

9 En el pati del castell
brolla una font d' aygua viva;
dalt les cambres del castell
si se 'n hi ombreja una nina,

13 una princesa gentil
que se 'n diu Rosafiorida;
ab la mata del cabell
cubreix tota la font viva.

- 17 Dotze comtes la 'n festejan,
tots dotze de gran valía,
tots dotze l' han demanada,
tots dotze be la 'n servian,
21 mes ella está enamorada,
enamorada 'de vista,
d' aquell valent cavaller
el comte de Montessinos.
25 Los intents qu' ella portava
ningú no los hi sabia
sino es un seu escuder
que ha set anys que la 'n servia.
29 —Escuder, bon escuder,
escuder meu, ¿no 'm dirias
si 'l qui mor de mal d' amor
la sua ánima perdria?
33 —No la perdria, senyora,
lo cel abans guanyaria.
—Si la gloria no es perduda
faças la gloria complida.
37 Escuder, bon escuder,
quánta de mercè 'm farias
si 'm portasses esta carta
al qui lo meu cor estima.
41 Li dirás que 'm vinga á veure
aquesta Pasqua florida,
que jo li 'n pagaré 'ls passos
tot lo millor que sabria.

- 45 Per cada peu de xivall
cent escuts li 'n donaria,
y á la sella del xivall
mil planxes d' or hi hauria.
- 49 Si d' açò no se contenta
altres coses li daría:
li vestiré los seus patges
de seda, or y plata fina.
- 53 Si d' açò no se aconorta
mes encara li daría:
li 'n donaré tres galeres
que per ell s' esmerçarian;
57 totes tres ja están pagades
per un any y per un dia.
Li 'n donaré dos castells
que tinch vora de marina;
- 61 á cada cap de castell
cent soldats hi trobaria
que també n' están pagats
per un any y per un dia.
- 65 Si d' açò no 's contentés
jo mateixa m' hi daría;
li daría ma persona,
la mes bella que al mon sia.
- 69 La mes bella nou som pas,
queu es la meva cosina,
una cosina germana,
mal foch que l' hagués brusida.

- 73 Jo la guany en gentilesa,
ella 'm guanya en galanía;
jo so l' estrella de l' auba,
ella es el sol de mitgdia...
77 Jo la tinch de fer matar
anch á mi 'm coste la vida!...

- Esperava al cavaller
dia de Pasqua florida,
81 y 'l dissapte á mitja nit
la mataren d' adormida...

- Matinada de la Pasqua
el cavaller hi arriba.
85 —¿Hont es, hont es la Princesa,
la que 'l meu cor tant estima?
—El Rey moro l' ha robada,
la 'n ha duyta á Morería.
89 Ja se 'n desbeyna la espasa,
tot lo castell resseguia;
si la 'n ha trobada morta
al detrás d' unes cortines.
93 Li 'n passa la má á la cara:
—¡Ay adeu, Rosaflorida!
si jo sabés quí t' ha morta,
de mi se 'n recordaria!

XXX

LA FILLA DEL MARXANT

CATALUNYA

Ager,
Baget, — Barcelona (C. B.) (G. F.) (P. P.),
Camprodon (J. M. y A.), — Caralps,
Hostalrich,
La Ametlla, — La Seu d' Urgell (G. A.),
Manresa, — Molló,
Oliana, — Olot,
Puigcerdá,
Reus,
Sant Hilari Sacalm, — Sant Johan les Abadesses,
— Sarroca de Bellera,
Tordera (J. R.), — Tossa,
Vich (F. G. y T.).

BALEARS

Palma (G. R. y R.).

59

LA filla del marxant
diuen qu' es la mes bella;
no es la mes bella, no,
que altres n' hi ha sens ella.

La virondon!

La virondon quina donzella!

La virondon!

5 Quan ella va á sarau
se posa boniqueta,
lo faldellí vermell
enrivetat de negre.
9 La 'n trauen á ballar
á la dança primera,
y 'l seu galant li diu:
—Amor, vos sou prenyela.

- 13 — ¿En què m' ho conexeu?
— Be es prou de bon conèxer;
la cintura vos creix
y 'l devantal s' axeca,
- 17 lo faldellí vermell
d' un pam nous toca á terra.
¿Voleu venir, amor,
serèu deslliuradeta?
- 21 Allí en els prats del Rey
hi ha una fontanella,
tota nina que hi beu
de rosa 's fa poncella.
- 25 — Anemhi, don Joan,
que jo hi voldria beure.
Quan foren á la font,
la font axuta n' era;
- 29 de sentiment que 'n té
l' infant li cau á terra.
— Culliuho, don Joan,
tireuho á la ribera.
- 33 — La bella, nou faré,
que no son coses meves.
L' agafa d' un bracet,
le 'n tira á la ribera.
- 37 Quan le 'n hagut tirat
l' aygua torna vermella.
— Ay la bella, ¿qu' heu fet?
¿serèu castigadeta!

41 Los pescadors del Rey
son mes avall que pescan;
ja 'n trauen un infant
bonich com una estrella,
45 de tan bonich que 'n es
lo portan á la Reyna.

Les guardes ho han vist,
l' han feta presonera.

49 A la presó del Rey
lligada está ab cadenes;
set anys hi té d' estar
sens veure cel ni terra...

53 Al cap de los set anys
ja 'n obren una rexa,
derrera del rextat
la dama 's fa en finestra.

57 — ¡Quán hi podré tornar
¡ay! á la meva terra!...

La veu un passejant
'qu' está enamorat d' ella.

61 — Dexaume, carceller,
parlá' á la presonera.
— Torneu demá al matí,
qu' exirá á la carrera...

65 A lendemá al matí
la 'n trauen ab bandera,
la creu hi va al devant,
lo butxí va al derrera,

- 69 dos frares al costat
 cantant el Miserere;
 sa mare la segueix
 feta una Magdalena.
- 73 Quan va passar devant,
 devant de casa seva,
 ja 'n arrenca un gran crit:
 — ¡Válgam Deu, mare meva,
- 77 si m' haguesseu casat
 al cap de la quinzena
 no hauria jo caygut
 en aquesta baxesa!

La virondon!

La virondon quina donzella!

La virondon!

60

La filla del marxant
diuen que n' es tan bella,
no n' es tan bella, no,
com la gent la pondera.

*¡La virondom
n' era donzella,
la virondom
y ara nou som!*

5 S' ha cercat aymador
á la faysó novella,
n' ha donat les amors
al peu d' una olivera.
9 Ningú del mon nou sab,
sos pares ni s' ho pensan,
nou sab sino un garçó,
Joan Petit Monfreyre.

13 Ella se 'n va á sarau
diada de les Vèrgens,
porta faldilló blanch,
mitgetes d' or y seda.
17 Si l' han treta á ballar
á la dança primera.
Lo ballador li diu,
lo ballador li deya,
21 lo ballador li diu:

—Nina, no sou sencera.
—¿Còm ho conexeu vos?
¿còm ho podeu conèxer?

- 25 — Be es prou conexedor,
be fa de bon conèxer,
posau els peus mes plans,
ja no dançau lleugera,
- 29 les pometes del pit
de 'n hora en hora 'us crexen,
el cinturò nous clou
y 'l faldilló 'us curteja.
- 33 ¿Què 'm donariau vos
per torná á sa manera?
— Galant, si 's feya açò
vos vestiré de seda,
- 37 vos compraré un barret
ab plomes á l' aurella,
vos donaré un cavall
guarnit á la francesa,
- 41 un cavall blanch, valent
que 'n volará la terra,
pagantvos tot l' ormeig
per anar á la guerra.
- 45 — Veniu, Elianor,
ja 'n quedarèu primeta.
A dintre l' hort del Rey
n' hi ha una font molt fresca,
- 49 tota nina quey beu
de prenys torna donzella.
— Anémonhi, galant,
anémonhi ara á beure.
- 53 Axí qu' es á la font
ja 'n beu de l' aygua fresca.
Se gira açá y allá
guaytant si algú la veyá.
- 57 Sota d' un taronger
se 'n ha deslliurada ella.
— Jove, aplegau açò,
llançauho á la riera.

- 61 —Deu me 'n guart, Lianor,
culliuho vos matexa.
Ella de terra 'l cull,
lo tira á la riera.
- 65 D' aquell pecat tan gran
l' aygua baxa vermella.
—¿Qu' heu fet, Elianor?
¡ay qu' heu fet, mesquineta!
- 69 Pensant que ningú ho veu,
el senyor Rey ho veyá,
que ab altres cavallers
venia de cacera.
- 73 —Prou que la pagaré
la sua malifeta,
cremada mereix ser
y ventada la cenra.
- 77 Pujaula á 'n el castell
á la presó feresta,
en set anys no ha d' exir
en forat ni en finestra.
- 81 Al cap de los set anys
n' obren la finestrella,
veu venir un baylet
qu' es de les seves terres:
- 85 —Baylet, lo bon baylet,
¿què passa en nostra terra?
—Dençá que vos no hi sou
se 'n ha alçada gran guerra,
los vaxells van per mar
ab banderes vermelles,
ab banderes de sanch
per aufegar la terra.
- 93 —No hi tornaré pas mes
¡ay! á la meva terra!
Prest me veurán baxar
aquí baix á la riera,

- 97 un Sancrist á les mans
y ab lo butxí darrera.
Lo fill del Rey ho sab,
la 'n vol anar á veure.
- 101 —Ja la 'n veurèu demá
passant per la carrera,
vestideta de blanch,
resant el Miserere...
- 105 Les nines del seu temps
se 'n van corrents á vèurela.
—¡Ay nines de Lyó,
de mi preneu exemple!
- 109 Mares, no dexeu may
les filles que festejan...
- 113 Quan baix de la forca es
ella 'n demana beure.
Lo batlle y lo veguer
n' omplen una escudella:
—Beveu, Elianor,
aquesta es la darrera.

*¡La virondom
n' era donzella,
la virondom
y ara nou som!*

XXXI

LO COMTE CLAROS DE MONTALVÁ

y

L' INFANTA CLARANINA

BALEARS

Esvissa. — Santa Eularia. — Formentera.

61

MITJA nit era y passava,
els galls ja havian cantat,

Comte Claros no dormia
ni podia reposar;

5 l' amor que té á Claranina
no 'l dexava sossegar.

Passejantse per la cambra
esperá que clarejás

9 y axí que trencava 'l dia
va cridar los seus criats:

—Treys me los vestits mellors,
treys me lo mellor calçat.

13 Li duen calces de seda,
çabates d' un cordová,

y lo gipó de setí
tot forrat de tafetá.

- 17 També promptament los mana
 que li ormetgen lo cavall.
 Lo cavall que li ensellaren
 be valia una ciutat;
- 21 duya trescents cascavells
 de part á part del pitrall;
 n' hi havia cent de plata,
 altres cent com un coral
- 25 y 'ls altres cent eran d' or
 per mes el sò concordar.
 Ja se 'n va lo Comte Claros
 cap á 'n el palau reyal
- 29 á cercar la Claranina,
 que Deu la vulla guardar.
 L' ha trobada que baxava
 per anar á passejar,
- 33 gonella de seda verda
 y 'ls tapinets platetjats...

- A burlarvos de les dames
 jau teniu acostumat.
- 37 —Avesat estich, Senyora,
 amb els moros pelear;
 per tenirvos tota sola
 una estona al meu manar,
- 41 pelearia ab cent moros
 y 'ls havia de matar.

— Si axò es veritat, lo Comte,
men aniré á pendre un bany,
45 y com surta de banyarme
estaré á vostron manar.

— Ja sabeu vos, Claranina,
que som caçador reyal;
49 caça qu' está á punt de pendre
no la deix escapolar.

L' agafa per la má blanca
y no lay vol amollar.

53 Comte Claros y l' Infanta
se 'n van á l' orta reyal,
debaix d' una llimonera
al mitg d' un tarongerar;

57 l' un hi va estendre la capa,
l' altra hi estengué 'l brial...

.
.

Un caçador en mal'hora,
en mal'hora va passar.

61 — Caçador, bon caçador,
axí Deu te quart de mal
y te dó mellor ventura
de la que vas á cercar;

65 de lo que ara 'ls teus uys veuen
á ningú n' has de parlar.
Vaig á donarte cent dobles
que dins la percinta quart;

- 69 te donaré per esposa
á ma germana carnal,
que te durá per adot
la vila de Montalvá,
- 73 y l' Infanta de part seua
molt mes te podrá donar.
Lo caçador sens ventura
res d' axò volgué escoltar,
- 77 perque diu qu' estes noticies
á 'n el Rey deuen anar.
—Me 'n vaig á dirho á 'n el Rey
qu' ell molt mes me donará.
- 81 Ja se 'n va á cal senyor Rey,
d' arrambada ley comptá.
—Bon dia tenga 'l bon Rey,
que Deu lo vulga guardar.
- 85 Esta corona que porta
ja se la pot arrancar,
que no li cal dur corona
ni 'ls esperons d' or calçar,
- 89 ni conversar amb la Reyna
si axò volgués comportar.
Allá té la seua Infanta
á l' orta de sa Reyal
- 93 debaix d' una llimonera,
al mitg del tarongerar,
folgant amb el comte Claros
que burlant se d' ella está.

- 97 Unes noves tan pesades
á 'n els Reys no 's poden dar...
—Vaja el caçadó á la forca,
vuy mateix l' han de penjar.
- 101 Anau me á cercar el Comte,
qu' en lloch se puga amagar;
duys lo á cavall d' una mula,
que amb mes afronta anirá,
- 105 y pel coll una cadena
que al manco pes un quintá;
tancau lo dalt de la torre
ab grillons de cama y má,
- 109 y quan tancarèu la porta
veniu á dur me les claus.
Les claus d' aquella presó
el Rey les vol manejar,
- 113 que no siga amb orde seua
á ningú hi dexa pujar.
Un patge que 'l Rey tenia
les hi gosa demanar:
- 117 —Dexau me aná á veure al Comte
per sebre lo que allí fa,
ara que ja está en capella
á punt de dur lo á penjar...
- 121 —Per l' amor d' una donzella
mirau, Comte, com estau.
—Si jo tenia mes vides
be les hi voldria dar.

- 125 Ves me, patge, lo bon patge,
ahont Claranina está,
axí Deu te dó ventura
quan l' hora te arribará.
- 129 Diga li tu de part meua
que jo á ella m' encomán;
que ja 'm tenen en capella
amb sentencia de penjar;
- 133 davant me l' han publicada
y 'l bon Rey firmada l' ha;
si al morir jo la puch veure
moriré sense penar.
- 137 El patge com sent axò
ell ja es partit com un llamp;
ell no va anar per l' escala,
per sa finestra 's tirá.
- 141 El patge arriba á la cambra
ahont Claranina está.
—¿Quínes noves me dus, patge,
que no me les gosas dar?
- 145 —Les noves que duch, Senyora,
no les hi voldria dar.
D' aquí un hora 'l Comte Claros
en les forques ventará.
- 149 Si no se 'n hi va totduna
ja no 'l podrà defensar;
diu que si 'ls seus uys la veuen
morirá sense penar.

- 153 L' Infanta 's cala un mantell,
el primer que va trobar.
—Comteses y dames riques,
veniu men á accompanyar.
- 157 Com varen essè á la plaça
hont l' ñavian de penjar,
ja hi troban molta gent d' armes
que no les dexan passar.
- 161 —Apartau mos cavallers,
á mi dexau me passar;
dexau passar á l' Infanta,
que no es hora de tardar,
- 165 sino 'ls uns van á galeres
y 'ls altres fará penjar.
La veren tan rigorosa,
tots la dexaren passar.
- 169 Arriba als peus de la forca
y al Comte va fé amollar.
Com tocá de peus en terra
el Comte se va smayar.
- 173 —Nous hi cal esmayar, Comte,
Comte, nous cal esmayar,
en que jo la vida perda
la vostra se salvará.
- 177 Si s' es mester moure guerra
á mon pare, se mourá,
que á mi no 'm manca gent d'armes
ni diners pera pagar...

- 181 Al Rey envian un propi
per dir li lo que ha passat,
que l' Infanta hi es anada
y al Comte ha fet amollar...
- 185 —Poch m' agrada, Claranina,
poch m' agrada 'l teu obrar,
que lo que 'l Rey sentencía
tu ho vengues á capgirar.
- 189 —Que me castich, Rey mon pare,
á mi ja 'm pot castigar,
mes á 'n el meu aymador
no me l' ha de maltractar.
- 193 —¡Per vida de ma corona!
que mes alt no puch votar,
si jo tengués hereter
per lo meu Regne heretar,
en que sigues filla meua
197 t' havia de fer cremar...

*Mitja nit era passada,
los galls anavan cantant.*

XXXII

LO DESLLIURAMENT DE L'INFANTA

QUE

ESTAVA ENCARCERADA

CATALUNYA

Anglès, — Arbucies,
Bagá, — Baget, — Berga, — Bruguera,
Caldes de Montbuy, — Camprodon,
Gombreny,
Manresa,
Olot,
Ripoll,
Santa Coloma de Farnés, — Sant Hilari Sacalm, —
Sant Johan Despí,
Torelló (M. V. A.), — Tortellá (F. C. y A.).

BALEARS

Pollença (R. P. y C.).

62

ALLÍ en el palau del Rey,
si n' hi ha una font molt clara,
totes les nines quey beuen,
totes hi cauen malaltes.

5 La filla del senyor Rey,
bonica con una plata,
també de l' aygua ha begut
n' ha quedada reinflada...

9 Un dia per ses fortunes
son pare se la mirava.

—¿De què 'm mira, pare Rey,
de què 'm mira, Rey mon pare?

13 —T' estich mirant, filla meua,
per saber si estás malalta;
les colors tan sanitoses
que tenias veig mudades.

- 17 Les faldilles te son curtes,
la cintura ja no 't basta,
¡què malament dus la roba!
¿per què vas tan mal cossada?
- 21 El sastre que 't fa 'ls vestits
mereix una punyalada;
qualsevol que 't veja axí
se creurá qu' estás prenyada.
- 25 —No diga axò, pare Rey,
les aygues m' han reinflada;
lo que tinch es mal de melsa,
un mal de melsa que 'm mata.
- 29 —Si es mal de melsa, ma filla,
promptament serás curada.
Vengan metges y barbers
per curar la meua Infanta.
- 33 Al punt de la mitja nit,
per ser hora retirada,
al punt de la mitja nit
els metges pujan l' escala.
- 37 —Deu lo quart al senyor Rey
y també á tot son reyalme;
aquí 'ns té á son manament
per vesitar á l' Infanta.
- 41 Els uns li prenen els polsos,
altres li miran les aygues,
y lo mes vellet de tots,
que li tremola la barba,

- 45 la mira de fit á fit,
sembla que li guayta l' ánima.
Com prou l' han mirada á 'n ella,
sense dirne cap paraula,
- 49 tots se miran ells ab ells
y 'n fan la mitja rialla:
—Quan haja passat lo temps
d' aquest mal será curada.
- 53 Tots son d' un mateix parer,
que l' Infanta está prenyada,
prenyadeta de set mesos,
á 'n els vuyt no hi es entrada.
- 57 —Mes per no enujar al Rey
li dirèm qu' está malalta
y que convé pel seu mal
que 'n estiga retirada.
- 61 —¡Mentiu pel coll, los barbers,
mentiu, vos dich á les barbes!
El senyor Rey, sospitós,
á la porta ho escoltava,
- 65 se 'n hi entra tot felló
y li venta bufetada:
—Malehida n' es la filla
que deshonra lo seu pare.
- 69 Promptament mana als criats
que se 'n vagen á tancarla:
—Tancaula als sols de la torre,
de les torres la mes alta;

- 73 aygua fins á la cintura
perque 's pudresca dins l' aygua,
y de cintura en amunt
que 'n estiga encadenada.
- 77 Que no veja sol ni lluna
lo temps qu' estar  tancada,
mentres se fa la sentencia
de brusirla al mitg de plaça.
- 81 De la cintura en amunt
de ferros l' han carregada,
de la cintura en avall
la cubrexen d' aygua clara...
- 85 Com té escrita la sentencia
ja es perm s de vesitarla.
Cavallers la 'n van   veure,
cavallers y nobles dames.
- 89 També se 'n hi van les monges,
les monges de Santa Clara.
—Ay monges, les bones monges,
  quínes noves corren ara?
- 93 —Infanta, pens u en Deu,
pens u en Deu, no en cap altre;
diuen que d' ací   tres dies
haur u de morir cremada.
- 97 —A mi no 'm reca 'l morir
ni tampoch d' esser cremada,
me reca la criatura
qu' es filla de tan bon pare.

- 101 Si tengués paper y ploma
jo n' escriuria una carta,
que l' anessen á portar
á 'n el castell de don Carles.
- 105 Les monges son piadoses,
paper y ploma li davan:
—Paper y ploma tenim,
de tinta no n' hem portada.
- 109 Ab sanch de les sues venes
ella n' escriu una carta.
Quan la carta va esser feta
no saben per quí enviarla.
- 113 —¡Quí tingués un bon corrèu
que anés volant á entregarla
y una anada de tres dies
la fes en una jornada!
- 117 Mentre está dient axò
un petit vaylet entrava,
vol esser patge del Rey
y fa tot lo que li manan.
- 121 —Jo lay portaré, Senyora,
jo lay portaré la carta.
—No la mostres á ningú,
á ses mans has d' entregarla.
- 125 Ja ha trobat un bon cavall,
ja l' ensella y l' embridava.
Venta esperons al cavall,
que la terra tremolava;

- 129 com passava pels carrers
les pedres ne foguejaven.
El camí, llarch de tres dies,
l' ha fet en una jornada.
- 133 Axí que arriba al castell
va á trobar al Comte Carles.
—Comte, Deu lo quart molts anys;
veja, veja aquesta carta.
- 137 —¿Quínes noves de la terra,
quínes noves dus, bon patge?
—De la terra bones noves,
mes de l' Infanta no gayre.
- 141 Quan va veure 'l sobrescrit
se 'n hi escapa una rialla;
mentres la carta llegia
les colors ne trasmudava.
- 145 Quan ha acabat de llegirla
don Carles vá caure en basca.
—No 's desmaye, senyor Comte,
no té de que desmayarse;
- 149 encara 'l foch no está encès
que ha de cremar á l' Infanta.
—Que la cremen ò l' enforquen,
ella no es pas ma germana.
- 153 Bon patge, noy puch respondre,
tinch la mare tã malalta
que n' está en els ulls de Deu
confessada y combregada.

- 157 —Jo 'n renech del cavaller
que no esmena 'l mal que causa.
Sa mare, del llit estant,
va respondre estes paraules:
- 161 —Jo 'n renech de les donzelles
que no saben defensarse;
mes veshi, veshi, fill meu,
que qui trenca 'l vidre 'l paga...
- 165 El patge ix per un portal,
don Carles surt per un altre.
Vol anarse á consellar
còm podrà salvar l' Infanta;
- 169 y se 'n va á veure una vella,
una velleta arrugada.
Lo consell qu' ella li dona,
que se 'n vestesca de frare
- 173 y que se 'n vaja al palau
escuses de confessarla.
Promptament pren la drecera
per aná al convent dels frares
- 177 mentre 'ls dos cavalls millors
ha manat que li ensellassen.
—Deu lo quart, pare Prior,
vinch perque 'm dexe dos hábits.
- 181 —Els hábits li jaquiré
y tot quant al convent hi hage;
¿mes no me diria, Comte,
què 'n vol fer d' aquestos hábits?

- 185 —Son per entrar al palau,
vaig á deslliurar l' Infanta.
—Vage, vage, en nom de Deu,
qu' están á punt de cremarla.
- 189 Aquí té 'ls hábits que vulla
y alguns frares per companya;
si se 'n hi anés tot sol
no creurian que fos frare.
- 193 La un hábit ell se 'l posa,
l' altre 'l guarda per l' Infanta
y ab un frare per company
dret al palau se 'n anavan.
- 197 Los seus cavalls no corrian,
no corrian, que volavan;
de tan de pressa que corren
la brumera 'ls sanguejava.
- 201 Allí al entrant de la vila
ja 'n demanan de l' Infanta;
els uns diuen que l' han morta,
altres diuen que no encara.
- 205 Per tot arreu sonan trompes
y timbales descordades.
Davant el palau del Rey
hi ha un rodal de gent d' armes;
- 209 al bell mitg de aquell rodal
una brasera abrandada
y al entorn de la foguera
hi seuen mes de cent dames.

- 213 A l' entrada del palau
troban portalers y guardes.
—Deu vos quart, los portalers.
—Ben arribats, los bons frares.
- 217 Quan son á dins del palau
lo senyor Rey encontravan.
—Deu lo quart, lo senyor Rey,
ab son ceptre y ab s' espasa.
- 221 —Benvinguts siau, germans,
¿què veniu á cercar ara?
—Un remey si 's trobaria
perque perdonés l' Infanta.
- 225 —No pot ser, no, bons frarets,
no puch fer lo que 'm demanan.
—Senyor Rey, ¿me don llicencia
per anar á confessarla?
- 229 —Ara ja 'n es massa tart,
l' Infanta s' es confessada.
—Déxmela aná á confessar
per la darrera vegada;
- 233 l' he' confessada set anys,
be la puch confessar ara.
Si ara ab mi no se confessa
pot ser siga condemnada.
- 237 —Cuyteu, donchs, lo bon fraret,
que la vida se li acaba,
s' espera molta de gent
y la foguera ja branda.

- 241 Per la llicencia del Rey
l' han entrada á un' altra cambra.
—Deu la guart, l' Infanta Iselda.
—Y á vos d' una tal desgracia.
- 245 —Ací vinch de part de Deu,
ací vinch per confessarla;
diga la confessió
com sol dir altres vegades.
- 249 En el sisè manament
don Carles ja li demana:
—¿Me dirá, la penitenta,
ab quánts homens caygué 'n falta?
- 253 —No he pecat sino ab un
que 'n es el Comte don Carles.
—Infanta, ¿'l conexeria
si ara ací se presentava?
- 257 —¿Còm l' havia de conèxer
si tinch la vista entelada?
El fillet que duya al ventre
se sentia com plorava.
- 261 —Infanta, ¿la mort li reca?
—La mort no me reca gayre,
me reca la criatura
qu' es filla de tan bon pare.
- 265 —Si axò es veritat, Senyora,
del foch será deslliurada;
me dará per penitencia
á la boca una besada.

- 269 —Fúgim, frare, del davant,
fora frare, fora frare,
boca que 'l Comte besá
cap mes home pot besarla.
- 273 Ab l' estreta que li dona
ja ha conegut qu' es don Carles.
—¡Ay don Carles de ma vida!
¡ay Carles de la meva ánima!
- 277 —Axécat, Infanta Iselda,
axécat, desventurada;
llévat la roba que portas
y vestexte ab aquest hábit.
- 281 Per venir me posí l' un,
per fugir pòsat tu l' altre;
partirèm cap al castell,
cap al castell de muntanya,
- 285 ahont serás ben rebuda
de mos germans y mos pares.
—Anèm, anèm, lo bon Comte,
pel camí ja fossem ara.
- 289 —Com passes devant del Rey
saluda baxant la cara,
mes si te pregunta res
no responguis cap paraula.
- 293 —No li faré acatament
perque volia cremarme.
—D' acatament n' has de fer
solament perque es ton pare.

- 297 Com passa devant del Rey
l' Infanta baxa la cara.
—¿Quí es aquell bon fraret
que fa acatament y calla?
- 301 —Un pobre noviciet
que no ha professat encara;
el Prior li té manat
que no diga cap paraula.
- 305 Se admiran los portalers
de que surtan tants de frares,
y mes tart la gent ne diu:
¿Què se 'n es fet de l' Infanta?
- 309 ¿Quí pot havèrsela enduyta
sino 'l traydor de Don Carles?
Quan son fora del palau
fa pujá á cavall l' Infanta.
- 313 —No t' assuste la foguera,
ara ja no ha de assustarte,
que 'l primer que á mi s' acoste
l' atravessaré ab ma espasa...
- 317 Al arribar al castell
Dona Iselda deslliurava;
n' ha parit un bell infant,
un infant com una plata.
- 321 Envian á dir al Rey
si volia esser compare.
Quan el Rey ho ha sabut
ab gran festa ho celebrava.

XXXIII

LA DESPOSADA AB UN MORT

QUI 'L

GUARDA SET ANYS

CATALUNYA

Amer,
Dosquers (J. R. y B.),
Gerri,
Llanás,
Olot,
Puigcerdá (F. M.),
Ripoll,
Sant Feliu de Codines (I. P.),—Sant Feliu Saserra,
—Sant Johan Despi,
Tauli,
Vich.

63

FESTES de Pasqua florida,
festes de Pasqua granada,
com mes grossa n' es la festa
n' estich mes desconsolada.

5 Per esser filla de Rey
be som prou desgraciada,
del primer festejador
vaig quedarne enamorada.

9 Qualque nit venia á vèurem,
d' amagat ací pujava
y una nit tot festejant
lo meu aymador finava.

13 A una cambra lo tanquí
hont no entrás persona nada;
set anys le 'n he tingut mort
guardat á dintre una caixa.

- 17 Cada dia dematí,
cada dia 'l visitava
y com si encara fos viu
tot quant feya li comptava.
- 21 Ab vinblanch y aygua de roses
jo li rentava la cara,
y ab flors fresques cada dia,
cada dia jo 'l tapava.
- 25 Totes les festes del any
la roba li som mudada,
pentinantli los cabells
y renovantli les gales.
- 29 Quan ve 'l dia del armeig
ò qualque guerra soptada,
com á valent cavaller
jo les armes li posava;
- 33 á la cinta 'l punyal d' or,
en el braç l' escut de plata,
y l' espasa en el costat
á punt d' entrar en batalla.
- 37 Un dia per mes fortunes
viu que tot se desnuava,
desnossantse tots els òssos
de ses carns un temps tan blanques.
- 41 Ses mans saltaren dels braços
y á les meves mans quedaren.
En tocarlo se 'n va en pols,
pols fina que se 'n du l' ayre.

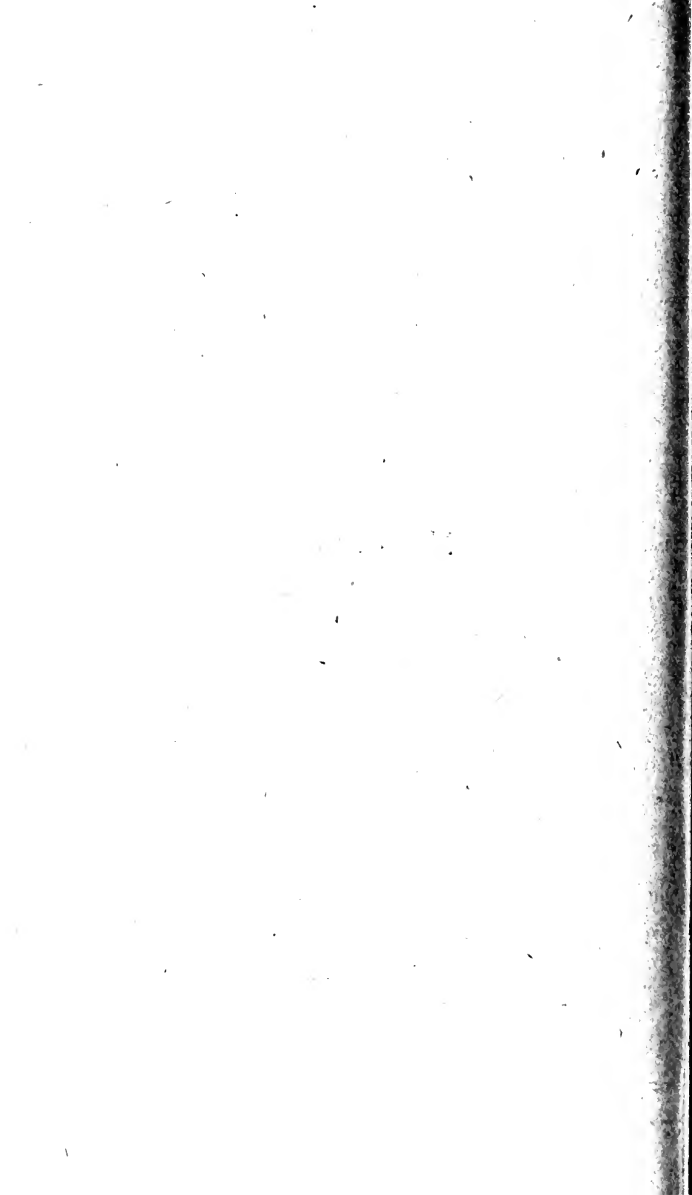
- 45 ¡Ay què faré, mesquineta,
per soterrar est calabre?
Siu dich á mon pare 'l Rey,
es home pera matarme.
- 49 Si la meua mare ho sab
sempre mes viurá ab gran ansia
y sempre dirá de mi:
¡ay filla desgraciada!
- 53 Siu dich á 'n els meus germans,
me tindrán per deshonorada
y devant les germanetes
anirán á bescantarme.
- 57 Si se 'n adona 'l Veguer
es capaç per agafarme,
y devant de tot lo mon
los meus pecats se declaran.
- 61 Mes val que no diga res
y que sufresca per ara.
Deu do mes sort que á 'n á mi
á qui viu enamorada!...
- 65 Estant en tal pensament
á sa finestra guaytava,
veu passar un pelegrí
que anava al sant romiatge.
- 69 —Pelegrí, bon pelegrí,
escoltaume una paraula,
¿voleu soterrar un mort,
que 'n tindrèu molt bona paga?

- 73 —Ja l' enterraré, Senyora,
siga ab paga ò sense paga;
á quín' hora puch pujar
que siga hora retirada?
- 77 —A les dues ò les tres,
una horeta abans de l' auba.
Com hi pujá 'l pelegrí
llágrimes de sanch plorava.
- 81 —No fos pel dir del castell
jo aniria á acompanyarte.
Al baxarne 'ls primers graus
ja li 'n dona una abraçada.
- 85 Com va esser en el replá
va dir aquestes paraules:
—No trigaré gayre temps —
que ab tu no estiga enterrada.
- 89 ¡Adeu, espill de ma vida,
adeu, cor de la meva ánima!...

En el darré escaliró
cau morta la desdixada.



NOTES



DON JOAN Y DON RAMON

ò

LES 29 LLANÇADES

Comencí aposta ab aquest romanç perque la devantera li pertoca; fou lo primer cant verament popular en llengua materna, que la estampa doná á conexer fa mes de mitja centuria. Sortí en lo quadern penúltim de LA PALMA, *Semanario de Historia y Literatura*, que se publicá en la capital de les Balears, desde 'l 4 d' Octubre de 1840 al 25 d' Abril de l' any següent. Son jove director Don J. M. Quadrado (qui hi guanyá sens aprenentatge lo maestrat literari, regonegut de bon principi y refermat y enaltit sempre mes en cascun de sos nombrosos llibres) l' inclogué al final d' un article titolat POETAS MALLORQUINES, acompanyantlo ab les següents ralles: «*La rapidez del diálogo, lo misterioso del suceso, lo lúgubre y al par homérico de los incidentes, forman de esta corta pieza una excelente producción que ningun genio pudiera desdenar; y no creemos que nada de su mérito le quite su popularidad, ni los vulgares labios que lo repiten...*»

La monotonía de la tonada fa servir aquest romanç de cant de breçol, un temps el mes usual en les ylles. En ma infantesa los Reys de Nadal no regalavan als ñens eix devassall de joguines estrangeres que ara 'ls duen. Per entretenirlos, péxerlos y ferlos dormir se tenía sempre avinent el repertori casolá de rondalles y cançons que may se acabava ni 's feya malbé. Los cants de breçolar repetits per tot arreu se aprenían de cor mes fácilmént que les oracions. Les mares y les avies, les dides y les minyones de servey arribavan á encantar á llur voler la imaginació de la maynada, imitant ó escarnint lo poder de aquelles matexes fades quals maravolloses fetes recomptavan.

Encomanada ab la llet aquexa afició, no se m' espasá en la adolescencia, y avesat á datar les planes del cartipaç en que aprenía d' escriure, guart en la vintena de volums de cançons tradicionals que ab temps y paciencia arribí ajustar, qualcuna copiada ja en 1835. Ma dida madò A. C. (que jatsían sos 86 anys fa poch que encara me inclogué gloses populars en carta de sa má) ha tingut per açò una memoria privilegiadíssima, y de sa boca recullí en T. Aguiló, redactor de LA PALMA, la versió que en Quadrado hi publicá.

No es per dir la joyosa sorpresa de veure estampat, en el primer llibre que assaboría ab vera fruició, un cant que m' era tan familiar, eix romanç que sens recort d' haverlo may après, he sabut sempre. No me 'n podía avenir de que la entonada poesía artística hagués gosat fer tan bella rebuda á la popular, que fins llavors encobefía empeguintme á estones d' una inclinació que creya filla de ma ignorancia. Tan curta com fou la vida de LA PALMA, la sortida d' eix modest setmanari constará en los anys de Mallorca com lo retorn d' un dels mes

trascendents cometes, com la benèfica aparició de la poesia, ensemps ab l' amor á la terra y al desitg d' estudiarne sa oblidada historia.

Caygut en la tentació de versejar, esplay que 'l romanticisme feu de moda entre jovens estudiants de la primera volada, aní solitari á amagarme en el camp perdut de la llengua materna, seguint els nostres glosadors pagesos qui sense saber de llegir me abellían ab llurs codolades. En est retret podía dir tot lo que sentía sens por de les indiscrecions de la premsa ni perill de escandalisar á la retòrica. Nostre *dialecte* estava exiliat de les bones lletres segles feya, y mes llavors que acabava de rebre 'l colp de gracia d' una excomunió perpetua en l' article: *De los dialectos considerados con relación á la literatura*, escrit per l' autorisada ploma del Dr. D. Jaume Pujol, secretari de la Diputació provincial. LA PALMA, tan excel·lent patricia com era, ni 'ls setmanaris que la seguiren havían publicat may cap composició moderna ab la llengua que tothom parlava, per la rahó senzilla de que, tret de reestamparne qualche plegueta ò fulla religiosa, ningú hi escrivía, si no era per mossegar ò per fer riure. Les derrereres manifestacions públiques de la musa mallorquina pot ben dirse que havían desaparecut ab l' *Alicorn* de bronzo, obra artística del catorzè segle, que per la festa de Sant Thomás treyan á la porteria gòtica del convent de Sant Domingo, rodejantlo de dècimes y d' epígrames manuscrits y de geroglífichs pintats, sovint tan barrochs com els versos. La oda A LA PATRIA de n' Aribau y les Poesíes del Gayter del Llobregat no havían arribat encara á la ylla; y com pel viarany desacompanyat que inespert seguía, no s' hi veyan mes petjades que les de la poesia popular, d' aquí l' afany crexent de replegarla, no sols per la amor infantívola que li duya, sino porque

n'era la única guia que llavors poguéis trobar per l'estudi del llenguatge.

Aviat tinguí 'l goig de saber que no era sol á recullir semblants cançons; Micer J. A. Prohens, catedràtic de la Universitat instaurada de poch, m'havía guanyat per má. Transcrich sa carta circular (*) estampada en 1841, que ell me dugué al saber mes aficions, ja que en Bover no la cita en sa BIBLIOTECA DE ESCRITORES BALEARES, y perque es un testimoni mes de la devoció primerenca á la decayguda llengua y á la poesia del poble, que començava á reviscolar espontáneament á Mallorca.

(*) PALMA... DE... 184..

• Sr. D.

«Molt senyor meu y amic si vostè vol,
Pas á molestarlo ab esta carta
Demananti un favor si 'l me pot fer,
Per el cual ja desd' are li don gràcias.
Es el cas qu' ha tretz' anys que vaix enprende
Formar un bon replec de codoladas,
De comedias, d' entremesos, de romances,
De versos mallorquíns de tota casta,
En que sian del temps de la Conquista,
O fets desd' aquell' època fins are,
Ja per poetas cultos ò de lletras
O bé per glosadors de bufas amplas,
Qui son poetas rustics en nom propi
Y p' es Plá ni ha hagut sempre y per Muntanya:
Tant si s' han ocupat d' assumtos sèrios
Com místics, amorosos ò de sátira,
O bé de punts històrics, ò ridículs
Y de tot per diro en b' una paraula;
Sens perdonar una cansó ò una glosa
D'aquellas que se cantan en ses casas,
En es camps, en ses eras y tafonas,

No podia sospitar, per capdany de 1844, que aquell manoll de còpies de cançons que al sortir per primera volta de la ylla me 'n duya «per ferne la guerra al mal d' anyorança,» havían de tenir la inesperada sort de estar al mes següent en mans del conexedor mes entussiasta de nostra poesia popular, en poder del príncep dels escriptors barceloníns, per qui sentía singular admiració com á poeta y com á prosista abans d' estimarlo com amich...

En Piferrer, autor dels *RECUERDOS Y BELLEZAS DE ESPAÑA*, obra destinada para dar á conocer sus monumentos, antigüedades, paisajes, etc., en lá-

Cuant segan, cuant vereman y cuant llauran.
Que cantan ses atlotes cuant xarcolan,
Cuant cuyen, cuant pellucan, cuant repassan,
Y també cuant s' en tornan á la vila
Com venen de los camps els horabaxes:
Igualment com fan feyna dins cas' seua,
Cuan agranan y escuran ses criadas:
Ses cotbles que galetjan ses senyores,
Ses fletxes qu' els galans tiran cuant passen,
Ses glosas que se fan á ses novías,
Ses qu' en musica es cantan ses vetladas,
O el dissapte del sant de que fan festa,
Per las Verges ò el vespr' en que se casan,
Ses que fan es glosadors en desaffios
Cuant de picats ò amics son foc esplayan,
Ja sia en se taverna ò dins se cuyna,
O aplegantse un dia de matansas.
Tot esto y mes qu' ey haje jò voldría
De versos mallorquíns de tota casta
Replegar, si es possible, dins breus días,
Per fe una colecció ben ordenada,
Escullint de lo bò lo qui te mèrit
O merex conservarse imprès en páginas:
Demostrant que se nostra llengo es rica,

minas dibujadas del natural y litografiadas por F. J. Parcerisa, començats en 1839 ab lo volum titolat PRINCIPADO DE CATALUÑA *que comprende las cuatro provincias de Barcelona, Gerona, Tarragona y Lérida*, visitá dos anys després Mallorca y no acabá de publicar son viatge fins á principis del 45. En sa derrera plana evoca, al peu de la Creu que remembra la Batalla de Lluchmajor, la ombra sangonosa del desventurat Rey Jaume terç y la cavalleresca del feel cronista en Ramon Muntaner, qui l' ampará d' infant, y no trobá mes digne coronament per aquella obra, tan poètica y tan històrica á la vegada, que 'l romanç popular, que tradueix axí:

Y es presta tant ò més que ningun' altre
A tot' obra, á tot vers que ferse vulga,
Y que per tot objecte té abundancia.
Com també per mostrar qu' el gran Apolo
Y ses mussas, qui sempre l' acompanyan,
Constants han habitat en aquest' illa
Encare que petita y poc nombrada.
Qu' en ella han abundat aguts ingenis
Qui en tot temps han cantat emb tanta gracia
Com es poetas millors qu' em conegut
Tant de dins com fora nostr' Espanya:
Y crec que per certs cants y per cert vers
Se lira mallorquina té ventatje.

Axí pues, si V. em pot procurar
Poesías de las classes espressadas,
Per poder en un moment fer m' una còpia,
Si no las me remet ja copiadas;
Promet que li seré molt agrait
Y pront' á servirlo de bona gana,
Y será son molt afecte servidor
El qui firma y está aquí per lo que mana.

Jaume Antoni Prohens.

*Ya Don Juan y Don Ramon
regresaban de la caza;
Don Ramon cae del caballo,
pero Don Juan cabalgaba.
Su madre lo ve venir
por un campo que verdeaba,
para curar sus heridas
violas cogiendo y malvas.
— ¿Qué teneis, Ramon, mi hijo?
la color traeis mudada.
— ¡Ay madre! sangrado me hé,
la sangría ha sido errada.
— ¡O mal haya atal barbero
que aquesta sangría os daba!
— ¡Ay madre! no blasfemeis,
que esta es la postrer vegada.
Entre mi caballo y yo
traemos veinte lanzadas:
el caballo trae nueve,
y yo todas las que faltan.
El caballo hoy morirá,
y yo por la madrugada:
el caballo lo enterrad
en lo mejor de la cuadra;
á mí empero me dareis
sepultura en Santa Eulalia;
sobre la tumba poned
una espada atravesada;
si demandan quién me ha muerto,
que «Don Juan el de la caza.» (*)*

(*) La versió que traduhí acaba:

Y si diuen qui m' ha mort,
«Don Joan de la caçada.»

En lo tercer apèndix, pl. 336, acompanya l' original tret de LA PALMA ab les següents observacions: « *Canción popular mallorquina. — La obscuridad, que en este sublime romance reina, no permite comprender si su asunto es un fratricidio, ó si solo un asesinato de un amigo cometido por otro amigo. Tal vez se remonta á la época terrible en que estallaron en la isla los bandos que circunscritos al principio á la nobleza y dándose después los nombres de Canamunts y Canavalls, trascendieron más tarde al pueblo y por distintas veces turbaron la tranquilidad de Mallorca é hicieron necesaria la intervencióñ del poder. « ¿Será como otras canciones mallorquinas copia de una catalana? » El uso de los artículos El y La en vez de Es y Sa prueba que debe de ascender al siglo XVI. Pero esa misma obscuridad es otra de sus bellezas, porque favoreciéndose de la rapidez libre del diálogo y de sus palabras y giros tan simples como poéticos y entrañables, hinche el ánimo del lector de una conmoción que á la vez participa de terror y de una lúgubre tristeza. Este argumento del héroe moribundo, ya herido en combate alevoso, ya en batalla, que encarga á su madre ó á sus amigos las disposiciones de su entierro, se encuentra en otros cantos populares del Norte de Europa. »*

L' únich volum d' aquest ram que 'n Piferrer tenia, era el dels *Chants populaires du Nord*, traduïts per en Marmier; llibre que després del romanç de Don Joan y Don Ramon li despertá el volander projecte de fer un recull de la poesia del poble catalá, donant especial importancia á les tonades de que estava enamoradíssim. Dotat de una memoria musical maravellosa, d' una veu dolça y penetrant y d' un sentiment exquisit, cantava ò taral·lejava les que aprengué en sa juvenesa en l' obrador de veler de son pare, y sens alterar llurs notes, feya

estremir les ales del cor y entelar els ulls de llágrimes.

La recolecció del text de les cançons tradicionals, per lo esbocinat que sol presentarse, es una tasca inacabable, una fexuga creu mes aviat que una gloria; per çò no crech fraudar gens la de 'n Piferrer, sempre enfeynat en coses mes altes, al veurem precisat á manifestar que personalment ne replegá poquíssimes; manco de les que 'm creya al estamparse les contingudes en el present volum. Les versions que van en nom seu desde la plana 82, escrites totes de sa lletra, he vist mes tart que no foren recullides per ell; son còpies tretes mot per mot de cinch fulls que contenen 26 cançons, que 'l Dr. Don J. Giró y Torá de Vich li trameté en carta de 10 d'Abril de 1845; d'escriptura tan dificultosa de llegir, que 'n Piferrer s'entretingué á desxifrarla, separant cada romanç en una fulla solta, per facilitar axí un futur coteig, que desgraciadament no havía de fer.

Ab doble y dolorosíssima racança me veig obligat á ocupar-me de les cançons que 'n Piferrer recullí directament de la tradició, com si 's tractás de regatejarnhi el nombre. Si aquell malaguanyat artista no n'hagués copiada cap, axí mateix tindría la honrosa iniciativa en tots los cançoners populars que surten á Catalunya. L'arquitector que fantasía lo primer un bell edifici, y se prepara á bastirlo, no necessita suar ab los manobres qui hi traginan los carreus. Un colp aplegat l'esplet no tothom s'atura á recomptar lo que cada colector haja portat al magatzem ahont se estoja la cullita. Les menuderíes personals per tot fan nosa, y sobre tot en un recull popular de composicions essencialment anònimes com el present. Açò no obstant dech violentar mos sentiments y véncer ma impossibilitat d'escriure,

per repel·lir una imputació... referent á la replega dels materials d' est Romancer...

Anys després de publicada la HISTORIA CRÍTICA DE CATALUÑA, haguf d' enterarme, per motius de ma carrera, de lo que s' hi diu sobre la introducció de la Estampa á Barcelona... Poch pensava trobarmhi en la matexa plana ahont comença á parlarne (la 553 del volum sisè) la nota que n' omple sa major part. En ella l' autor dexa de colp el quinzèn segle, y salta d' una gambada al nostre, frissós de revelar un seu secret á la posteritat; el nom del qui suposa èsser el vertader colector de les presents cançons.

No cal reproduhir un escrit que tan fàcilment pot trobarse, basta recomanar sa lectura. En ell se fa trescar á en Piferrer y seguir Catalunya per tots els vents, y aturarse aposta en tots los endrets per escoltar y recullir arreu los cants del poble fins á ferne un gran acopi, etc., etc., y tot açò durant la guerra dels Set anys... Llástima que l' autor de la nota susdita no conegués un troç inoblidable de vera eloqüencia del iniciador de los RECUERDOS Y BELLEZAS, lo primer apartat de la introducció al volum segon en que descriu ses escursions artístiques pel Principat en l' únich viatge que hi feu. Parla en Piferrer:

«Si la pasada excursion por el Principado no te fué enojosa ni nuestra compañía desapacible; bien recordarás, lector, con cuánta buena voluntad y no sin riesgo procuramos guiarte en el examen de los sitios y monumentos más notables, «únicos que las circunstancias de entonces nos permitieron visitar.» El humo de las descargas aun se cernía tristemente sobre las azuladas copas de los pinos; los ríos reflejaban el brillo siniestro de las armas y los semblantes de los combatientes, y sobre las ruínas de nuestros monumentos más antiguos dábase y recibíase la muer-

te con valor y ferocidad grandes. «En vano aplicamos de lejos el oído para recoger un eco de los cantares montañeses: ninguna voz humana realzaba la armonía de la naturaleza, ni ventá á perderse entre los murmurios del espacio; no sonaban dulcemente en las alturas la flauta ni la gaita; y el toque aborrecido de las trompetas sobrepujaba todos los demás sonidos, á la manera con que una tinta de sangre vence á las demás de un cuadro apacible.» Así nuestra excursión fué parcial y no sujeta á un plan coordinado y de antemano resuelto; y con gran pesar nuestro te dimos una noticia incompleta y truncada de los principales puntos de la historia catalana, y hubimos de privarte del examen de no pocos sitios y fábricas ricos en recuerdos importantes á la anticuaria, y como datos á los anales del Arte. Visitamos con lentitud las ciudades primeras de Cataluña, «mas no pusimos el pie en el interior;» y si alguna vez nos atrevimos á correr alguna comarca lejana, la celeridad con que hubimos de hacerlo y las circunstancias fueron tales, que no pudimos ni llevar á cabo nuestros proyectos con la madurez y perfección que deseáramos, ni dejar de retraernos de aquel propósito. Mas aunque suspendimos el viaje, jamás nos abandonó el intento de concluirlo para cuando la condicion de los tiempos consintiese mayor seguridad y detenimiento; y bien te lo indicamos, recuérdalo, con aquella somera explicacion de los monumentos y bellezas que aun quedaban por admirar en Cataluña...»

Per desgracia de la historia patria, la mort vingué á interrompre 'l seu treball, sens que l'artista hagués pogut tornar á sortir de les murades de Barcelona, per recórrer lo molt que li mancava conèixer de sa terra benvolguda. Nostra maravellosa basílica de la Sèu, que acabava de descriure ab tanta d'amor al enllitarse per á morir, li serví de mística

y celestial porxada per entrar á la Eternitat, ahont Deu lo tinga en gloria.

Mes si 'l testimoni d' aquella ánima noble, estampat en exa plana immortal, no hagués vingut á respondre per endevant á la imputació susdita, romandrian encara una pila de induccions y de proves públiques per mostrar tot lo que té de fantástica. ¿Còm explicar, si no, que aquell qui escoltava *toda voz femenil*, etc., etc., no hagués may ohit la primera cançó d' est *Romancer*, la mes general, ò almenys una de les poques que per tot arreu se troban? (*)

(*) Estampades les cançons del present volum, gosí encara, aprofitant una avinentesa, travessar ab penes y treballs el territori mancat de camins que va de Berga á Cardona. L' oblit en que han dexasat estar la extensa encontrada que separa aquelles dues poblacions tan conegudes, espeponeja á cercarhi els recorts antichs de la poesia tradicional. Desgraciadament no entrí á cap poble aglevat, aturant-me no mes un dia á un mas de Montmajor, ahont, faltat de forces y de temps per emprendre la cacera, vaig recullir sols els cants que 'm vingueren á má. Un dells fou el romanç de ques tracta, dictat per Ventura Pey, natural de Vilalta de Castelltort, jovensana del molf de *La Tor* en el terme de Monclar; que imprimesch tal com lo cantá:

Un dia tot passejant
per un camp que verdejava
vaig veure venir mon fill,
el meu fill de la batalla.
De tan lluny com me vegé
¡Mare mía! me cridava.
— ¿Còm ho passas, lo meu fill?
les colors tens tresmudades.
— Mare mía, m' han sangrat,
les sangries m' han errades.
Entre jo y lo meu xivall

¿Còm se conjuminà que: *el señor Milá, el coinventor de la poesia popular catalana, ... el compañero fiel en la patriótica idea de Piferrer*, al escriuren la biografia en Juny de 1849, després d' examinar tots sos papers, se oblidás de donar compte de la copiosa replega de cançons tradicionals que la nota atribueix al seu amich, al malaguanyat *inventor de tan útil descubrimiento?* En Milá guardá dos anys el pròlech que va al front de les COMPOSICIONES POÉTICAS DE D. PABLO PIFERRER, etc., Barcelona 1851, ahont, no content d' enaltir totes ses obres

portam vint y nou llançades;
mon xivall porta les nou,
trist de mí, totes les altres.

—Ja mal haja tal barber
qui tals sangrés te dava!

—Mare, nous despacienteu,
que vos matexa 'n son causa.

No tenfu sino un fill
l' heu fet anar en batalla.

A les batalles del Rey
molts hi van, no 'n tornan gayres;
no 'n tornan sino 'ls hereus
y cabalés de grans cases.

Jo hi so anat, jo 'n so tornat,
no 'u dirán axí molts d' altres.

—Puja, puja, lo meu fill,
puja á dalt fins á la cambra,
que 'n trobarás ta muller
entre senyores y dames;

n' ha tengut un infantó,
Deu nostre Senyor li salve!

—Mare, no'l veuré jo gran
portar ni jugar les armes.

Moriré á la mitja nit,
mon xivall á punta d' alba.

publicades, consigna sos projectes literaris: «*No llenaríamos completamente nuestro propósito* (diu en la pl. XIII), *si no diésemos noticia de los planes de Piferrer que han llegado á la nuestra*, y entre ells ni una paraula s' hi troba referent á les aficions á la poesia popular del qui 'n fou tan gran aymador.

Per no fer us d' altres proves que de les estampades pels dos benvolguts escriptors citats, copiaré les paraules den Milá, tretes de la plana x del prólech de la segona edició del ROMANCERILLO, sa obra derrera: «*En 1842... cuando ya el eminente*

An á mi m' enterrarèu
á la tomba del meu pare,
mon xivall l'enterrarèu
á la porta de l'estable.
Mare, axí que seré mort
feune tocar-les campanes,
la gent dirá: Deu perdó
als qui han mort á la batalla.

Aquesta cançó estava y está escampada per tots los endrets de la nacionalitat catalana. La trobí distintes voltes á Valencia, sots la desfreça d' una paròdia, que mostra la popularitat que hi tingué, com la comprovan, respecte als romances de Castella, *las glosas en disparates* ab que s' hi escarniren alguns dels mes antichs. De les versions d' exa cançó burlesca ne prenych la copia treta en 1859 per mon coral amich en V. W. Querol, á qui ploran les lletres castellanes y catalanes ensemps. L' altíssim poeta no 's desdenyá de baxarse á cullir de terra aquest brot vulgar, tal com segueix:

Men aní a servir al Rey
en l' espasa rovellada,
en un cabaç de bacoress
y una coca de cebada...

Quadrado habia publicado el bello romance Don Joan y Don Ramon, me decidí á publicar una colección exclusiva de canciones, el inolvidable Pi-ferrer se consideró naturalmente asociado á la empresa y formó por su lado una colección que no creo llegase á ser muy numerosa.»

La decisió den Milá per publicar el Cançoner no fou en un principi gayre eficaç, puig que ell mateix confessa, en la plana citada, que dexá passar deu anys sens recullir cap mes cançó. Fins á 1852 (data memorable per la historia de la poesia popu-

Don Johan el Guitarró
vé en un caball que volaba,
son pare que sel veu vindre
per un camp que verdejaba:
— Ben vingut sigues, mon fill.
— Ben trobat, lo senyor pare.
— Y d' hont vens, fill meu, d' hont vens?
— D' hont vol que vinga, mon pare,
de pelear en los moros
y m' han mort á punyalaes.
— Fill meu, no dígues açó ;
putja per eixes escales
y vorás á ta muller
parida de tres infants.
— Yo no fas cas de muller
ni tampoc de les infants;
que m' aparéu un llitet
per quel meu cos hi descanse.
Si me múyc per lo matí
soterreume en Sen Martí,
si me múyc per la desprada
soterreume en Santa Clara,
si me múyc á mitja nit
soterreume als peus del llit.
Si 'l meu caball se me mor

lar en que París doná el ¡Sus!) no escrigué «les que va ohir d' una bona dona de la Espluga de Francolí (á quals aygues acompanyá, á sa esposa malaltixa) y en Vich (1853) á una criada de Vallfogona de Ribes.»

Que tant en Piferrer com en Milá sentiren en alt grau l' encís de la poesia popular totduna que entraren en plena vida literaria, ho mostran clarament llurs obres. El primer en la *Necrologia* del jove pianista bergadá en Miquel Ribera, escrita en 5 de Març de 1843 y publicada el 8 en el diari LA CORONA, fa notar que les millors composicions de aquell malaguanyat artista «*respiran ese gusto como*

soterreulo al mitx del ort.
Totes les armes que tinga
penjaules en les muralles
pa que diga el qui les veja :
¿de quí son tan bones armes?
De don Johan el Guitarró,
aquell qui morí en batalla.

Valencia ya esta perdida,
les monges ya portan dol, ... etc.

La exploració de la vella poesia popular cavalleresca en el regne de Valencia, que comencí ab poca sort ja en 1854, está encara per fer, y des que la amor y 'l conreu de de la llengua materna va estenentshi ab tanta gloria, sería molt mes factible, ajudada y profitosa que quan l' emprenguí. Lo menyspreu y l' oblit ofegan com les ones de la mar, mes dels naufragis qualque cosa 'n sura. Una investigació minuciosa pels pobles mes arreconats y solitaris d' aquelles tres provincies recompensaría els afanys dels qui tinguessen prou abnegació per dedicarse á eix pacient recull. M' ho fa creure axí lo gran nombre de cants religiosos, de amor y de costums que en la patria d' en Timoneda s' hi conservan, no ja consemblants sino iguals als de Catalunya.

alemán... que parece eco de los Cantos del Norte. Pero ese gusto, ese tinte melancólico, pertenece al país que le vió nacer: y en los cantares con que el montañés catalán hace resonar las hondonadas y las concavidades de sus ásperas cumbres, en las baladas con que nuestras madres nos conciliaron en la infancia el sueño de la inocencia, hállanse aquella ternura melancólica, aquella triste alegría, aquella gravedad solemne, aquel sentimiento que enardece el corazón y humedece los ojos, bien como si fuese eco de una vida pasada ó si explanase á nuestra alma el presentimiento de una idea hasta entonces obscura; hállanse aquella elevación de las notas y tránsito á la cuarta, que es como un elevamiento y expansión del espíritu; aquella sencillez del período, aquel cerrarlo con un mismo refrán, aquella monotonía aparente, que tanto se aviene con los grandes espacios y las grandes perspectivas de la naturaleza, y que poco á poco invade todo, nuestro ser á la manera con que la niebla, subiendo del valle, lentamente todo lo cubre; aquel acabar en tercera que prolongando el sonido deja la conclusión como incierta y perdida entre el susurrar de los pinos, el murmullo del viento y los rumores de la montaña...»

Al cap d' un any en son article MÚSICA RELIGIOSA, parlant per incidència de la popular, diu: «por esto todos los pueblos del mundo conservan esos cantares tradicionales, que así llevan el sello del país como el de un sentimiento profundo é íntimo que remueve las generaciones, las sobrevive y enlaza.» Y á final del mateix any recorda en son viatge á MALLORCA, plana 299, devant de la capella de Sant Ramon de Penyafort que hi ha en el port de Sóller, en memoria del miraculós passatge, la coneguda cançó del «Confessor de reys y de papes» y la estampa al costat de la de Don Joan y Don Ramon.

Una sola vegada manifestá en Piferrer son propòsit de publicar les cançons de la terra y ho feu en el primer nombre del setmanari *La Lira española* (18 d' octubre de 1846), ahont, rees-tampantshi la *Necrología* abans citada, hi afegí la promesa següent: *En otro lugar y con la copia de datos indispensables procuraremos evidenciar que el genio poético también se plugo desde muy antiguo en visitar las comarcas catalanas, y que la poesía popular, purísimo depósito de candor y de sentimiento, ha esmaltado espontáneamente nuestras llanuras y nuestras montañas con las variadas flores que con vivo afecto de ternura y veneración hemos ido recogiendo.*

Mes en Milá no aná gayre á la reçaiga den Piferrer en mostrar, palesa y maestrivolment, la amor especial que la poesia popular li inspirava. Encarregat de regentar la cátedra de Literatura é Historia d' aquesta Universitat, des del 1.^r de Desembre de 1844, publicá lo substanciós COMPENDIO DEL ARTE POÉTICA que du aquella data; y en aquest llibre ahont ja s' hi dibuxa clarament tota la fesomia del autor, diu, al parlar DE LOS ROMANCES: «*La poesia popular de Portugueses y Catalanés forma sólo dos ramificaciones particulares de la española: afe-ginshi per via de nota les singulars ralles següents: «Vamos á poner como muestra un romance catalán verdaderamente embelesador. Alguno habrá sin duda que extrañe que demos aquí cabida á una poesia de tal naturaleza; le contestaremos que aun esperamos ó, por mejor decir, «tememos» ver el día en que la moda que todo lo invade y todo lo devora se apodere también de la inocente poesia de nuestros abuelos.»* Lo romanç que temorejant hi doná á conexas es el que comença:

«A Aragón n' hi ha una dama
Qu' es bonica com un sol,» etc.

No cal entrar en mes detalls; ab lo transcrit n' hi ha prou per testimoniejar la devoció y escalf quels dos amichs sentiren per la poesia popular. Per concloure est llibre (que té anys há estampats los fulls precedents) dech parlar encara d' un altre sabi literat y crítich eminent, de l' erudit col·lector del ROMANCERO GENERAL anterior al segle XVIII. La amistat y la regonexença m' ho demanan y la nota abans citada forçadament m' hi empeny; ja que vulgues no vulgues, he hagut de convertir aquest enujós apendiç en pacient defensa propia, contra d' una asseveració mancada de fonaments; de que no faria cabal per notoriament injusta y per estantiça si no romangués entaforada en el sagrat de la historia, que nostres antichs cronistès volían fos la pública veritat del Reyalme... Tal volta es per demés seguir la impugnació de la nota abans citada, ja que les persones matexes que en ella s' hi figura vindicar han sortit á contradirla ab les declaracions consignades en llurs obres; mes com encara hi queda un fet que l' autor capgira á sa faysó, vull contarlo tal com passá, mogut pel respecte ques merexen los literats eximis de qui 's parla.

* * *

Pròxim á termenar la revisió dels MSS catalans de la Biblioteca Nacional, á la entrada de l' estíu de 1853, se acostá á la taula ahont treballava un vellet per mi desconegut y me preguntá de quína provincia era que tant temps feya registrava les obres *llemosines* d' aquell establiment. No entengué ma resposta per motiu de sa sordesa y me pregá de acompanyarlo á son despaig. Era don Agustí Durán, degá llavors de la casa, lo meritíssim compilador del monumental ROMANCERO, imprès per en Rivadeneyra.

Duya á la má á mes del n.º de *La España*, citat en el pròlech d' est llibre, un *Diario de Palma* del Juny de l' any anterior, ahont hi havia tres poesíes en mallorquí, sens nom d' autor, acompanyades de traducció castellana per don J. M. Q. Me demaná ab cert afany, si les conexia y sabia de quí eran; afegint que aquells versos, rebuts la nit passada, li havían tret hores de dormir... Sentint pujar la rojor de la calorada que 'm trahía, digu'li, esmaperdut, que no capia la causa del seu desvetllament, puig mes tost era de sospitarne lo contrari. Mes ell ab una energia superior á sa edat, replicá: «He passat bona part de ma vida estudiant nostra literatura popular y ara á la vellesa, quan me figurava saberne un poch, se 'm presenta tota una gran regió espanyola completament desconeguda, que segons veig té sa poesia tradicional propia, ja que 'ls presents versos, si be artístichs, son humanament impossible d' escriures sens la preexistencia d' una poesia especial del poble.»

Si la novetat d' exa afirmació me ferí totduna com una paradoxa, me impresioná á la vegada per rahons personals com un colp mestre de la intuició privilegiada dels grans crítichs... Jo sabés contar les llargues enrahonades que seguiren á tan inesperat preámbol, y descriure lo foch granejat d' escrutadores preguntes d' aquell venerable sexantí, de cor entussiasta, al entreveure per primera volta lo camp verge de la poesia tradicional catalana, y al conixer lo que ja se havia fet per arreplegarla. Tantdebó hagués apuntat les ilustrades interrogacions que 'm dirigí en aquelles expansives assentades, propies de persona tan versada en consemblants estudis; encara que sovint semblava que partían de teoríes preconcebudes que no sempre bastavan á comprovar les cançons fins á les hores ajustades...



Després de set ò vuyt mesos de ausencia haguí de tornar á Madrid, quan manco 'n feya compte, y en mitg de la expansiva rebuda y coral abraçada del bondadós degá de la Biblioteca, vegí, ab sorpresa, quel ressò de nostres passades converses hi durava y mes fort encara segons me semblá. Era que ell les havia relatades en la tertulia de triats escriptors que 'l Marquès de Pidal reunía els diumenges á caseua; y aquell notable estadista, excelent conexedor de la historia patria y de les fonts de la llengua castellana, no content de posar la noticia en quarrentena s' hi declará resoltament incrèdol, com no tardí gayre á saberho de sa boca mateixa. Molt cabal mostrava fer el Bibliotecari de la oposició del seu amich; mes en lloch d' exposarne les rahons en que aquell la fundava cregué millor comprometrem á que visitás encontinent á dit senyor, qui, obligat per la mort soptada d' un seu apoderat, devía sortir lo mateix vespre cap á Asturias.

Inoportuna era la ocasió per tal visita, mes en Durán s' hi empenyá, escrigué un bitllet á correccuyta, y si us plau per força m' encaminí á ca 'n Pidal, á qui no conexía. Trobí triant los llibres que sen havia de dur en el viatge, y prest ab noble franquesa exposá axí ses obgeccions: — «Som, digué, un enamorat gelós del *romanç*, forma mètrica que consider com á timbre peculiar y exclusiu de la literatura castellana, ja que la portuguesa lo té sols per reflecte y vehinatge. No conech gayre la provençal ni la catalana, però me basta saber d' hont provenen per negáreshi la existencia del metre romanç; que he cercat en va en lo CHOIX DES POÉSIES ORIGINALES DES TROUBADOURS per en *Raynouard*, en les

obres de Ausias March y en les den Jaume Roig, únichs llibres d' aquest ram que he pogut veure.»

—Per respondre ab fets fácils de comprovar, vaig concretarme á manifestarli: Que la munió de cançons tradicionals èpiques que té 'l poble catalá generalment están compostes en lo metre susdit, axí les velles com moltes de les modernes, y tant les de assumptos locals com les qui mostran notoria consemblança ab cants populars d' altres nacions d' Europa: Que algunes de les mes antigues tenen els assonants en hemistiquis, recordant de lluny les *codolades* vulgars narratives dels segles xv y xvi, usades encara per los glosadors balears: Que entre les cançons cavallerívoles se 'n hi troban prou de visible procedencia castellana, unes connaturalisades ja, al igual de les que 'ns semblan indígenes, y altres ab el llenguatge barrejat, que 's catalanisa mes ò menys segons qui les canta: Que totes van acompanyades de sengles y agradoses tonades, algunes bellíssimes, molt superiors als versos que s' hi cantan. La costum de ohir de boca dels pagesos exes melodíes planyívoles de faysó tan diversa de les castellanés y de les andaluses, ha fet que, sían ò no totes filles de la terra, per nosaltres ne tingan tot l' ayre, com si fossen la veu del esperit del temps passat que ix gement de les ruines de la patria. Per fi; en quant á mancar lo romanç entre 'ls metres usats per nostres trobadors no se 'm fa gens estrany. Les escoles tolosana y catalana dels segles xiv y xv tan retoricament enamorades de la rima que clavetejavan cada estrofa ab força consonants iguals, y no tenintne prou los repreñían sovint en totes les de la composició, deurían mirar al romanç ab notori menyspreu, dexantlo als joglars y als poetes il·literats del poble; qui de segur hi buydavan llurs cants senzills de

perpetual ressò, puix que corrent de boca en boca sens necessitat d' escriurels, la gent sels feya seus. Y acás açò mateix ¿no passava llavors en lo restant d' Espanya, per exemple entre 'ls trobadors erudits y palacians continguts en EL CANCIONERO DE JUAN ALFONSO DE BAENA, que Vostè tan bellament ens ha fet conexer? ¿Hi ha cap romanç entre les obres de Juan de Mena?

Lo Marquès quedá una breu estona pensatiu, y prosseguí:—Tinch encara una altra dificultat, per mi mes poderosa. Vostè haurá vist en l' apendiç al discurs preliminar del ROMANCERO den Durán, lo poch que 'm fou possible donarli referent á la poesia popular d' Asturies; y per exa poquedat haguí de fiarme dels recorts de ma infantesa, puix jo, «que he fet favors á molts y molts dels meus paysans,» no n' he pogut trobar un qui sabés cap de les cançons que fa mitg segle s' hi ohían per tot arreu. Donchs be, si aquell Principat en una cinquantesena d' anys ha oblidat sos cants tradicionals, ¿còm vol que no 'm resistesca á admetre que en lo de Catalunya, moltíssim mes adelantat que aquell, s' hi conserve tot un romancer, tant ò mes antich?

—La tradició popular es mes persistent, vaig dirli, de lo que ordinariament se creu; mes per cercarla en el camp perdut en que sol amagarse, si no hi cal enginy, es mester almenys la práctica, la toçonería y fins la sort que la caça ò la pesca usuals demanan. May he estat á Asturies; però mogut per la consemblança de la poesia popular de abdós principats, á jutjar pels fragments dats per Vostè, sobretot per lo del *Mariner*, que forma part d' una cançó catalana, m' entretinguí á escorcollar la memoria d' una minyona de Cangas de Tineo, qui servía á la casa ahont jo estava, y d' ella, y de una seua amiga, vaig recollir una vin-

tena de cants entre oracions, dances y romances cavallereschs, que molts tenen llurs similars en nostres valls pirinayques... N' hi espliquí algun, y lo Marquès axí quel regonegué, dexá soptadament els llibres y sen vingué á dar-me una forta encaxada, seguida de afalagadores frases, mostrant fort desitg de veure á sa tornada quelcom de mes replegues (*).

* * *

L' amich Durán seguí mirantles ab predilecció extraordinaria, interessantse per totes les manifestacions del catalanesch *folklore*, que sentía ab la fruició d' un infant y esbrinava á la llum de sa erudició y de ses teoríes. Feyam escriure les cançons, senceres ò esbocinades que sabia de cor, y solía revestirles tot seguit ab l' ayrós llenguatge dels vells romances castellans, desitjós de traduir axí totes les antigues. Me afalagava molt aquest propòsit, mes per desgracia mancavam recórrer encara bona part de Catalunya, y volía sobretot completar en ulteriors viatges, com ho logrí, algunes de aquelles cançons que per sa llargaria poquíssimes cantadores recordaven y havían devallat al repertori de les rondalles de la vora del foch; ossera ahont sembla hajan vingut á parar, al descarnarse de la rima, alguns, y tal volta

(*) D. J. Amador de los Ríos vegé est petit recull de cançons asturianes, y quan visitá dit Principat per l' estudi de sos monuments arquitectònichs ne replegá una pila que m' enviá estampades. Molt mes tart aparagué la preciosa COLECCIÓN DE LOS VIEJOS ROMANCES QUE SE CANTAN POR LOS ASTURIANOS EN LA DANZA PRIMA, ESFOYAZAS Y FILANDONES, *Recogidos directamente de boca del pueblo, anotados y precedidos de un prólogo por JUAN MENÉNDEZ PIDAL. Madrid, 1885.*

molts, dels poemets oblidats de la edat mitjana. Digu'sli que com havia llegit lo *Breviari de Amor* y la *Vida de Sant Honorat* en corrent prosa catalana, llarch temps abans de saber que fossen traduccions de obres rimades, escrites en llengua provençal; axí familiarisat d' infant ab les rondalles, havia ohit moltes voltes la de la *Donzella qui va á la guerra*, sense sospitar que dita narració fos á la vegada un dels nostres antichs cants populars, que ab tant d' afany desde mon jovent cercava.

Aquest cas, y alguns altres consemblants, lo mogueren á fer esment de nostres rondalles. Demaná que n' hi mostrás qualque exemple, y n' hi contí unes quantes, entre elles *L' amor de les tres taronges*, que recordá haver ohit en sa infantesa, la apuntá breument, y en Juny de 1856 ens sorprengué á tots ab sa *LEYENDA DE LAS TRES TORONJAS DEL VERGEL DE AMOR...* estampada á Madrit per E. Aguado y dedicada al ilustre F. Wolf. Aquest llibret compost *por el Licenciado* D. A. D. no 's posá á la venda; fentne sols una tirada curta per regalar á sos amichs. Al rebrel, tot alegrantme del cabal que fa en el pròlech del recull de cançons tradicionals catalanes que li mostrí, me va confondre la afecció fora de mida ab que, duyt de generosos desigs, hi parla del qui les recullia... He dit açò per agraument, y també per tornar per derrera vegada á la nota á que tantes me he hagut de referir per dexarla ací del tot contestada. Es de creure que son autor no degué llegir cap exemplar de dita obreta, ja que en ella res s' hi diu de lo que lo anotador crítich erradament afirma... (*)

(*) Aquell any mateix lo famós bibliotecari F. Wolf publicá en alemany: *Mostres dels romances portuguesos y catalans ab una introducció literaria é històrica sobre la poesia*



Per conciliar los furs de la veritat ab los devers de la benvolença, per mi ara doblament sagrada, he fiat ma defensa á la relació senzilla dels fets, tals com esdevingueren. Tantdebò, descarregat d' exa enujosa tasca personal, la gaubança del agraument vingués á endolcir lo amarch regust que la forçada obligació de contradir sol dexar sempre. Al termenar ab los peus á la fossa est enderrert volum, la regonexença du á ma memoria en esboyrats recorts les moltíssimes persones qui de una en una m' han dictat en l' espay de mes de mitg segle les copies d' aquest y dels altres llibres de cançons en quasi totes les encontrades ahont se parla nostra llengua. Si com tinch generalment en cada versió lo nom del poble, y lo del qui va dírmela, la fotografia men hagués donat la imatge, quína munió de gent faría expressiu testimoni de la vitalitat que nostra antiga poesia popular ha conservat fins susara! Les dones sobretot, qui solen esser les arxiveres naturals d' exa mena de documents confiats á llur memoria, mostrarian la fondaria de les arrels de la tradició (coneguda encara á mitges), sortintne de totes les condicions y estaments á comprovarla: velles y jovens, ciutadanes y pageses, mestresses y criades, masoveres y pastores, dides y maynaderes, puntayres y filadores, y fins les pobres ceguetes qui van captant de porta en porta. Sengles remuneracions escampades per obtenir tan nombrosa cooperació no 'm privan de regraciar en públich á eix sens fi de

popular á Portugal y á Cataluña (Viena 1856 en 8.^o) servintse del ROMANCEIRO den Almeida-Garret y del ROMANCERILLO den Milá y Fontanals.

cantadores qui m' han donat tantes vegades los originals, tots seus, d' unes cançons en que jo no hi tinch mes que la paciència incansable de percarne la lletra morta, lo rezel de no haver acertat prou en la tría y coteig de les versións, y la racança per mi dolorosíssima de divorciarles de les melodíes que tan gentilmente les ressucitan y enlayran.

Agrahiment mes motivat dech encara á amichs y coneguts á qui, sabent jo que tenían ocasió favorable de ohir alguns de nostres cants pagesos, demaní volguessen transcríurelsme per aumentar mes anyals replegues, may tan copioses que no dexassen sempre viva la cobejança. Grans mercès á tots! Ja al front de cada romanç posí les inicials dels qui men havían donat qualque versió, y ací els noms dels qui van indicats en est volum, llista que la mort de tants benefactors me fa senyalar tristament ab aytantes creus.

- A. † D. Aleix Verdaguer (1851).— † Anton Martí y Cortada. — † Antoni de Bofarull (1849).— † Antoni Llaberia. — Madò Antonina Canyelles.
- B. D. Bartomeu Ferrá.— Bartomeu Muntaner.— Bartomeu Ribó.
- C. Dona C. Bosch (1863).
- E. D. Estanislau de K. Aguiló.
- F. D. Francesch Masferrer (1869). — Francisco Comes.— † Francisco Casas y Amigó. — Francisco Muns (1865).
- G. D. Geroni Rosselló y Ribera (1846). — † Guillem Aguiló. — † Guillem Forteza.
- I. † D. Ignasi Petit (1846).
- J. Mossen Jacinto Verdaguer (1865). — Mossen Jaume Collell.—Jaume Pomar.—Joan Monserrat

- y Archs.—Joaquím Riera y Bertran (1869).—
† Joaquím Salarich.—† Joseph Giró y Torá
(1845).—Joseph M. Quadrado.—Joseph M. Serra
y Marsal.—Joseph Martí y Terrades (1865).—
Joseph Martí y Folguera.—Joseph Masó y To-
rens.—Joseph Roca y Ruscadella.—† Joseph
Subirana (1863).
- M. † D. Manel de Bofarull.—† Matías Carbó.—
Miquel Fluxá.—Miquel Victoriá Amer (1865).
- P. † D. Pau Piferrer.—Pere Negre.—Dona P. Cal-
vet (1844).—Plácit Aguiló y Fuster.
- R. † D. Ramon Muns.—Ramon Picó y Campamar.
- S. D. Salvador Santigosa.—† Sebastiá Ferrá (1847).
- T. D. Terenci Thos y Codina.—† Thomás Aguiló.
—Thomás Forteza.
- V. Dona V. Penya de Amer.

* * *

Finalment, cal consignar que dos ilustres patri-
cis, cascun en ocasió distinta, mostraren espontá-
neament llur amor provada á Catalunya, demanant
motu propri á la Corona que volgués protegir la
publicació de la poesia popular, servintse per açò
(ab dobla sorpresa meua) del recull de cançons
tradicionals que tan de tart en tart sortía á espigo-
lar. La anomenada que abdós tenen me'n estalvia
lo elogi; l' un fou don Francisco Permanyer y
l' altre don Joan Mañé y Flaquer.

Ara be, si la amor á la llengua materna se con-
vertí en ma juvenesa en la passió mes forta de ma
llarga vida, y si me educaren en los sentiments
monárquichs, que la lectura de nostres velles cròni-
ques arrela y poetisa, ¿còm axí no vaig aprofitar
á temps cap de les dues afalagadores avinenteses

que tan inesperadament venían á enaltir nostre idioma? Si mogut per exa passió filial (incomprensible no obstant quasi per tothom á les hores) intentí poch après axecar lo vel que encubría tant de nostre passat literari, inventariantlo en la BIBLIOGRAFÍA CATALANA, premiada per la Biblioteca Nacional en 1860, y fent estampar mes tart á mes despeses lo text d' una pila de obres y quaderns antichs y desconeguts que aydan als filòlechs per estudiar nostre llenguatge y ferli recobrar el lloch que li pertoca, ¿per què donchs no m' ha estat possible publicar abans lo text popular de nostres cançons que 'l Rey don Alfons XII subvengué?

La impressió dels llibres de pacient replega, com lo diccionari, la colecció de refranys, lo cançoner tradicional, etc., que mostran franca, sencera y nua la personalitat del poble á qui pertanyen, no poden esser obra d' un sol, y menys tractantse de la nacionalitat catalana, mitg esborrada fa segles pels de dins y pels de fora, y ahont tant se ha fet malbé y tant resta desconegut encara. Qualsevol d' aquests treballs, prescindint de mon escás saber, demana per ferse com cal un temps de que may he pogut dispondre per rahó de lo personal de mon càrrech. Si 'l *folklore* catalá es un dels justificatius mes notoris de la renaxença literaria de nostra llengua y son principal fonament, just es que al sospedrar aquest y al afermarlo de bellnou mirem de no posar cap pedra en fals, ja que al demunt ha d' estrebarshi una obra ò monument que voldríam fos d' eternal durada.

En Milá diu en lo pròlech de son ROMANCE-RILLO de 1882, pl. x: *Véome obligado á la enojosa tarea de entrar en explicaciones personales; natural castigo de no haber hecho las cosas en tiempo oportuno, por efecto de más de un período de desalentada*

indolencia... Imitantlo en sa humilitat, ja que no puch en son talent, m' ha tocat á mi mes forta tasca, puix m' he hagut de entretenir á desfer en est recó de llibre fins susara, part per part, un aguayt malèvol emboscat ahont menys era d' esperar; y per escrieix he de seguir encara rocegant ab má fexuga la ploma espuntada per donar noves explicacions, tant mes enutjoses d' escriure com manco interessan al lector. Unes paraules den Ramon Muntaner, que per miracle he recordat, me donarán coratge per empassarme lo mal glop, per oys que 'm faça, y esgotar fins á les escurrialles la amargor de la bevenda. Lo narrador mes franch y cavallerívol de nostres històrichs, diu á la fi del capítol CCLV de sa CRÓNICA: *Nous vull comptar res de molts affers que a mi esdeven gren, per ço com negu no deu parlar de sí, mas si donchs no son feyts qui toquen a Senyor...* Lo nom del Rey D. Alfons XII, qui honra aquest llibre, me autorisa, segons lo cronista, á referir algunes de les causes, massa personals tal volta, de la palesa tarditat ab que lo present volum se dona al públich.

Es donchs el cas que un dia, no sé quín, D. J. M. y F. me demaná si pensava donar á la estampa lo ROMANCER. Com la pregunta era amistosa y del tot incondicional, ma resposta fou naturalment afirmativa. Lo 14 de Juliol de 1878, un B. L. M. del Governador Civil D. C. Ibáñez de Aldecoa me pregá de passar á son despaig, y aquí me enterá que l' Intendent general de la Reyal Casa li havía girat una lletra de cambi de mil duros que devía endossarme. Li demaní l' ofici en que creya se 'm manifestava l' objecte de aquell soptat donatiu, y, ab gran estranyesa meua, me digué que no 'l tenía; pero sí sabía extraoficialment que dita cantitat era per subvenir á la publicació del

ROMANCER POPULAR. Perpleix d' admetre una anticipació tan inesperada, no trobí manera de refusar, sens aparent ingratitude, un obsequi que 'l Monarca feya, no á mi, sino al poble catalá y á sa llengua, é instat y compromès á la vegada pel Governador firmí 'l rebut en hora dissortada.

Al acceptar dit encárrech no era de preveure lo que aviat esdevingué. La Biblioteca Provincial y Universitaria, confiada á ma custodia, ocupava lo primer pis del Monastir de Sant Joan de Jerusalem, distribuïda en vint y una sales revestides de tretze prestatjades atapahides de llibres... Les monges qui havían recobrat de poch la propietat de aquell grandíós edifici lo posaren á la venda.

Lo perillós trasbals de tan abundant tresor era imminent, y les armariades noves, fetes á la Universitat per donarli condigne estatge, bastavan apenes per allotjarne una tercera part. La Direcció central sordejaba á totes les instancies de auxili, jatsía lo personal facultatiu inscrit en l' Establiment pel servey ordinari no arribás á la mitat del que la *plantilla* senyalava. Exes contrarietats y altres que 'm call me preocupavan tant mes, en quant jo no podia consentir de cap manera que 's tancás la única Biblioteca pública de Barcelona sens obrirne, encara que provisional, encontinent un altra.

La anguniosa responsabilitat de bibliotecari aufegava 'l compromís sobrevingut al *folklorista*. La tría y ordenació del CANÇONER demanavan un sossech que m' era impossible de trobar ni tan sols en les estones de descans que cercava per distraurem. Obligat á un servey extraordinari, qual durada no podia fixarse, creguí que devía tornar al Reyal Patrimoni la subvenció rebuda deu mesos y dies feya. Faltat emperò de document á que respondre per procurarme lo desitjat descárrech, vaig diri-

girme á les dues distingides persones qui havían entrevingut en la tramesa de dita cantitat; y tant la una com l'altra refusaren admétre-la y tornar-la, tement que exa devolució pogués semblar impropia del agrahiment degut á la sobirana mostra de afecte á Catalunya, que la protecció á la poesia popular significava. Gens práctic en semblants afers, he hagut de conservar aquell depòsit ab la racança de no saber aprofitarlo, com repetides voltes he intentat, per trobar entre 'ls artistas competents un qui pogués y volgués empendre lo llarch pelegrinatge que es mester per recullir les tonades vertaderes de nostres antigues cançons.

Esperant dies millors que no havían de arribar, començá lo tráfech del mudament de la segona biblioteca d'Espanya ab un sol empleat y un porter; y, cuytat pel desahuci y fins per l'enderroch, se despullaren aquelles sales, setze de les quals se havían prestatjat, omplert y catalogat durant lo temps de mon servey.

Al sortir per darrera vegada de aquell palau convent, detrás de la última *conductorada* dels llibres que per espay de trenta set anys vaig servirhi, trobí á la porta al qui fou tantost primer lector del nou establiment, ahont me acompanyá. Era un sacerdot montanyès de la fusta dels Balmes, qui, ignorant la mudança, devallava de Berga, sa patria, per empendre una investigació de obres de consulta que no li eran fácil veure en altre lloch. Son viatge no fou en va; tinguf 'l goig de servir al qui preparava la *Introducción á la Filosofía ó sea doctrina sobre la direcció al ideal de la ciencia*, que se estampá á Barcelona en 1883. Son malaguanyat autor, mossen Comelles, estrená llavors la única sala independent de que podía dispondre, la qual quedá en brevíssim plaç oberta al públich.

De lo que esdevengué durant la llarga y treballosa instalació de tantes sales de la nova Biblioteca com se hagueren de armariar y ferhi galeríes (tot servint diariament la interina de lectura, plena sempre de gom á gom) no 'n vull dir ací una paraula... Ma vellesa ja prou desapoderada no comportá eix perllongat esforç y molt menys los desengans cruelíssims que en tan crítica situació insidiosament s' hi mesclaren. Una malaltía traydora, amagada feya temps, se declará ab impetut y ab ella lo decandiment del cos y del esperit, que trenca 'l fil del discurs, aminva y afluxa les energíes vitals y privant de tota concentració y de tot escalf fa caure impotent la ploma dels dits...

* * *

Vaig numerar els versos de les cançons ací estampades, ab lo desitg d' extraure de les copies que de cascuna tinch aquelles variants que fossen dignes de notarse; mes ja exa marejadora feyna no es per mi, ni manco la de aprofitar les apuntacions que abans ajustava pel coment de cada cançó y per senyalarne les consemblances ab cants d' altres literatures populars, ò almenys ab los paralels publicats en les llengües germanes de la nostra; tasca que redoblaría el gruix del llibre.

Indiquí en el pròlech que es tanta la divergencia de les versions que de cada romanç se troban que n' hi hauría prou per ferne de cascun tot un romancer, si 'ls aymants de la tradició tinguessen lleure d' escurar be 'ls recons dels llogarets mes decantats dels camíns batuts. En prova d' açó ara mateix se m' ha ofert ocasió de preguntar á una dona d' Espills (prov. de Lleyda), un temps pastora, quínes cançons sabía, y encara que no es

afectada á cantar, de les tres que m' ha dit dues son oracions rimades de aquelles que un Bisbe de Vich de mitjan segle XVI se proposava extirpar de la memoria del poble y vuy en dia encara se repeteixen (*), y l' altra es una copia singular del primer romanç de est llibre, en que jatsia tantes n' hi he inclòs, afeginthi aquests bocins mes no hi farán nosa:

(*) «Deurien los christians no tenir compte sino ab
»les oracions aprouades per santa mare Iglesia... y veem
»que moltes dones diuen oracions compostes per homens
»indoctes, que no saben lo que diuen, antes les saben per
»translacio de sos antipassats, les quals son abans hereti-
»ques que catholiques, y coniuers, com es:

—*Pater noster lo major, encontri nostre Senyor, &*

—*Pater noster lo petit, Deu la fet y Deu la dit, &*

—*Pater noster de patxina, encontri santa Maria, &*

—*Sim lleuí vn bon matí, a cauall ab vn rossi*

encontri a Iesu Christ y Longi ferí Deu en la creu, &

Anomena les oracions del vent roig — del mal estrany — de fer fugir lo temps ab vna fals que llancen o vna çabata. Parla dels coniuers per lo foch — sobre los malalts — sobre los qui son tocats de vent — sobre los enfitats, «y altres
»coniuers que fan, en los quals per no entendre los noms,
»anomenen los diables en lloch de Deu. Los confessors
»han de advertir particularment en aço, y posarlos gran-
»díssima por, y no absolreys, sino proposen de nunca mes
»dir les tals oracions y coniuers. Y trobam per experiencia
»que les persones tals fan molt lo sant, son pobres y de
»enteniment flac, y taymats en la confessio per no descu-
»brir aquexos secrets. Perço lo confessor deu treballar a
»bones traurels de la boca... perque reglarment tenen y
»posen mes fe en aquexes badomeríes que en Deu ni en la
»Iglesia de Roma.» *Vide: ORDINARI O MANUAL PERALS CURATS, QUI AB DILIGENCIA VOLDRAN ENTENDRE TOT LO NECESSARI DELS SAGRAMENTS... LO QUAL MANA IMPRIMIR LO REUERENDISSIM SENYOR D. F. BENET DE TOCCO BISBE DE VIC. Barcelona en casa de Claudes Bor-nat, 1568, en 4.^l, fol. 59, &*

«Les campanes de Paris—tota la nit que tocaven,
tocaven per Don Gastó—ferit de mort en batalla...

Sa mare len veu venir—per uns camps quen verdeyaven
hont hi culliva les flors—per a curarsen ses llagues...

A les batalles del Rey—dels quey van no 'n tornan gayres;
jo hi he anat y en so tornat—mes no confio camparne...

Mare, aneume á fer lo llit—allá á les cambres mes altes,
posaumhi 'ls capçals ben alts—puga veure les montanyes...

An á mi me cantarán—los capellans y los frares;
al cavall lin cantarán—aligots, corps y cigales...

Per mi oferirán pa y vi,—pel cavall ordi y civada...
Ell morí á la mitja nit,—lo cavall á punta d' alba.»

Les tonades que acompanyan aquest romanç tenen diferencies notables, y sobretot la d' exa última en que un gemech *ay, ay, ay* s' hi entremescla en cada posada com á respost.— És de advertir que en la quarantena de copies anteriorment recullides, dues fan menció de la mort del fill novament nat que 'l protagonista troba al tornar de la batalla, y son la de Baget y la de Llanás que diuen:

«També morirá 'l meu fill—quan el sol trenque la ralla;
cubriume á mi ab lo vel d' or—y al infant ab lo de plata.»

«Demá á la posta de sol—morirá la meva infanta,
á mi 'm cubrirèu de flors,—l' infanta de roses blanques.»

Encara que exa abundança y disparitat de versions sia una rèмора pel qui ha de recullirles, y quan se les estampa perillan de cansar al llegidor, ja que sovint entrebancau ò enfosquexen la narració, crech convé replegarles per tot arrèu ab especial esment; puix cada romanç dels vells ha servit de mol-lo per buydarnhi molts, mes ò manco similars; y á voltes tan entre les variants dels uns com entre les imitacions dels altres hi surten versos que semblen pertányer á cançons mes antigues, ara perdudes, de que cal salvarne 'ls retalls.

II. LA VIUDA Ò LA SORTIDA Á MISSA (*)

Aquest romanç del tot desconegut en les Balears (ahont tant s'hi cantava lo de Don *Joan* y Don *Ramon*) apareix á Catalunya distint y deslligat del anterior, quan en moltes altres nacions (per exemple á França ab son *Jean Renaud*) sembla que abdós forman una sola y sobirana cançó, una de les mes volgudes y mes estudiades de la poesia popular de Europa... Vaig recullirla per primera volta á Ripoll l' Agost de 1854, y lletra y tonada me feren espurnejar els ulls y 'l paper de llágrimes. En la major part de les versions quen repleguí, s'hi troban uns quants mots castellans de falsa assonança, (*io* en lloch de *ia*) y en quasi totes la paraula *esmortuido*. Per llegirla (ab la següent y altres cançons fins llavors desconegudes) á la Academia de Bones Lletres, ajustí les copies mes complertes, evitantne 'ls mots forasters y rebujant les corruptel·les y lletjures, postices, que cauen per sí soles al cotejar les versions. —La introducció misteriosa d' est romanç me du á apuntar la de La Tor y la de Molló:

«Si se 'n va don Buesco—á la romería
quan n' es pel camí—un Angel l' en crida...»

«Sen va anar don Besco—á la cacería,
quan fou á la caça—la Mort sent quel cita...»

(*) Com les versions catalanes d' esta cançó fan molt mes cabal, que les extrangeres, del dia que la partera ha de sortir á missa, copy del *Ritual* de Cállor de 1594, pl. 37: «Per euitar abusos que sobre aço se han seguit, ha paregut »aci aduertir, que no hi ha perque fer esperar ni fer abste- »nir a la partera cert nombre senyalat de dies, conforme a »la lley Mosayca, que ja ha espirat y no te mes força de »obligar a degun Chrestia que no puga venir y entrar a la »Iglesia; perque la partera pot entrar sempre que vulla, y »ha de ser admesa.»

Altres començaments estilats mostren la popularitat d'est cant, v. g. lo de Gòsol y lo d' Eriavall:

«Una cançoneta—jo be la us diria,
treta d' una dama—que 's filla d' Hungria...»

«Una cançó us vull cantar,—una cançó molt pulida,
treta n' es d' una gran dama—que ha vingut de Romaniaa.
Son marit li diu—n' irás mal servida,» &c.

III. DON BLASCO Ò LO PATGE TRAYDOR

La cançó aquesta du tot seguit á la memoria lo conegut romanç castellá, que comença:

*¡Cuán traidor eres, Marquillos! — ¡Cuán traidor de corazón!
Por dormir con tu señora — Degollaste á tu señor, &c.*

joyell que, per la *Glosa* que 'n compongué y publicá en Timoneda, forma part del ROMANCERO GENERAL. En catalá y ab la matexa assonança lo vaig ohir per primera vegada á la Mola de Formentera en 1853; estranyantme molt de no trobarhi els mots estrefets que solen desfigurar les cançons que visiblement ens han vingut de Castella ò de Aragó. Del punt ahont la copiava veyá á ull lo Mongó de Denia, mes clar que les montanyes de Mallorca; y com los esvissenchs tenen molt de valencians, segons diu la tradició y llurs semblances ho comprovan, ¿conexeria en Timoneda en llengua materna lo romanç que glosá en la castellana? Ma sorpresa fou moltíssim major, quan l' any següent una bona velleta de Sora me dictá la copia que va á la pl. 27 (*). Al escriurela me semblava tralladar una de les fulles soltes del segle XVI. La entegretat y puresa de

(*) La dona que 'l deya no capia lo significat de les paraules *espuntó—rasó y tor*, ja en desus, que mostren, com

llenguatge de aquest romanç heptassíl·lab com alguns dels nostres mes antichs, me despertá la esperança ò la ilusió de que entre 'ls plechs raríssims de la poesia vulgar catalana del primer segle de la Imprenta, que de tart en tart surten, podria trobársenhi qualcun verament popular dels que á les hores ab prou abundor tendríam quan tants ens en romanen. Per moure als catalanistes bibliòfils á cercarlos y traurels de sos entafuraments, fiu estampar lo CANÇONER en lletra gòtica, reproduhinthi moltes de les fulles de aquell temps que fins susara he pogut veure.

IV. LA FILLA DEL REY DE FRANÇA Ò LO RICHOM ARAGONÈS

Cap castellanisme mostra la procedencia de aquesta cançó, també heptassíl·laba, que té en el ROMANCERO un famós similar en *Rico Franco*:

*A caza iban, á caza—los cazadores del rey,
ni fallaban ellos caza,—ni fallaban que traer, &*

Si un parell de mots forans bastassen per senyalar la filiació de un cant, seria de creure que mes que per Castella aquest ens vingué per França, ja que 'n dues versions hi ha *plorar* com assonant, y que 'n

la faysó mateixa d' eix cant, sa antiguitat visible. N' *Eximennis* en lo DOTZEN DEL CRESTIA, cap. CCXVII, vol quel cavaller «sapia usar tot linatge darmes, ço es de ballesta, darch, de dart, de ferir de destal, datxa e de *spunto*, de lança e de daga.» Les altres versions diuen *punxó* per *espuntó*; conservantshi *tor*, que 'n Milá en el troç que 'n cita, trobá substituïda per *entorn*. En lloch de *Blasco* se 'l anomena *Velasco* y *Dovasco*. La copia de Ripoll acaba:

«quan fou á la miranda—lin fa fé un capbuçó.»

Milá hi sotsrallá *valets*, per *vaylets* ò *baylets* que dihem ací.—Tres de les copies posan les ballades al *pla*, al *rost*, al *pont de Sant Francesch*; y com se ha antiquat lo verb *metre* en moltes encontrades, la Dama pren lo punyal ò la daga de má del Richom y al cor se la *atmet*. ¿De quína nacionalitat sortí aquesta cançó que en tantes s' hi canta? Si 'ls crítics de la musica popular tinguessen eix ram tan conegut y esbrinat que arribassen á saber, estudiantne sa faysó y sa color local, lo pays ahont nasqué la melodía que la acompanya, sabríam la patria de abdues, ja que lletra y tonada semblan bessones. Per desgracia no poguí fer copiar *l'ayre* y *sò cortès* d' aquella *viola*, que repetit á cada posada, s' endinza al cor com lo punyal mateix de la víctima que 'n plany. Fa trenta vuyt anys que vaig ohirla y no 'n recort sino la dolorosa fruició y dalè ab que l' escoltava. No voldría ponderar llunyanes recordances que la realitat vingués á empètitir; mes de llavors ençá he tingut exa gentil tonada per la reyna, per la emperatriu de les ques cantan á Catalunya ahont tantes n' hi ha de bellíssimes. ¿Aviva la ilusió lo entranyable dels sòns de la viola, ab que los antichs joglars francesos acompanyavan y endolcian la narració de llurs famoses cançons de gesta?

V. LES DUES DIANES Ò LO FALS TESTIMONI

L' interés trágich que desperta aquesta narració la manté viva en la memoria del poble axí á Catalunya com á les Balears. Estesa segles fa en llengua castellana, no está encara del tot connaturalizada entre nosaltres; ses versions, que abundan, mostran poch ò molt sa procedencia, ab les castellanades que les camperoles hi barrejan. Fora ja mes difícil restituirla á sa forma primera, que apro-

fitarne 'ls bocins que ab el temps se han anat arrèu catalanisant; y he optat per açò, en aquesta y en les cançons ques troban en igual cas, á fi de no afrontar als dos idiomes, fent cabal de corrupcions esgarrifoses, diferentes en cada copia; que si alguna ensenyança tinguessen sería la de provar una vegada mes la dificultat de suplantar la llengua materna fins en los cants populars que tan de bon grat se aprenen.—Un asterisch á ran del n.º d' orde senyala en l' index les cançons visiblement castellanes quel poble acceptá, y escampantse de boca en boca se traduhiren per sí soles, mes conservan encara llur filiació, com los forasters establerts á Catalunya qui s'esforçan á parlar nostre llenguatge. La abundor de versions que de alguns cants se arriba á tenir, obliga á una tría duptosa en que dolen fins les dexalles que forçadament romanen en molts dels trasllats. Mes ja que impossible me es de tráureles, y de afegirhi altres notes, indicaré en la següent taula lòs volums ahont, de la majoría de les contingudes en lo present llibre, se 'n hi han publicat copies distintes, que facilitarán als folkloristes sa confrontació y estudi.—Nostre poble ha donat nom á les rondalles y gayrebé may á les cançons, que á voltes cita pel primer vers quan s' hi diu el nom del protagonista, senyal massa mudadiç per servir de guía. Perçò après de ajustar les versions de cada cançó en plech separat, al allistar aquests hi posí dobles títols per ajudar á ma memoria, y axí, no sé si ab prou acert, les he estampades.

TAULA

	PL.
DEDICATORIA	V
PRÒLECH.	XI
I. DON JOAN Y DON RAMON, &	3
(1 á 4) Versions de Mallorca, de Catalunya, de Menorca, d' Esvissa y Formen- tera, y altres en les NOTES, pp. 343, 348, 350 y 371. <i>Vide</i> F. Pelay Briz: CANSONS DE LA TERRA, vol. III, 1871, pl. 167. — Milá: ROMANCERILLO CATALÁN, 1882, n.º 210: <i>El guerrero mal herido</i> .	
II. LA VIUDA Ò LA SORTIDA Á MISSA.	II
(5 y 6) Briz, III, pl. 159: <i>La bona viuda</i> . — Milá, n.º 204: <i>La viuda</i> . — Menén- dez Pidal: COLECCIÓN DE LOS VIEJOS ROMANCES QUE SE CANTAN POR LOS ASTURIANOS. Madrid, 1885, XLVI y XLVII: <i>Doña Alda</i> . — Le Comte de Puymaigre: CHANTS POPULAIRES RECUEILLIS DANS LE PAYS MESSIN. Metz, 1865: <i>Le roi Renaud</i> , n.º 1. — Costantino Nigra: CANTI POPOLARI DEL PIEMONTE, Torino, 1888: <i>Morte occulta</i> , n.º 21.	
III. DON BLASCO Ò I.O PATGE TRAYDOR.	25
(7 y 8) Milá, 223: <i>Don Blasco</i> . — Durán, ROMANCERO GENERAL, n.º 330.	

- IV. LA FILLA DEL REY DE FRANÇA, & 33
(9 y 10) Milá, 551: *La hija del rey francés.*
—Durán, 296.
- * V. LES DUES DIANES, &. 41
(11 á 13) Milá, 248: *La inocente acusada.* —
Briz, v, pl. 13: *La comtesa de Floris.*
—Menéndez Pidal, XLIX: *La aldeana.*—Durán, 1240.
- VI. LA CANÇÓ DELS PRESONERS, &. 57
(14 y 15) Milá, 209: *Los presos.*—Briz, I,
pl. 189: *Los presos de Lleyda.*
- VII. LA PEREGRINA Ò LOS DOS AYMA-
DORS NATS Á UN MATEIX DÍA. 67
(16) Milá, 1.^a ed., 14: *Don Juan y Doña*
María. Id. 2.^a, 219: *La peregrina.*
—Briz, IV, pl. 223: *D. Bertran, &c.*
- * VIII. LO PRESONER Y LOS TRES AUCE-
LLETS.. 77
(17) Milá, 239: *El preso.*—Durán, 379
y 1453.
- IX. BLANCAFLOR Ò LA TORNADA DEL
MARIT. 81
(18 á 20) Milá, 202: *La vuelta del marido.*—
Briz, II, pl. 191.—Durán, 318-319.
—Menéndez Pidal, XXXI y XXXII.
—Theophilo Braga: ROMANCEIRO
GERAL PORTUGUEZ, vol. III, n.º I:
Dona Infanta, 2; Dona Catherina.
—Nigra, 54: *La prova.*
- X. PUNICIÓ DE LA ADULTRA, &. 91
(21 y 22) Milá, 254: *La adúltera castigada* —
Briz, IV: *Lo retorn soptat.*—Durán,
298-299.—Menéndez Pidal, XXXIII
La esposa infiel.

- * XI. LA INFANTINA DE FRANÇA. 101
 (23) Durán, 284-285.—Menéndez Pidal, xxxiv: *El caballero burlado*.—Almeida-Garrett: ROMANCEIRO, Lisboa, 1851, vol. II: *A infetiçada*, n.º III.—Braga, III: *Infanta de França*, 10. *A encantada*, 11.
- * XII. LO COMTE ENCARCERAT, &. 107
 (24 y 25) Milá, 241: *El conde preso*.
- XIII. LES NOCES DESFETES Ò LA COMTESA PELEGRINA. 115
 (26) Milá, 244: *La boda interrumpida*.—Durán, 327: *El conde Sol* (tradicional á Andalusía).—Almeida-Garrett, xx: *A peregrina*.—Nigra, 42: *Moran d' Inghilterra*.
- XIV. A LES ORTES DEL REY MORO Ò LA INFANTA Y DON GAUVANY. 123
 (27) Milá, 268: *Don Galvan*.—Menéndez Pidal, xliii: *Doña Urgelia*, xliiv: *Doña Enxendra*.—Durán, 328 y 1889.
- * XV. DONA ELISABETH Ò LA GELOSÍA DE UNA REYNA. 129
 (28) Milá, 253: *Doña Isabel*.—Durán, 1243: *Doña Isabel de Liar*.
- XVI. LA DONZELLA ROBADA Y LA MORT DEL ROBADOR. 137
 (29) Milá, 222: *La muerte del raptor*.—Briz, II: *Lo comte Garí*, pl. 51.—Damase Arbaud: CHANTS POPULAIRES DE LA PROVENCE, Aix, 1864, I, p. 83.—*Roumanço de Clotildo*.—Nigra, 2: *La sorella vendicata*.

- XVII. LO TESTAMENT DE N' AMELIS Ò
L' INFANTA ENMETZINADA. . . . 145
(30 á 34) Milá, 220: *El testamento de Amelia.*—
Briz, II, pl. 193.
- XVIII. LA VENJANÇA INNOBLE Ò LO DES-
PIT D' UNA METZINERA. . . . 157
(35 y 36) Milá, 256: *La innoble venganza.*—Me-
néndez Pidal, XXXVII: *El convite.*
- XIX. LOS DOS GERMANS Ò ROSAFLORI-
DA LA GENTIL CATIVA. . . . 163
(37 á 39) Milá, 250: *Los dos hermanos.*— Briz,
II, pl. 159. — Menéndez Pidal, XV:
Don Bueso, XVI: *Don Bóvso.*
- XX. LO COMTE PELEGRÍ Ò LO RESCAT
DE SA MULLER.. . . . 181
(40 y 41) Milá, 205: *La esposa rescatada.*—
Briz, III, pl. 65: *L' escrivana.*—
Arbaud, II, p. 73: *Fluranço.*—Ni-
gra, 40: *Il moro saracino.*
- * XXI. DON GAYFEROS AL RESCATAR NA
ELISENDA.. . . . 193
(;2) Milá, 247: *Don Gayferos.*— Durán,
377.—Menéndez Pidal, XXI: Bra-
ga, III, 36: *Dom Gayferos*, 37: *Me-
lisendra.*
- XXII. DONZELLA QUI VA Á LA GUERRA. . . 205
(43) Milá, 245: *La niña guerrera.*—Me-
néndez Pidal, I: *Don Martinos.*—
Almeida-Garrett, III: *Donzella que
vai á guerra*, XXIV.— Braga, III:
Dom Martinho di Avisado, 3, 4 y 5.
— Nigra, 48: *La guerriera.*

- XXIII. LA MALA NOVA, &. 215
 (44 á 46) Milá, 235: *La mala nueva*.—Briz, II, pl. 127: *Mambrú*.
- XXIV. LA DRUDA Ò LA MORT DE LA MALA MULLER. 225
 (47 á 50) Milá, 355: *La mujer perversa*.—Briz, II, pl. 85: *La mala muller*.—Braga, III: *Bernal-Francez*, 13.
- * XXV. GERINEL-LO Y L' INFANTA. 245
 (51) Milá, 269.—Menéndez Pidal, III y IV.—Almeida-Garrett, II: *Reginaldo*, IX.—Braga, III: *Gerinaldo*, 6.
- XXVI. LOS TRES ESTUDIANTS, &. 253
 (52 y 53) Milá, 208: *Los tres estudiantes*.—Briz, I, pl. 105: *Los estudiantes de Tortosa*.—A. Riquer: LOS ESTUDIANTS DE TOLOSA. 1886, 22 fulles. (Contenen test, traduccions y melodía de aquesta cançó, y les composicions en que dit pintor la historiá, tretes per la fototípia).—F. Alió, CANSONS POPULARS CATALANAS (1892), pl. 24.—Nigra, 4: *Gli scolari di Tolosa*.
- XXVII. LA GENTIL PORQUEROLA, &. 263
 (54 á 56) En Abril de 1852, D. Joseph Subirana recullí á Centelles la lletra d' aquest romanç, y D. Baltasar Saldoni dues de les melodies ab que se canta, y les publicá D. B. S. Castellanos, en sa obra GLORIAS DEL CABALLERO AZARA EN EL SIGLO XIX, p. 712.—Milá, 234: *La noble porquera*.—Briz, I, pl. 173.—Arbaud, I, p. 91: *La pourcheireto*.—Nigra, 55: *La sposa porcaja*.—Le Comte de Puymaigre, *Germaine*, II.

XXVIII.	METZINERA DESCARADA.	283
(57)	Milá, 231: <i>La viuda hipócrita</i> .—Alió: <i>La jutjesa</i> , pl. 50.—Nigra, 26: <i>Testamento dell' avvelenato</i> .	
XXIX.	LA PRINCESA ROSAFLORIDA Y MONTESINOS.	289
(58)	Milá, 257: <i>La princesa</i> .—Durán, 384: <i>Montesinos y Rosaflorida</i> .	
XXX.	LA FILLA DEL MARXANT.	295
(59 y 60)	Milá, 228: <i>La hija del mercader</i> .—Briz, I, pl. 159.—Nigra, 9: <i>L' infanticida alle tanaglie</i> , id. 10: <i>L' infanticida alla forca</i> .—De Puymaigre, XXI: <i>L' infanticide</i> , XXII: <i>La fille pendue</i> .	
* XXXI.	LO COMTE CLAROS DE MONTALVÁ.	305
(61)	Durán, 362.—Almeida-Garrett, XI: <i>Dom Claros d' Alem-mar</i> .—Braga, III, 31: <i>Dom Carlos de Montealbar</i> .	
* XXXII.	LO DESLLIURAMENT DE L' INFANTA QUE ESTAVA ENCARCERADA.	315
(62)	Milá, 258: <i>La infanta seducida</i> .—Briz, IV, pl. 43.—Durán, 364.—Braga, III, 33: <i>Dona Areria</i> .	
* XXXIII.	LA DESPOSADA AB UN MORT QUI 'L GUARDÁ SET ANYS.	329
(63)	Milá, 260: <i>La guardadora de un muerto</i> .	
	NOTES.	335



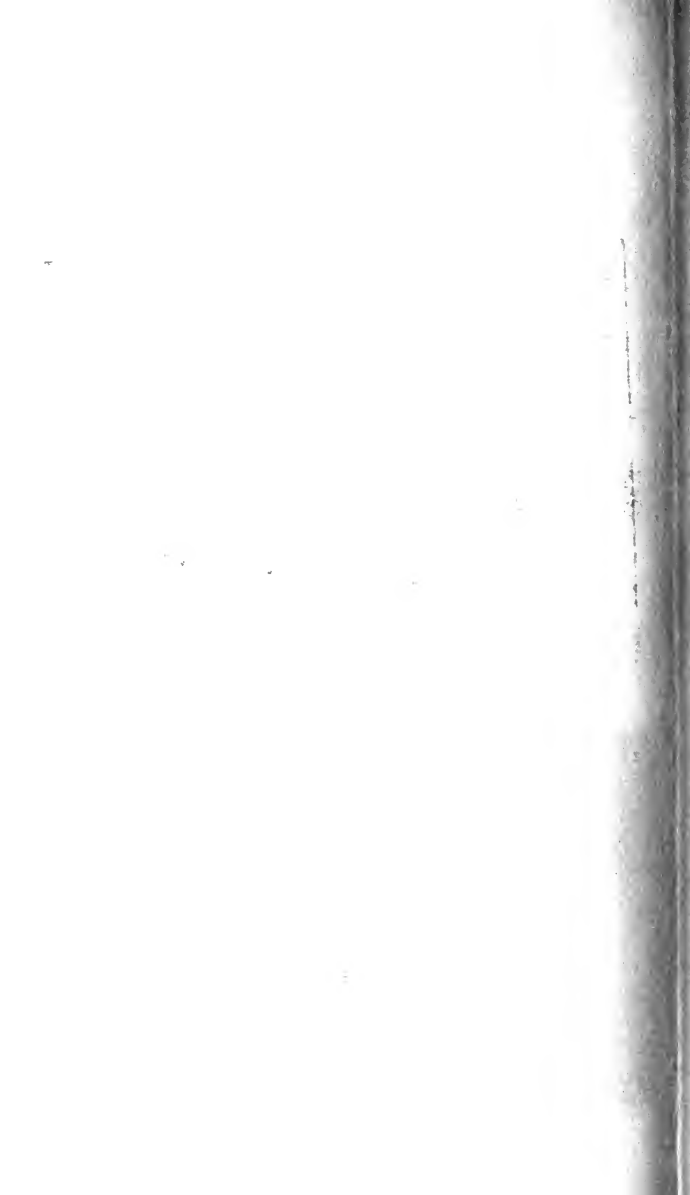
✂ *Aturada per espay de molt temps
la impressió d' aquest llibre,
se acaba d' estampar avuy
dia 30 de Juny del any*

MDCCCXCIII









PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PC	Aguiló y Fúster, Mariano
3929	Romancer popular de la terra
A48	catalana

